

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI
2021-YL-042

**KÜRESELLEŞMENİN GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÜZERİNE
ETKİLERİ: SEÇİLİ GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN
ÜLKELER İÇİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ**

HAZIRLAYAN
Sevgi SOMUNCU

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Hatice AKDAĞ

AYDIN-2021

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AYDIN

Bu tezde sunulan bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.../.../2021

Sevgi SOMUNCU

ÖZET

KÜRESELLEŞMENİN GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÜZERİNE ETKİLERİ: SEÇİLİ GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Sevgi SOMUNCU

Yüksek Lisans Tezi, Ekonometri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hatice AKDAĞ

2021-XV+129 sayfa

Adil bir dünya ve eşit haklara sahip olmak adına, gelirin belli bir kesimini içerisine alan grupların çıkarına göre paylaşılmasından ziyade eşit olarak dağıtılması gerekmektedir. Bu yüzden gelir eşitsizliğini etkileyen birçok faktör içinde küreselleşmenin payı da yadsınamaz bir gerçektir. Bu hususta oldukça önemli olan küreselleşme de kendini birçok alanda göstermiş ve göstermeye devam etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, seçili gelişmiş ve Türkiye'nin de dahil olduğu seçili gelişmekte olan ülkelerde, küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerine etkilerinin araştırılmasıdır. Bu amaçla 1995-2016 yıllık verileri kullanılarak Dinamik Panel Veri Analizi, Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) ile analizler gerçekleştirilmiştir. Analiz küreselleşmenin, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ne gibi etkileri olduğunu ortaya koymak açısından önem arz etmektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Dinamik Panel Veri Analizi, Gelir Eşitsizliği, Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM), Küreselleşme

ABSTRACT

THE EFFECTS OF GLOBALIZATION ON INCOME INEQUALITY: A COMPARATIVE ANALYSIS FOR SELECTED DEVELOPED AND DEVELOPING COUNTRIES

Sevgi SOMUNCU

Master's thesis, Department of Econometrics

Thesis supervisor: Dr. Lecturer Hatice AKDAĞ

2021-XV+129 pages

In order to have a fair world and equal rights, the income should be distributed equally rather than favouring certain groups and sharing it based only on these groups interests. Therefore, the role of globalization among many other factors affecting income inequality is an undeniable fact. In this regards, globalization, has played a significant role and its impacts continues to be dominant.

The aim of this study is to investigate the effects of globalization on income inequality in selected developed and selected developing countries including Turkey. For this purpose, analyzes were carried out with Dynamic Panel Data Analysis, Generalized Method of Moments (GMM) using 1995-2016 data. Such analysis is crucial in revealing the effects of globalization in developed and developing countries.

KEYWORDS: Dynamic Panel Data Analysis, Generalized Method of Moments (GMM), Globalization, Income Inequality

ÖNSÖZ

Tezimi yazarken belki de yazmayı sabırsızlıkla beklediğim ve en sona bıraktığım kısım hiç şüphesiz bu kısımdı. Çünkü bunca yıllık emeğimin karşılığında benim için önemi çok büyük olan ve hayallerime ulaşmamdaki en önemli aşamalardan biri olan bu aşamayı da tamamlamış olmanın mutluluğunu yaşıyorum. Bu yüzden bana bu mutluluğu yaşatan, bugüne kadar hayatımın her alanında ve özellikle eğitimim konusunda maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, bana olan güvenlerini hiçbir zaman yitirmeyen sevgili annem Neriman SOMUNCU'ya, sevgili babam Faruk SOMUNCU'ya ve canım aileme teşekkürü bir borç bilirim. Çünkü onlar, benim hayatımın görünmez kahramanları.

Tez yazım aşaması her anlamda büyük sabır gerektiren bir süreç ve ben bu süreçte her anlamda elini üzerimde hissettiğim, bu süreçte beni hep cesaretlendiren, yoluma ışık olan tez danışmanım Sayın Dr.Öğr. Üyesi Hatice AKDAĞ'a sonsuz minnetlerimi ve saygılarımı sunarım. Tez savunma öncesi ve sonrasındaki aşamalarda desteklerini esirgemeyen, tezimi baştan sona okuyarak değerli görüş ve önerilerini benimle paylaşan ve bu süreçte bana bilgileriyle çok şey katan saygıdeğer hocam Sayın Prof.Dr. Etem KARAKAYA'ya ve Sayın Doç.Dr. E. Yasemin BOZDAĞLIOĞLU'na sonsuz şükranlarımı sunarım.

Yine, bu süreçte her türlü bilgisini benimle paylaşmaktan çekinmeyen, her an yardımına koşan, değerli görüşlerini benimle paylaşan Sevgili arkadaşım Emine SANCAK ve Turan OĞLAKKAYA'ya canı gönülden teşekkür ederim.

Son olarak, hayatıma değer katan, beni her zaman her konuda yüreklendiren, umutsuzluğa kapıldığım zamanlarda bile bana umut olan ve güç veren erkek arkadaşım Birol SAĞLAM'a tüm kalbimle teşekkür ederim.

Sevgi SOMUNCU

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	3
1. KÜRESELLEŞME	3
1.1. Küreselleşme Kavramı.....	4
1.2. Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi	11
1.2.1. Birinci Küreselleşme Dalgası	12
1.2.2. İkinci Küreselleşme Dalgası	14
1.2.3. Üçüncü Küreselleşme Dalgası	16
1.3. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar.....	20
1.3.1. Aşırı Küreselleşmeciler (Hyperglobalist)	21
1.3.2. Kuşkucular (Sceptical).....	24
1.3.3. Dönüşümcüler (Transformationalist).....	26
1.4. Küreselleşme Olgusunun Boyutları	29
1.4.1. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu	29
1.4.2. Küreselleşmenin Sosyal Boyutu	32
1.4.3. Küreselleşmenin Politik Boyutu	34

1.5. Küreselleşme ve Neo-Liberalizm İlişkisi.....	36
1.6. Küreselleşmenin Ölçüm Yöntemleri.....	41
2. BÖLÜM.....	45
2. GELİR DAĞILIMI KAVRAMININ TEORİK ALTYAPISI	45
2.1. Gelir Dağılımı Kavramı	45
2.2. Gelir Dağılımı Çeşitleri.....	50
2.2.1. Gelirin Kişisel Dağılımı	51
2.2.2. Gelirin Fonksiyonel Dağılımı	52
2.2.3. Gelirin Sektörel Dağılımı.....	53
2.2.4. Gelirin Bölgesel Dağılımı	53
2.3. Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütleri	54
2.3.1. Kuznets Ters-U Hipotezi ve Kuznets Katsayısı.....	55
2.3.2. Lorenz Eğrisi.....	57
2.3.3. Gini Katsayısı.....	58
2.3.4. Atkinson Eşitsizlik Ölçütü	59
2.3.6. Yüzde Paylar Analizi	60
2.4. Gelir Dağılımı ve Küreselleşme İlişkisi.....	60
2.5. Gelir Dağılımı ve Büyüme İlişkisi	67
3. BÖLÜM.....	70
3. KÜRESELLEŞME VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ ANALİZİ: GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER ÖRNEĞİ	70
3.1. Literatür Taraması.....	70
3.2. Çalışma Konusunun Amacı ve Önemi	76
3.3. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Dinamik Panel Veri Analizi.....	77
3.3.1. Veri Seti	77

3.3.2. Ekonometrik Modelin Oluşturulması	79
3.3.3. Gelişmiş Ülke Paneli: Modellere Ait Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Matrisleri	80
3.3.4. Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli: Modellere Ait Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Matrisleri	83
3.3.5. Gelişmiş Ülke Paneli: Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmincisi	86
3.3.6. Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli: Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmincisi	92
3.3.7. Dinamik Panel Veri Modeli- Arellano ve Bond Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM)	94
3.3.7.1. Sargan Testi	97
3.3.7.2. Arellano ve Bond Otokorelasyon Testi.....	98
3.4. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Arellano ve Bond Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) Analiz Sonuçları	99
4. SONUÇ.....	110
5. KAYNAKLAR.....	113
ÖZGEÇMİŐ.....	129

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Gelir Dağılımı Türleri ve Arasındaki İlişki.....	50
Şekil 2.2. Kuznets Ters-U Eğrisi.....	57
Şekil 2.3. Lorenz Eğrisi	58

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi	20
Tablo 1.2. Küreselleşmenin Kavramlaştırılması: Üç Eğilim.....	28
Tablo 1.3. Küreselleşme Endeksleri	42
Tablo 1.4. KOF Küreselleşme Endeksi'nin Yapısı (2019).....	43
Tablo 3.1. Birinci Modele Ait Tüm Değişkenler ve Kaynakları	78
Tablo 3.2. Gelişmiş Ülkeler: İkinci Modele Ait Tüm Değişkenler ve Kaynakları	79
Tablo 3.3. Üçüncü Modele Ait Tüm Değişkenler ve Kaynakları.....	79
Tablo 3.4. Gelişmiş Ülkeler: Birinci Modele Ait Özet İstatistikler	81
Tablo 3.5. Gelişmiş Ülkeler: Birinci Modele Ait Korelasyon Matrisi	81
Tablo 3.6. Gelişmiş Ülkeler: İkinci Modele Ait Özet İstatistikler	81
Tablo 3.7. Gelişmiş Ülkeler: İkinci Modele Ait Korelasyon Matrisi	81
Tablo 3.8. Gelişmiş Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Özet İstatistikler	82
Tablo 3.9. Gelişmiş Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Korelasyon Matrisi.....	82
Tablo 3.10. Gelişmekte Olan Ülkeler: Birinci Modele Ait Özet İstatistikler.....	83
Tablo 3.11. Gelişmekte Olan Ülkeler: Birinci Modele Ait Korelasyon Matrisi	84
Tablo 3.12. Gelişmekte Olan Ülkeler: İkinci Modele Ait Özet İstatistikler.....	84
Tablo 3.13. Gelişmekte Olan Ülkeler: İkinci Modele Ait Korelasyon Matrisi	84
Tablo 3.14. Gelişmekte Olan Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Özet İstatistikler	84
Tablo 3.15. Gelişmekte Olan Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Korelasyon Matrisi	85
Tablo 3.16. Gelişmiş Ülkeler: Birinci Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları	89
Tablo 3.17. Gelişmiş Ülkeler: İkinci Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları	90

Tablo 3.18. Gelişmiş Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları.....	91
Tablo 3.19. Gelişmekte Olan Ülkeler: Birinci Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları.....	92
Tablo 3.20. Gelişmekte Olan Ülkeler: İkinci Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları.....	93
Tablo 3.21. Gelişmekte Olan Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları.....	94
Tablo 3.22. Gelişmiş Ülkeler: Birinci Modele Ait GMM Sonuçları.....	100
Tablo 3.23. Gelişmiş Ülkeler: İkinci Modele Ait GMM Sonuçları.....	101
Tablo 3. 24. Gelişmiş Ülkeler: Üçüncü Modele Ait GMM Sonuçları	103
Tablo 3. 25. Gelişmekte Olan Ülkeler: Birinci Modele Ait GMM Sonuçları.....	105
Tablo 3.26. Gelişmekte Olan Ülkeler: İkinci Modele Ait GMM Sonuçları.....	106
Tablo 3.27. Gelişmekte Olan Ülkeler: Üçüncü Modele Ait GMM Sonuçları.....	108

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AMG	: Augmented Mean Group
ARDL	: Autoregressive Distributed Lag Bound Test
ATK/FP	: A.T. Kearney/Foreign Policy Globalisation Index
CCE	: Common Corrolated Effects
CSGR	: The Centre For The Study Of Globalisation And Regionalisation
COVID-19	: Yeni Tip Koronavirüs Hastalığı
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FE	: Fixed Effects
FMOLS	: Full Modified Ordinary Least Squares
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GCI	: The DHL Global Connectedness Index)
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Metodu
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HOSS	: Hecksher-Ohlin ve Stolper Samuelson Teoremi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KOF	: KOF Küreselleşme Endeksi
MG	: Mean Group
MGI	: Maastricht Globalisation Index
NGI	: New Globalisation Index
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PMG	: Pooled Mean Group

POLS : Pooled Least Squares
RE : Random Effects
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SWIID : The Standardized World Income Inequality Database
WID : World Inequality Database

GİRİŞ

“Bazı insanlar uzay yolculuğuna bilet alabilirken diğerlerinin aşevi önünde sıraya girmeleri önem taşımaktadır. Kimsenin özel olarak uzaya seyahat etmeye parasının yetmediği ve herkesin normal marketlerden yiyeceklerini alabildiği bir toplum birbirine daha bağlı ve daha fazla ortak çıkara sahip bir toplum olacaktır” (Atkinson, 2015/2018: 15).

Küreselleşme kavramı herkes tarafından farklı şekilde algılanıp farklı tanımlamalara tabi tutulsa da bulunduğumuz yüzyıl içerisinde önemini giderek arttırmıştır. Kavram olarak tek bir anlam ifade etmeyen küreselleşme, ekonomiden siyasete; çevresel olaylardan sosyo-kültürel gelişmelere kadar geniş bir yelpazeye sahiptir.

Gelir eşitsizliği ise geçmişten günümüze değin kendini sürekli hatırlatmakta ve gerek ülke içi gerekse ülkeler arası gelir eşitsizliği konusu önemini korumaktadır. Çünkü günümüzde ülkelerin sürekli entegrasyon halinde bulunduğu göz önüne alındığında beraberinde getirdiği olumlu veya olumsuz etkileri göz ardı etmek pek mümkün değildir. Bu entegrasyon sonucu en çok etkilenen konulardan birisi de hiç kuşkusuz kişiler, bölgeler, ülke içi ve ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğidir.

Bu çalışmada, küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerine etkisi seçili 30 gelişmiş ülke ve Türkiye'nin de dahil olduğu seçili 37 gelişmekte olan ülke örneklemini için ayrı ayrı Dinamik Panel Veri Analizi, Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) kullanılarak araştırılmıştır.

Birinci bölümde, küreselleşmenin teorik ve kavramsal altyapısı oluşturularak, tarihsel gelişimi ve küreselleşmeye yönelik farklı yaklaşımlar ele alınmıştır. Daha sonra konu açısından önemli olduğu düşünülen küreselleşme ve neo-liberalizm ilişkisi üzerinde durulmuştur. Son olarak küreselleşmenin boyutları ve küreselleşmenin ölçüm yöntemlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde, gelir dağılımı eşitsizliği konusu, tanımı ile birlikte detaylandırılarak anlatılmıştır. Aynı zamanda gelir dağılımı eşitsizliğinin çeşitleri ve eşitsizlik ölçütleri hakkında bilgi verilmiştir. Bununla birlikte iktisadi alan içerisinde küreselleşmenin ve gelir dağılımı eşitsizliğinin önemine ve bu alan içerisinde ne anlam ifade ettiğine; ayrıca

ekonometrik model için kontrol değişken olarak kullanılacak büyümenin de gelir eşitsizliği ile ilişkisine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerine etkisi 1995-2016 yıllık verileri kullanarak, seçili gelişmiş ve Türkiye'nin de dahil olduğu seçili gelişmekte olan ülkeler için Dinamik Panel Veri Analizi, Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) kullanılarak analiz edilmiş ve bulgular ortaya konulmuştur.

1. BÖLÜM

1. KÜRESELLEŞME

Küreselleşme sürekli değişen ve gelişen dünyada birçok alanı etkisi altına almaktadır. Bu yüzden hem Türkiye’de hem de uluslararası arenada akademik çalışmalara konu olmuş ve olmaya devam etmektedir. Bu da konuyu ele alma açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır. Küreselleşme denildiğinde akla tam anlamıyla net bir tanım gelmese de ekonomiden kültüre neredeyse yeryüzünün birçok alanındaki değişimi ifade etmek için kullanılan çok yönlü bir kavram olarak dikkat çekmektedir.

Bu yönüyle geçmişe ve geleceğe ışık tutacak kilit bir rol oynayan küreselleşmeyi Bauman, “*parolaya dönüşmüş moda bir deyim*” olarak değerlendirmiştir (Bauman, 2018). Küreselleşmeyi “*moda*” olarak tanımlayan benzer bir değerlendirme ise, Hirst ve Thompson tarafından yapılmıştır (Hirst ve Thompson, 1998). Giddens ise bu düşüncelerin aksine, “*küreselleşmeye değinmeyen hiçbir siyasal konuşmanın tam olmadığı*”nı dile getirmektedir (Giddens, 2000). Giddens açısından küreselleşme dünyayı derinden etkilemekte ve tarihsel bir değişim sürecinden geçirmekte ve bunun etkileri gözle görülür biçimde hissedilmektedir. Çünkü etkilendiğimiz birçok değişiklik, dünyanın belli bir yeri ile sınırlı kalmayıp, daha şimdiden hemen hemen birçok alanı etkisi altına almaktadır (Bozkurt, 2013: 337-338).

Küresel (global) sözcüğü günümüzden 400 yıl öncesine kadar geniş bir tarih aralığına yayılmışken, küreselleşme (globalization) kavramı çok daha yenidir. 1960’larda ilk kez kullanılan bu kavram, 1980 sonrası Berlin duvarının yıkılması, SSCB’nin çöküşü ve Doğu Bloku’nun dağılmasının hemen ardından gelişim gösteren olayların beraberinde sıkça kullanılır olmuştur. 1990’lara gelindiğinde, birçok bilim adamının merceği altına alınmış ve önemli olduğu gerçeği kabul edilerek anahtar bir kelime haline gelmiştir (Bozkurt, 2013: 338).

Günümüze gelindiğinde ise çok geniş kullanım alanına sahip olan bu olgu pek çok insan tarafından farklı anlamlar ifade etmektedir. İktisatçılara göre tam anlamıyla dünyanın bir bütün olarak, bütünselleşmiş bir dünya piyasası yolunda atılan ilk adım olarak görülürken, siyaset bilimcilerine göre toprak bütünlüğünün egemenliği anlamına gelen

devlet kavramından uzaklaşarak dünya üzerinde yeni bir güç olmaya başlayan devlet dışı iktidar oyuncularının ortaya çıkışı olarak nitelendirilmektedir (Farazmand, 2001: 249).

Diğer bir ifadeyle, küreselleşme olgusu üzerinde teorisyenler ve uygulamacılar arasında görüş birliği söz konusu değildir. Çünkü bu olgu gelişim gösterdikçe ve etki alanı genişledikçe (ekonomi, siyasi ve sosyo-kültürel) savunanları olduğu kadar karşı çıkanları da olacaktır. Bunun nedeni ise küreselleşmenin kazananlarının olduğu kadar kaybedenlerinin de mevcut olmasıdır (Bozkurt, 2013: 338).

1.1. Küreselleşme Kavramı

Kavram olarak küreselleşmenin, bu konu hakkında bir fikre sahip olan ve konu üzerinde çalışma yapan herkes tarafından farklı biçimde algılanıp değişik şekillerde tanımlandığını belirtmiştik. Hal böyle olunca bu kavram üzerinde net bir tanım olmadığını, herkes tarafından farklı algılanıp, farklı olaylara ışık tuttuğunu bilmekte fayda vardır. Bu da bizlere küreselleşmenin boyutunun ne denli büyük ve etki alanının sınırsız olduğunu kanıtlamaktadır. Çünkü küreselleşmenin geçmişten günümüze, ilk çağlardan itibaren kendini farklı biçimlerde gösterdiği artık günümüzde birçok kesim tarafından kabul edilmiştir.

Küreselleşmenin çok boyutlu oluşu, kavramı konusunda farklı tanımlamaları gündeme getirirken aynı zamanda bu tanımlamalar küreselleşme taraftarları tarafından olumlu anlamlar içerirken, küreselleşme karşıtları tarafından ise bir takım olumsuzlukları da içinde barındırmaktadır.

Fakat küreselleşme herkes tarafından farklı algılanıp ister dünyanın giderek tek bir bütün olarak algılanmasından dolayı küçülmüş gibi görünmesine neden olsun isterse etkileniş biçimlerinin farklılıklarından dolayı uluslar arasındaki uçurumun giderek açılmasına sebep olsun herkeste merak uyandırarak yeni bir bilinç oluşturmaktadır (Aydemir, 2007: 262).

Bu konuda küreselleşme kavramından önce “küresel” kavramının ortaya çıktığını söylemekte de fayda vardır. Bu sözcük Marshall McLuhan’ın “*Kominikasyonda Patlamalar (1960)*” adlı eserinde içinde bulunan süreci tanımlamak için “*Global Köy*” terimini kullanması ile literatüre kazandırılmıştır. Daha sonra bu kavram, 1980’li yıllara gelindiğinde

Colombia, Stanford, Harvard gibi birçok ünlü Amerikan işletme okullarında telaffuz edilmeye başlanarak, bu okullarda yetişen bazı ekonomistler tarafından yenilenmiştir (Hasanoğlu, 2001: 72).

Küreselleşme taraftarları içerisinde yer alan Harvey'e göre küreselleşme, teknolojik gelişmelerin ışığında iletişimin kolaylaşması ve bunun bir sonucu olarak insanlar arasındaki haberleşme ve ulaşım ağının genişlemesi ile ortaya çıkan bağımlılık durumunun bir sonucudur. Bu şekilde dünya giderek daha küçük bir yer olarak algılanmış ve insanlar arasındaki etkileşim artmıştır. Aynı zamanda David Harvey bu durumu “*zaman-mekan sıkışması*” şeklinde tanımlamaktadır. Zaman-mekan sıkışmasının bir sonucu olarak da dünya bir bütünlük gibi algılanmaya başlanmış ve diğer bir ifade ile dünyanın McLuhan'ın dediği gibi “*Global Köy*”e evrilmesi hız kazanmıştır. Bu şekilde toplumu ilgilendiren üretim, tüketim ve dağıtım gibi pek çok alanda toplumun yararına olan değişimler ve dönüşümler yaşanmıştır (Çelik, 2012: 59).

Küreselleşme daha sonra toplumun neredeyse tüm sorunlarıyla ilişkilendirilerek çok büyük bir alana yayılmış ve kullanım olanağına ulaşmıştır. Bu şekilde algılanmasında kitle iletişim araçlarının giderek daha da çeşitlenmesinden dolayı kullanımının geniş bir alana yayılmasının; doğru veya yanlış oluşunun kesin bir kanıtı olmaksızın, insanların görüşlerinin, bilgilerinin ve kavramların çok çabuk dünyanın herhangi bir yerindeki farklı kişilerle paylaşılmasını mümkün kılmasının da oldukça önemli bir payı vardır. Bu kavram aslında kimi kişiler tarafından uzun bir süredir yeniliği ve gelişim sürecini ifade etmek için de kullanılmaktadır (Akdağ, 2019). Bu açıdan bakıldığında küreselleşmenin bilgi aktarımını kolaylaştırması, herkesin aynı bilgiye aynı anda ulaşabilme olanağını meydana getirmiştir. Bilgi akış hızının eskiye nazaran daha gelişmiş olması günümüz dünyası için bir değişim ve gelişim aracı da olmaktadır.

Kimisi için gelişmenin ana unsuru olurken kimisi için ise toplumlar arasındaki uçurumu daha da derinleştiren bir olgu olarak karşımıza çıkan küreselleşmeyi farklı tanımlar çerçevesinde tanıyıp anlamak konunun kavranması açısından oldukça önemlidir. Bu hususta, küreselleşmeyi ne olarak tanımlarsak tanımlayalım sınırının olmadığı, ülke sınırlarının dışına açılma, başka ülkelerle bütünleşme vb. bağlamında beraberinde getirdiği birçok etki açısından önemli bir olgu olarak görmekte fayda vardır. Aslında küreselleşmenin beraberinde getirdiği birçok yenilikten kimlerin ne kadar faydalanabildiği ve kimlerin bu

yeniliklere nasıl ve ne şekilde ulaşabildiği çok daha önemlidir. Çünkü çoğu kişi tarafından küreselleşme beraberinde birçok kolaylığı da getiren bir olgu olarak görülmektedir. Ama asıl ilgilenilmesi gereken konu küreselleşmenin beraberinde getirdiği yeniliklere ve kolaylıklara, insanların ne derecede eşit şekilde ulaşabildiğidir.

Bu bağlamda, Dicken (1992) küreselleşmeyi, uluslararası bir olgu olmaktan öte kompleks bir kavram olarak görmektedir. Ona göre bu kavram mal ve hizmet akımlarının ülke içerisinde etkinliğini arttırarak, iktisadi faaliyetlerin uluslararası arenada artmasını sağlamaktadır. Bu şekilde ülkelerin birbiri ile olan fonksiyonel iletişimi de artış göstermektedir.

Küreselleşme, günümüzde de geniş bir alana yayılım göstermiş ve bu konu hakkında fikri olsun olmasın doğrudan veya dolaylı yollar ile insanların yeme içme alışkanlıklarının, ilgi alanlarının, okuduğu kitaptan izlediği film ve diziye kadar değişmesinde; iktisadi alandan siyasi alana ve sosyo-kültürel alanda dahil pek çok alanda etkili olmaya başlamış kilit bir kavramdır. En sınırlı haliyle sermaye akışlarının geniş bir alana yayılması olarak tanımlanabilmektedir. Oldukça popüler hale gelen küreselleşme pek çok sorunun veya çözümün öbeğinde de yer almaktadır. Çünkü bu kavramın çok boyutlu oluşu üzerinde ortak bir kanıya varılmasını güçleştirmektedir.

Bu bağlamda, bireylere özgü birçok alanda transformasyonu sağlayan küreselleşme olgusunun beraberinde getirdiği fırsat ve tehditler göz önünde bulundurulduğunda ya da bu iki durumun iyi ve kötü yanları ele alındığında birçok tanımın ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır (Seyfi ve Çelik, 2009: 282).

Husson'ın deyimiyle; Küreselleşmenin bir "*bumerang etkisi*"nden bahsetmek mümkündür. İlk başta emeğin ucuz olduğu bazı ülkeler, dış ticarete büyük bir artış yaşamakta, gelişmiş ülkelerde bulunan pazarlara yayılma konusunda hız kazanmakta ve "*hiyerarşide tırmanmakta*", başka bir ifadeyle ileri teknoloji malları üretme konusunda ustalaşmaktadır (Husson, 2012/2013: 169). Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkeler için bir fırsat yaratmaktadır. Şöyle ki, gelişmiş ülkelerde yer alan pazarları tanıma ve buradaki kaynaklardan yararlanma fırsatını yakalayan gelişmekte olan ülkeler, kendi ülke ekonomilerine fayda sağlayabilmektedir. Başka bir deyişle gelişmiş ülkelerin olanakları konusunda gelişmekte olan ülkeler ve yükselen piyasalarda aynı olanaklara ulaşabilme

konusunda fırsat yakalamış olmaktadır. Bir nevi ülkeler arasında fırsat eşitliği söz konusu olmakla birlikte, bu fırsat eşitliğinden ülke içerisinde yer alan bireylerin de ne derecede faydalandığı oldukça önemli bir husustur. Çünkü söz konusu etki amacına ulaşamayan bir etki olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osterhammel ve Petersson (2005) ise küreselleşmeyi ulus-devletlerin arasındaki entegrasyonun artmasının bir sonucu olarak; ticaretin sınır-ötesi boyuta ulaşmasını sağlayan ve bununla birlikte, sermayenin sınır-ötesi yerlere kolaylıkla ulaşabildiği, bireylerin düşüncelerinin ve hareketlerinin birbirine daha bağlı hale geldiği şeklinde tanımlamaktadırlar. Fakat burada önemli olan bu entegrasyonun ne ölçüde faydalı olduğu ya da bu entegrasyonun beraberinde getirdiği faydaların her kesim için eşit yarar sağlayıp sağlamadığıdır. Çünkü ticaretin serbestleşmesi ile sermaye akışının daha kolay hale gelmesi sermayenin belli bir kesimin elinde toplanmasına neden olabilmekte ve bu durum, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için farklı sonuçlar doğurmakla birlikte ülke içerisinde de farklı boyutlar ortaya çıkarmaktadır.

Bu bağlamda, küreselleşme karşıtı olan Kazgan (2002), küreselleşmeyi önemli derecede yıkıcı sorunları beraberinde getiren ve pek çok sorun yaratan gerçek bir olgu olarak görmektedir. Aynı zamanda bütün ihtisamlı tanım ve söylemlere karşı, küreselleşmeyi sermayenin içine girmiş olduğu bunalımdan bir çıkış yolu aramaktan öteye gitmeyen bir olgu olarak da görmektedir.

Küreselleşme olgusuna bir benzer yorum ise Yeldan (2003) tarafından yapılmıştır. O da küreselleşmeyi neo-liberalizmin bir uzantısı olarak görmekte ve ulusların iktisadi anlamda dünya piyasaları ile bir bütün oluşturarak, iktisadi anlamda tüm kararların her geçen gün dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik dinamikleriyle belirlendiğini savunmaktadır.

Bir başka tanımda ise küreselleşme, neo-liberal ideolojinin ve teknolojik gelişmenin bir sonucu olarak dünyanın bütünleşme süreci boyunca; yer ve zaman boyutunun daralması ile birlikte sosyal yaşamın tüm alanlarında dünya çapında bağımlılığın artması olarak ifade edilmiştir (Adıgüzel, 2011: 2).

Amerikan Ulusal Savunma Enstitüsü ise küreselleşmeyi “*malların, hizmetlerin, paranın, teknolojinin, fikirlerin, enformasyonun, kültürün ve halkların hızlı ve sürekli bir biçimde sınır ötesine akışı*” şeklinde ifade etmektedir. Enstitü’nün yaptığı bir çalışmada, daha önce eşi benzeri görülmemiş bir biçimde ülkelerin birbirleri ile etkileşim halinde olduğu ekonomik faaliyetlerde bir bütünsellik yakalanmış, bunun sonucunda enformasyon sayesinde piyasalar, şirketler vb. uluslararası bir şekil almıştır denilmektedir (Öymen, 2000: 26).

Fakat küreselleşmeyi bu şekilde sınırlandırmak pek doğru değildir. Çünkü hangi açıdan bakıyor olursak olalım küreselleşmenin etkilediği alanların sınırsız oluşu ve etkisini gösteriş biçimi çeşitlilik arz etmektedir. Daha doğru bir ifadeyle küreselleşmeyi sadece ekonomik faaliyetlerde görülen yenilik olarak nitelendirmek etkilerini bir bütün olarak görmemizi engellemektedir. Kaldı ki ekonomik anlamda, ticaretin serbestleşmesini ele alacak olursak bu alan da dahil ülkelerin her birinin küreselleşmeden eşit derecede yararlanması söz konusu değildir. Ülkelerin bazıları serbest piyasa ekonomisini benimserken bazıları hala korumacılık politikası ile hareket etmektedir. Dolayısıyla farklı politika güden ülkelerin küreselleşmeden aynı derecede etkilendiğini söylemek pek mümkün olmayacaktır.

Bu yüzden küreselleşmeyi sadece iktisadi boyutta değerlendirmek yerine iktisadi alanın dışında; sosyal, politik, hukuksal alan ve çevresel-kültürel alan da dahil çeşitli boyutları ile tanımlamak mümkündür. Bu konuda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu da aynı şeyi savunmakta ve küreselleşmeyi iktisadi alanla sınırlandırmadan saydığımız tüm bu alanları da içerisine alan bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımda, küreselleşme hakkında söylediğimiz farklı tanımları ve farklı alanları içinde barındıran küreselleşmenin geniş kapsamlı bir olgu oluşunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. Yani küreselleşmeyi başlı başına bir alana ait görmek etki alanını sınırlayacağımız gibi etkilerini doğru bir şekilde inceleyip, yorumlamamız ve anlamamız açısından da oldukça risklidir.

Atkinson’a göre ise küreselleşme, toplumu oluşturan bireylerin, uluslararası örgütlerin ve piyasalardaki pek çok karar vericiden meydana gelen tüketicilerin fikirleri doğrultusunda ortaya çıkan kararların bir sonucudur (Atkinson, 2015/2018: 73).

Bir başka açıdan küreselleşme, ülkeler arasındaki uluslararası etkileşim ve iletişimin önündeki engellerin minimum seviyeye indirilmesinden dolayı liberal değer yargıların önem kazanması ve liberalizmin gelişmesini sağlayan bir süreç olarak görülmektedir. Aynı zamanda bu kavramın zaman ilerledikçe emperyalizm ve evrenselcilik ile de ilişkilendirilmesi söz konusudur (Şahin, 2006: 21). Bu yayılımcılığın getirdiği bir sonuç olarak ülkeler arasındaki ticaret hadleri genişlemiş ve sermayenin önündeki engellerin kalkması ile birlikte ülkeler arasındaki iktisadi ilişkiler gelişim göstermiştir. Fakat sermayenin önündeki engellerin kalkmasının bir sonucu olarak sermaye mülkiyetindeki eşitsizliklerin ise arttığı söylenebilmektedir. Bu konuda Piketty (2018)'de genel anlamda sermaye mülkiyetindeki eşitsizliklerin, emek gelirindeki eşitsizliklerden çok daha fazla olduğunu söylemektedir. Ve bu iki faktör arasındaki eşitsizliğin azaltılması için uygulanacak politikalarda farklılık göstermektedir.

Küreselleşme tanımlanırken aslında yoğunluk olarak iktisadi açıdan tanımlanmakta bunun sebebi ise kısaca şöyle ifade edilmektedir: Sovyetler Birliği'nin dağılması ile beraber, ülkelerin iktisadi kalkınmışlık düzeyleri arasındaki fark belirgin hale gelmiş ve ülkeler arasındaki hız kazanan yarış güven çerçevesi içinde değil de, iktisadi alan içerisinde gerçekleşmeye başlamıştır. Bu nedenden dolayı piyasa kurallarının iktisadi açıdan refah yaratacak doğrultuda şekillenmesi iktisadi küreselleşmeye hız kazandırmıştır (Coşkun, 2004: 241). İktisadi küreselleşmenin hız kazanması ile birlikte beraberinde getirdiği değişikliklerin, ülkelerin kendi içerisinde ve ülkeler arasında nasıl etkilere yol açtığı ise herkes tarafından farklı yorumlanabilmektedir. Kimisi için bu sürecin birçok anlamda olumsuz etkisi bulunurken, kimisi için birçok fırsatı beraberinde getirmesi eşitsizliklerin azalmasına katkı sağlamaktadır.

Toplumsal açıdan yaşamın belirli sınırlar içinde sınıflandırılması göz önüne alındığında bu sınıflandırmanın siyasi, iktisadi ve sosyo-kültürel sınıflandırma şeklinde düşünülmesi yanlış olmayacaktır. Küreselleşme dediğimiz olgu sosyal yaşamın tüm bu alanlarına etki etmekte ve geleneksel alana bağlı olaylardan çözümlenme olarak nitelendirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında iktisadi anlamıyla küreselleşme, üretim faktörlerinin, bütün mal ve hizmetlerin, sermayenin sınır tanımaksızın serbestçe dolaşımını ve ülke sınırlarını aşarak uluslararası bir boyut kazanmasını ifade etmektedir. Kültürel anlamda ise eskiden birbirine yabancı ve uzak olan kültürlerin birbiriyle kaynaşması,

insanların yaşayış biçimlerinin, ilgi duydukları alanların bir bütün haline gelmesi ve kültürlerin tek bir kültürmüş gibi algılanması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda, iletişimin, küreselleşmenin beraberinde getirdiği teknolojik yenilikler sayesinde gelişip farklı yerlere bilgi aktarımının kolaylaştığı anlamına da gelmektedir (Demir, 2001: 75).

Böyle düşünüldüğünde küreselleşme, ülkeler, bölgeler gibi ayrı olarak ele alınan kavramları ortadan kaldırarak dünyanın tek bir bütünlüğü gibi algılanmasına neden olmakta ve koşullardan herkesin eşit şekilde yararlandığı düşüncesine itmektedir. Fakat geçmişten günümüze gerçekleşen tüm olayları göz önüne aldığımızda ve gerçekleşen olayların etkisinin çok boyutlu ve her kesime farklı şekilde etki etmesi açısından böyle bir genel yargıya varmak küreselleşme olgusunun etkilerini doğru şekilde yorumlayabilmeyi güçleştireceğinden sakıncalı olabilmektedir.

Başka bir tanımda ise küreselleşme veya küresel ekonomi sınırları belli olan uluslardan, belli sınırlar içinde yürütülen politikalardan ve sınırlar içinde yapılan ekonomik faaliyetlerden bağımsız olarak kendini gösteren ve uluslararası firma ve ilişkilere evrilen bir süreçtir. Bir başka anlamda gelişim süreci hızla değişen teknolojinin, yayılış hızından kaynaklı giderek büyüyen iktisadi bağımlılığın bir süreci olarak tanımlanmaktadır (Seyrek, 2002: 168-169).

Bir başka görüşe göre küreselleşme, ulusal sınırlar içinde devletin rolünün eskiye nazaran azalmasına neden olarak, devletlerin çoğu ekonomik ve sosyal faaliyetlerinden vazgeçmesine ve kişilerin refahı konusundaki sorumluluklarını yerine getirmemesine yol açmakta ve özelleştirmeler sonucu ekonominin yeniden şekillenerek ulusların sınırlar ötesine ulaşarak dünyanın tek bir pazar haline gelmesine sebep olmaktadır (Şaylan, 1997: 9).

Peter Marcuse'e göre: *“Küreselleşmenin gerçekten dikkate değer bir dili vardır. Her şeyden önce, küreselleşme sözcüğü birçok bakımdan “kavram olmayan” bir sözcüktür. Denilebilir ki, 1970'ten bu yana, ister enformasyon teknolojisinde ilerleme, ister hava taşımacılığındaki yaygınlaşma, ister döviz kurlarındaki spekülasyon, ister sınır ötesi sermaye akışlarında artış olsun, farklı görünen her şeyin sıradan bir kataloğudur. Kültürün, kişisel pazarlamanın, küresel ısınmanın, genetik mühendisliğinin, çok uluslu şirket gücünün, yeni uluslararası iş bölümünün, emeğin uluslararası hareketliliğinin ulus devletlerin azalan*

gücünün postmodernizmin veya post fordizmin Disney'leştirilmesidir” (Tartanoğlu, 2000/2001: 201).

Bunların yanında farklı bir tanım olarak küreselleşme, 1960'lı yıllardan beri birikmiş olan sermayenin gerçek yatırımlar yerine finansal yatırımlara yönelerek sınır-ötesi yerlerde kâr amacının güdülmesi ve üretim, yatırım ve iş bölümünde yaşanan uluslararası bir yeniliğin sonucudur (Ekinci, 2019: 7).

Kısacası küreselleşmenin sıradan olandan en karmaşığa, net olandan belirsiz olana, en kapsamlıdan en dar anlamliya kadar birçok tanımı bulunmaktadır. Bu bağlamda, merak konusu olan ve her geçen gün yeni bir boyuta doğru evrilen küreselleşme olgusunun çalışma açısından hem kolaylık hem de zorluk içeren yönleri bulunmaktadır. Çünkü algılanış biçimi olarak herkes tarafından kolaylıkla farklı yönler çekilebilmektedir. Bu da bu olgu ya da kavram üzerinde net bir tanımın yapılmasını zorlaştırmakla beraber etkileri konusunda da ortak bir kanıya varmayı güçleştirmektedir. Çünkü kimisi için birçok fırsat yarattığı söylenen küreselleşme olgusu, kimisi için ise yaratılan fırsatların herkes tarafından eşit bir şekilde yarar sağlamadığı bir olguya dönüşmektedir. Bu yüzden küreselleşmeyi bir bütün olarak ele alıp, etki ettiği tüm alanları kapsayacak şekilde irdeleyip, yorumlamak konuyu anlama açısından oldukça önemlidir.

Sonuç olarak en basit ifadeyle biz bugün oturduğumuz yerden sadece bir tıkla dilediğimiz sınır-ötesi ülkelerden veya şehirlerden arzu ettiğimiz birçok şeyi rahatlıkla elde edebiliyorsak ve farklı kültürlerden, farklı etnik kökene sahip kişilerle eskiye nazaran kolaylıkla iletişim kurabiliyorsak; gelişen ve değişen dünyanın etkisi ile her geçen gün yeni bir teknolojik gelişme ile buluşabiliyorsak bu konuda muhakkak ki küreselleşme olgusunun payı oldukça büyüktür.

1.2. Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi

Küreselleşmenin tanım olarak farklı alanları kapsamı ve birçok alanın içinde bulunup, bulunduğu alanları farklı şekilde etkilemesinden kaynaklı ne zaman ortaya çıktığı konusunda da net bir görüşün olmadığını söylemek mümkündür. Durağan olmayan, sürekli bir değişim ve gelişim içinde olan küreselleşme adeta yaşayan bir kavram olarak önümüze çıkmaktadır.

Küreselleşme kimisi için insanlık tarihi kadar eski ve insanların toplumlaşma ve yaşam biçimlerinin şekillenmesinde rol oynayan etkin bir unsurken kimisi için ise ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, hukuksal ve çevresel etkilerle kendini yeni yeni gösteren ve kabul ettiren bir olgudur.

Tanımları gibi başlangıç tarihi ve gelişim süreci de tartışmalı olan küreselleşmenin, tarihsel gelişimi ile ilgili olarak genellikle üç küreselleşme dalgası üzerinde yoğunlaşmıştır. *Birinci olarak;* dünya tarihinin başından bu zamana kadar varlığını koruduğu, fakat günümüzdeki gelişmelerin etkisinin bir sonucu olarak daha da yaygınlaştığı ihtimalidir. *İkinci olarak;* modernitenin getirdiği yenilikler ve kapitalizmin de gelişimi ile birlikte küreselleşmenin de olgunlaştığı ve toplumlar üzerindeki etkisinin giderek hızlandığı ihtimalidir. *Üçüncü olarak da;* Kapitalizmin çözülme sürecine paralel olarak toplumların sanayi ötesi ve modern ötesi toplumlara evrilmesi olarak tanımlanan yepyeni bir olgudur (Elçin, 2012: 6). Burada anlatılacak olan küreselleşme evreleri genel olarak kabul görmüş tarihsel süreçleri ifade etmekle birlikte kimisi için verilen tarihler farklılıkta gösterebilmektedir. Fakat tarafımda yapılan literatür taraması doğrultusunda yoğun olarak bu üç tarihsel süreç üzerinde ortak bir kanıya varıldığı görülmüş ve sınıflandırmanın bu şekilde yapılması uygun bulunmuştur.

1.2.1. Birinci Küreselleşme Dalgası

Birinci küreselleşme dalgasını, dünya sisteminin milattan önce birinci binyıldan beri var olduğu söylemlerini dikkate alarak yorumlayacak olursak; sosyal bilimciler “*dünya sistemi*” olarak adlandırılacak bir şeyin kapitalizmin modern şeklinden çok önce, medeniyetin Akdeniz’in doğusunda ortaya çıkmasından çok daha önce var olduğunu düşünmektedirler. Bilim adamları, eğer böyle olmasaydı zaman ve mekan boyutundan sıyrılarak geçmişten günümüze kadar gelen birçok şeyin varlığından bahsetmenin mümkün olmayacağını söylemektedirler. Dünya sistemindeki çıkış ve inişlerin gerçekleşmesinin nedenini de hiç şüphesiz gerçekleşen askeri fetihlere, keşfedilen yerlere ve gelişen ticarete bağlamışlardır (Kartal, 2007: 258-259).

Küreselleşmenin birinci dalgasının diğer bir özelliği ise feodal beyliklerden ulus devlete evrilme sürecidir. Bu durum, Avrupa’da ticaretin gelişmesi ile birlikte kendini göstermeye başlamıştır. Ticaretin gelişmesi ile birlikte feodal beyliklerin ve şehir-

devletlerinin yetkinlikleri sınırlı kalmış ve yeni bir siyasi oluşuma gereksinim duyulmuştur. Daha geniş bir pazar alanına yayılma ve bunu güvenli bir şekilde gerçekleştirmek ulus-devletler ile mümkün hale gelmiştir. Yeni ulus-devletler, ticaretin güvenli bir şekilde yürütülmesi, istenilen alana kolay erişimi sağlamak ve vergi politikalarının şekil alması konusundaki görevlerinin yanı sıra; ülke sınırları içerisinde yaşayan herkesin sosyal haklarını koruma, dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin toplumun birliğini ve huzur içinde yaşamasını sağlama gibi görevleri de üstlenerek ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır (Uygun, 2001: 151).

Dünya Bankası'na göre ise küreselleşmenin birinci dalgası 1870-1914 tarih aralığını kapsamaktadır. Yoğun bir birikimin sonucu olarak karşımıza çıkan bu küreselleşme döneminin en temel dinamikleri arasında “*değişim*” olgusu söz konusuken “*yayılm*” göstermesinin dayanağı ise ekonomi olmuştur. Yayılmın sonucunda uluslararası ticarete o zamana kadar görülmemiş bir rekabet söz konusu olmuş ve üretimde uzmanlaşmıştır. Bu dönemdeki gelişim gösteren faaliyetler arasında denizcilikteki gelişmeleri, ulaşım alanında kolaylık sağlayacak olan demir yolundaki yenilikleri ve ilerlemeleri son olarak da iletişim açısından oldukça önemli olan telgrafın icadını saymak mümkündür. Bu saydığımız gelişmeler, Batı'nın ülke sınırları dışına ticari, politik ve askeri yayılımını kolaylaştıran gelişmeler olmuştur (Kıvılcım, 2013: 221).

1800'lü yılların sonlarından I. Dünya Savaşı'na kadar olan zaman içerisinde küreselleşme kendini fazlasıyla ekonomik anlamda göstermiştir. Bunun nedeni olarak, uluslararası ticarete engel olacak her türlü şeyin ortadan kaldırılması, ülkelerin birbirleri ile olan entegrasyonunun derinleşmesi, ulaşımı kısıtlayıcı her türlü maliyetin düşük seviyelere indirilmesi ve son olarak kişilerin uluslararası arenada serbest dolaşımına engel teşkil edecek her türlü kısıtlamanın olabildiğince düşük seviyelere çekilmesi gösterilebilmektedir (Aytekin, 2013: 124-125).

Bu açıdan bakıldığında tarihsel süreç içerisinde keşfedilen birçok yeni şey ile birlikte gelişimin durmaksızın devam etmesi ve ülke ekonomisine katkı sağlayacağı düşünülen birçok yenilik aslında küreselleşmeyi kaçınılmaz bir olgu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Geçmişten beri süregelen etkileşim hali aslında gelişim göstererek büyük bir evrim geçirmiş ve küreselleşme olgusunun toplumun birçok alanına sirayet etmesine zemin hazırlamıştır.

Bu dönemin bir diğer özelliği olarak karşımıza çıkan sömürgecilik ise konunun anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Çünkü denizcilikteki ilerlemelere bağlı olarak keşiflerin başlaması ile birlikte kendini göstermeye başlayan sömürgecilik varlığını korumayı başarmış ve aslında günümüze kadar çeşitli şekillerde kendini göstermiştir. Sömürgecilik, XV. yüzyıl ve XIX. yüzyıl tarih aralığını kapsayan süreçte coğrafi keşiflerin gerçekleşmesi ile birlikte ortaya çıkmış ve kendini sürekli yenilemiştir. Pek tabii bu süreç Avrupa'da gelişim gösteren ticaretin kendi toprakları ile sınırlı kalmayıp daha geniş alana yayılma isteğinden kaynaklanmaktadır. Derinine indiğimizde sömürgeciliği, aslında daha fazla ticaret yapmak ve gelişen sanayi ile birlikte ortaya çıkan çeşitli sorunları çözme isteği olarak görebilmek mümkündür (Güvenç, 1998: 119).

Özetle durağan olmayan ve sürekli devinim halinde olan sanayi daha fazla ticaret yapma isteğini körüklemiş ve zamanla daha çok yayılım göstermeye başlamıştır. Ticaretle birlikte gelişen etkileşim hali giderek büyümüş ve sömürgeciliğe zemin hazırlamıştır.

Aslında küreselleşme dalgasının ilk evresini günümüz ile bağdaştırmak küreselleşmeyi anlama açısından pek çok kolaylık sağlamaktadır. Çünkü geçmişteki olayların küreselleşme bağlamında ortaya çıkışı ve gelişim süreci günümüz ile benzerlik göstermektedir. Serbest ticaret anlayışının benimsenmesi, sermaye hareketlerinin hız kazanması, işgücü olanakları konusunda ülke sınırları ile yetinmeyip dışa açılma isteğinden kaynaklı ülkelerin birbirleri ile ilişkilerinin daha fazla olduğu durumlar göz önüne alındığında elbette ki birçok yönden benzerlik söz konusudur. Geçmişte de Avrupa'da ticaretin gelişmesi ile başlayan ve daha geniş topraklara yayılma isteği ile kâr amacının güdülmesi ve dışa açılma hemen hemen günümüzde yaşanan durum ile aynıdır.

1.2.2. İkinci Küreselleşme Dalgası

İkinci küreselleşme dalgasını, bazı yönleri ile birinci küreselleşme dalgası olarak adlandırılan dönemdeki olayların gelişimi olarak görmek mümkündür. Çünkü coğrafi keşifler ile birlikte yeni keşiflerin ortaya çıkması bu keşiflerin üretime olan etkisi ile birlikte gelişen olaylar 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'da "*Sanayi Devrimi*" ya da bir diğer adıyla "*Endüstri Devrimi*"ni beraberinde getirerek Avrupa'daki *sermaye stoğunun artmasına* neden olmuştur. Haliyle bu dönemin küreselleşmenin gelişmesi bağlamındaki itici gücü sanayileşme olmuştur. Birinci dönemde sömürgecilik adı altında yapılan birçok şey bu

dönemde kendini emperyalizm olarak göstermeye başlamıştır. Temelinde yayılcılık yatan bu kavram sanayinin gelişmesi ile birlikte işlevsel olarak güç kazanmış ve etki alanını genişletmiştir.

Gelişim gösteren uluslararası ticaret, sanayi devrimi sonrasına denk gelmiştir. XX. yüzyılın ilk yarısına denk gelen “İki Dünya Savaşı” ve 1929’da gerçekleşen “Büyük Ekonomik Buhran”, gelişim gösteren ticaretin yerini korumacılık politikalarına bırakmasına neden olmuş ve bu nedenle ülke ekonomileri tekrar içe kapalı hale gelmiştir. 1931-1936 yılları arasına denk gelen dönemde bazı ülkeler (1931-1932 ABD, İngiltere, Kanada, İskandinavya, Britanya; 1936 yılında ise Fransa, Belçika ve Hollanda) uluslararası sabit kur rejiminin temeli olarak görülen altın standardından vazgeçmiştir (Bakırtaş ve Tekinşen, 2004: 89).

Bu açıdan 1914-1945 yıllarını kapsayan dönem, ikinci küreselleşme dalgası açısından duraklama dönemini temsil etmektedir. Çünkü bu süreç gelişim halinde olan küreselleşmenin gelişimini yavaşlatan bir süreç olmuştur. “I. Dünya Savaşı” ve “II. Dünya Savaşı”nın olduğu ve aynı zamanda *Büyük Ekonomik Buhran*’ının da gerçekleştiği bu dönemde uluslararası ticaret hacmi daralmış, buna paralel olarak sermayenin uluslararası dolaşımı kısıtlanmıştır. Bu olaylar ışığında ülkeler ekonomik anlamda dibe doğru bir çöküş yaşamıştır. Para akışının uluslararası arenada durma aşamasına gelmesi ve yine ülkeler arasındaki ticaretin durması bu yaşanan olumsuz olayların bir sonucu olarak bu dönemde karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada ülkeler arasındaki ticaretin devam etmesi ve ekonomilerin istikrarı açısından 1944 yılında “*Bretton Woods Sistemi*” kurulmuştur (Çeken vd. 2008: 86)

Bretton Woods Sistemi’nin kurulması ile birlikte Dünya Bankası (World Bank, WB) ve Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund, IMF) gibi kuruluşların kurulmasına karar verilmiştir. Bu kuruluşlar bu dönemde kısıtlı olan özel sermayeye karşılık olarak uluslararası ticarete ve yatırımlar konusunda kolaylık sağlamak için tasarlanmıştır. Bu sayede durağan hale gelen sermayenin akışı tekrardan hareketlenmiş, ekonomiler arasındaki ticarete güç kazandırılmaya çalışılmış ve bununla birlikte küreselleşme de ivme kazanır hale gelmiştir. Sonuç olarak, bu sistem dünyanın küreselleşmesi adına bir nevi önayak olmuştur.

Çünkü bu kuruluşların ardından elbette ki kısıtlı olan sermaye dolaşımı üzerindeki engeller zamanla ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu engellerin zamanla ortadan kaldırılması elbette ki bu *İki Dünya Savaşı*'nın ve *Büyük Ekonomik Buhran*'ının ortaya koyduğu zorlukları ortadan kaldırmak adına önemli bir adım olurken, gerileyen sermayenin de uluslararası dolaşımına tekrardan olanak sağlamıştır. Sermayenin hareket kazanması beraberinde sermaye mülkiyetindeki eşitsizlikleri getirmiş olsa da küreselleşmenin savunucuları tarafından, yaşanan olaylar toplum için olumlu gelişmeler olarak görülmüştür.

1.2.3. Üçüncü Küreselleşme Dalgası

Küreselleşme süreci pek çok farklı evrelerden geçerek dönüşümünü durmaksızın devam ettirmiştir. Bu farklı evreler boyunca çıkış ve inişleri olan kimi zaman yavaşlayan kimi zaman hız kazanan küreselleşme pek çok olumlu ve olumsuz gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Küreselleşme önceki dönemlere kıyasla, en farklı dönemini 1945 sonrası dönemde yaşamıştır. Çünkü bu dönem aslında küreselleşmenin yeniden ivme kazandığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu doğrultuda üçüncü küreselleşme dalgası olarak adlandırabileceğimiz bu dönemi şöyle özetleyebiliriz: XX. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen *İki Dünya Savaşı* ve 1929 *Büyük Ekonomik Buhran*'ının ardından sekteye uğrayan küreselleşme süreci, ikinci küreselleşme dalgasının sonunda ABD'nin liderliğinde kurulan Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşlara ek olarak Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-Operation and Development, OECD), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT) gibi kuruluşların etkisiyle 1950-1970 tarih aralığını kapsayan dönemde küreselleşmeye ivme kazandırmıştır (Şeniğne, 2007: 8-9).

Bu da küreselleşme açısından yeni bir dalganın ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Çünkü bu dönemde gelişmiş ve birçok gelişmekte olan ülke, küresel üretim anlamında bir artış yakalamış ve bu da küresel ticarete hız kazandırmıştır. Bu dönemde Amerika kökenli doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında büyük bir artış söz konusu olmuş, önceleri bu yatırımlar basit imalat sanayi yatırımları olurken; sonraları bu yatırımlar teknoloji ağırlıklı imalat ve daha çok hizmet sektörüne kaymıştır. Bunun sonucunda bu gelişmeler ülkeler arasındaki entegrasyona önemli katkılar sağlamıştır (Çataloluk, 2005: 6).

II. Dünya Savaşı sonrası dönemi demokratik kapitalizmin yükseliş ve düşüş evresi olarak nitelendirmek de mümkündür. Çünkü bu dönem modern tarihin gelişim gösteren en önemli dönemi olarak nitelendirilmektedir. Aynı zamanda 1950’li ve 60’lı yıllar “*altın çağ*” olarak da ifade edilmektedir. Çünkü bu yıllarda gelişmiş kapitalist ana kentlerde, gücünü kanıtlayan sosyalizm alternatifi ile benimsenen genişlemeci politikalar ışığında dünya tarihinin en büyük büyüme hızlarına tanık olunmuştur (Yeldan, 2017).

Kuzey Amerika ve Batı Avrupa’nın ekonomik anlamda olağanüstü büyüme dönemine girmesi; 1950-1973 yılları arasında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)’larının ikiye katlanması, refahın zenginler üzerindeki olumlu etkilerinin yanı sıra yoksullar üzerindeki olumlu etkisi de gözle görülür hale gelmiş ve bu yoksul kesimin yaşam standartları istikrarlı bir artış göstermiştir. Bu olumlu gelişmeler orta sınıfın oluşmasına da olanak sağlamıştır. Altın çağ olarak nitelendirilen bu dönemde hem ekonomik istikrarın hem eşitliğin aynı anda gelişim göstermesi ise, kapitalizm ve demokrasinin arasında yatan tuhaf ilişkide saklıydı. Hopkin’e göre, “*Kapitalizm miras, yetenek ve şans gibi faktörler temelinde bireyler arasındaki farklılıkları vurgularken; demokrasi ise, eşit siyasi haklar üzerine inşa edilmiştir. Bu doğrultuda demokrasi, kapitalizmin eşitsizliği arttırma potansiyelini frenleme yeteneğine sahiptir. Çünkü eşitsizlik, demokrasi temelli kurumların, ekonominin çoğunluk adına işlemlerini zayıflatabilmektedir.*” Bununla beraber bu iki sürecin birlikte gelişim göstermesi, hükümetlerin servetlerini vergilendirmesi hatta bununla sınırlı kalmayıp bu servetleri kamulaştırması zenginler üzerine ekstra yük bindirirken yoksullar üzerindeki kötü etkileri ve olası baskıları azaltmış ve böylece kapitalizmi kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde yeniden tanımlamışlardır. Bu şekilde kapitalizm ve eşitlik olgusu aynı anda işlemiştir (Hopkin, 2020’den aktaran Yaraç, 2020).

Bir yandan da *II. Dünya Savaşı* sonunda kurulan *Bretton Woods Sistemi* ile işlevsellik kazanan altın-dolar ilişkisine endeksli hareket gösteren uluslararası para sistemi 1971 yılında çökmüş ve bunun sonucunda bu sistemle benimsenen *sabit kur rejiminden vazgeçilmiş ve dalgalı kur rejimine geçiş gerçekleşmiştir*. Bu da elbette ki döviz piyasasının da küreselleşmesine zemin hazırlamıştır. Ardından gelen 1973 Petrol Krizi ile Avrupa bankalarında birikmiş olan Petro-Dolar/Euro-Dolar diye adlandırılan fonlar, değerlenmek adına kendine yeni pazarlar aramaya başlamış ve neticede gelişmekte olan ülkelere doğru bir yönelim söz konusu olmuştur. Bu gelişme de yeni bir borç piyasası meydana getirerek

sermayenin de küreselleşmesine olanak sağlamıştır (Olgun, 2007: 147).

Bilgi ve iletişim ağındaki gelişmeler ile birlikte ulaşım teknolojisindeki yenilikler ve telekomünikasyon ağındaki hızlı gelişmeler de yukarıda saydığımız DB, OECD, IMF, GATT gibi kuruluşlarında etkisi ile dünya ekonomisinde gerçekleştirilen liberalleşme çabaları, ülkelerin piyasa ekonomisini benimseyerek, kendi sınırlarını aşır sınır-ötesi ticaret yapma ve ucuz emek ve işgücü arama çabaları ile ekonomik küreselleşmeye hız kazandırmıştır (Aktan ve Şen, 2001: 104-112).

Bununla birlikte 1970’li yıllarda içinde bulunulan dünya kapitalizmine yön veren birçok unsur bulunmaktadır. Bu unsurları Yeldan’ın deyişiyle şöyle sıralamak mümkündür:

1) Kapitalizmin altın çağı olarak adlandırdığımız dönemde birikimin fazla olması ile sonuçlanan ve yoğun bir şekilde üretimden kaynaklanan kriz.

2) Emek-Sermaye ikilisi ile ilişkilendirilebilen Fordist endüstriyel ilişkilerin sonucu ortaya çıkan kâr sıkışması.

3) Kapitalizmin öncülüğünde uluslararası rekabetin artması.

4) Finans piyasasının serbestleştirilmesi ile ortaya çıkan finans sermayesi ve spekülatif birikimlerin sanayi sektörüne yapılan yatırımların önüne geçmesi (Yeldan, 2002:2).

Bu saydıklarımız doğrultusunda 20. yüzyılın son çeyrek dönemine denk gelen finans sermayesinin yükselişi, aslında üretim ile elde edilen kâr oranlarının yetersiz kalması ve bununda etkisi ile sürdürülemeyen birikimin sonucunda küreselleşmenin, kapitalizmin içinde kendisine yeni kâr ortamı arama ve oluşturma çabalarının bir sonucuydu. Bu olayların ışığında da “altın çağ” ekonomik ve sosyal bakımdan sürdürülemez hale gelmiştir. Böylece 1980’lerden itibaren, yeni ve yüksek kâr arayışları ve sermayenin serbest dolaşımına olanak sağlayacak yapısal düzenlemeler, kapitalizm için de finansal küreselleşmenin önemli unsurları haline gelmiştir (Yeldan, 2017). Elbette ki, ülkeler arasındaki sermaye hareketlerini kısıtlayan unsurların ortadan kalkması finansal küreselleşme ile çok büyük bir hız kazanmıştır.

Diğer yandan 1980’li yıllarda üretici firmalar, sanayi alanında yoğunlaşarak farklı pazarlara girme konusunda hız kazanmış ve bu sayede üretim teknolojisinde önemli

gelişmeler yaşanmıştır. Yaşanan bu gelişmeler de rekabeti arttırmış ve sermaye akışları ivme kazanmıştır. Bu dönemde yapılan ekonomik anlaşmalar da, dünyanın ekonomik anlamda birbirine bağlı hale gelmesini sağlamıştır (Aytekin, 2013: 128).

1980-1990 tarih aralığını kapsayan dönemde de ülkelerin birbirleri ile olan ekonomik ilişkileri hız kazanmış ve ülkeler kendi sınırlarını kaldırarak serbest piyasa ekonomisi ışığında serbest ticaret anlayışı ile daha etkin yatırım ve üretim yapar hale gelmiştir. 1990'lı yıllarda sosyalist bloğunun yıkılması ile de benimsenen serbest piyasa ekonomisinin üretimde ve bölüşümde kabul gören tek sistem olması sonucu küreselleşme günden günde güçlenerek dünyaya hızla yayılan bir sistem olmuştur (Çelikel Danışoğlu,2004: 215-218).

Oran (2001), bu bağlamda, küreselleşmenin bu sürece evrilmesini üç tarih üzerinden şu şekilde özetlemiştir:

1) Çokuluslu şirketlerin 1970'lerden itibaren dünya ekonomisi üzerinde egemen rol üstlenmesi.

2) Batı'nın 1980'lerden başlayarak teknolojik gelişmeleri kapsayacak; internet, bilgisayar ve haberleşme uydularını devreye sokarak "*İletişim Devrimi*"ni gerçekleştirmiş olmaları.

3) Batı'nın, 1990'larda SSCB'nin yıkılması ile birlikte, güç dengesinin değişmesi ile birlikte tek güç haline gelmesi (Oran, 2001: 9).

Fakat literatürde genel olarak küreselleşmenin tarihsel gelişimi hakkında bu süreçler üzerinde durulmuş olsa da 2000 döneminden günümüze kadar geçen süre zarfında da küreselleşme önemli gelişmelerle gücünü kanıtlamıştır. Artan teknolojik gelişmeler ile birlikte ticarete meydana gelen dönüşümle e-ticaretin önem kazanması, gelişen ulaşım ağı ile birlikte ülkeler arasında geçmişten beri süre gelen etkileşimin artış göstermesi ve son olarak küresel entegrasyona sonradan dahil olan fakat günümüzde küresel ekonomide büyük bir güç haline gelen Çin'in birçok alanda kendini göstermesi bu gelişmeler arasında sayılabilmektedir.

Özetleyecek olursak birinci küreselleşme döneminde feodal beyliklerden ulus-devlete evrilme sürecinin bir benzeri aslında üçüncü küreselleşme döneminde yaşanmıştır.

Çünkü liberalleşme çabaları ve piyasa ekonomisinin benimsenmesi ile birlikte ulus-devletler yerini ulus-ötesi devletlere bırakmaya başlamıştır. Böylece ülkeler arasındaki entegrasyonun hız kazanması ile sermayenin uluslararası piyasalarda dolaşımı kolaylaşmıştır. Ucuz emek ve işgücü arayışı hız kazanmıştır. Bunun sonucunda ise toplumlar elbette ki ortaya çıkan durum ve olaylardan eşit bir şekilde faydalanamamıştır. Liberalleşme çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan serbest piyasa ekonomisi her ülke ve bölgeyi eşit şekilde etkilememiştir. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği şeyler toplumlara, bölgelere ve ülkelere birçok olumlu ve olumsuz etkilerde bulunmuştur.

Bu üç küreselleşme dalgasının bir özeti niteliğinde olan Tablo 1.1 konunun daha iyi bir şekilde kavranması açısından önemlidir (Oran, 2000).

Tablo 1.1. Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi

	Birinci Küreselleşme	İkinci Küreselleşme	Üçüncü Küreselleşme
İtici Güç	Denizcilikteki gelişmeler, Merkantalizm	Sanayileşme doğurduğu gereksinimler	1970’lerde çokuluslu şirketler, 1980’lerde iletişim devrimi, 1990’larda Batı’nın rakibinin kalmaması
Yöntem	Önce kaşifler, sonra askeri işgal	Önce misyonerler, sonra kaşifler, sonra ticaret şirketleri, en sonra işgal	Kültürel-ideolojik etki. Böylece ülkenin her yanı (ekonomik, siyasal, (sosyal) kendiliğinden etkileniyor.
Haklı Gösteriş	Putperestlere Tanrı’nın dinini götürme	“Beyaz adamın yükü”, “Uygarlaştırıcı görev”, “İrkçi teoriler”	“En yüksek uygarlık düzeyi”, “Uluslararası topluluğun iradesi”, “Piyasanın gizli eli”, “Küreselleşme herkesin ortak çıkarıdır.”
Sonuç	Sömürgecilik	Emperyalizm	“Globalleşme”

Kaynak: Oran, B. (2000). Kaçınıcı Küreselleşme? *Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları*, (9), 111-139.

1.3. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar

Literatürde küreselleşmeye yönelik farklı görüşler yer almaktadır. Çünkü küreselleşme ve küreselleşmenin beraberinde getirdikleri herkes tarafından aynı şekilde değerlendirilmemektedir. McGrew’in (2010) deyiimiyle küreselleşme, en basit anlamda ülkeler arasındaki ilişkilerin dünya çapında giderek hızlanması ve birbirine bağlı hale

gelmesidir. Bu doğrultuda bazı teorisyenler tarafından bu sürecin yeni bir süreç olduğu görüşü hakimken, bazıları için ise sürecin eskiden olan entegrasyon süreçlerinden pek farkı olmadığıdır. Bununla beraber iki görüş arasında kalıp sürecin hem olumlu hem de olumsuz etkileri içinde barındırdığı konusunda hemfikir olan ve bu süreç ile ilgili farklı düşüncelere sahip teorisyenler de bulunmaktadır.

Küreselleşmenin karmaşık yapısı aynı zamanda durağan olmayan sürekli gelişim gösteren dinamik yapısı bu yüzden bu olgu hakkında farklı düşünceleri de hiç kuşkusuz beraberinde getirmektedir. Herkes tarafından farklı sonuçlar doğuran küreselleşme olgusu hakkında elbette ki belirli bir görüşten bahsetmek ya da sabit bir fikir etrafında birleşmek bu hususta mümkün görünmemektedir. Çünkü bu olgunun farklı boyutları bir arada içerisinde barındırıp aynı anda birçok farklı alanı etkilemesi herkesin kendi farklı bakış açısından bakıp, bu olguyu o şekilde yorumlamasına neden olmuştur.

Bu yüzden küreselleşmeye karşı üç farklı görüş ortaya çıkmıştır. Literatürde yoğun olarak kullanılan küreselleşmenin bu farklı görüşlerini Held ve McGrew (2008), şu şekilde sınıflandırmaktadır: “*Aşırı Küreselleşmeciler*” (hyperglobalist), “*Kuşkucular*” (skeptical) ve “*Dönüşümcüler*” (transformationalist).

1.3.1. Aşırı Küreselleşmeciler (Hyperglobalist)

Aşırı küreselleşmeciler olarak adlandırılan bu ilk grup içerisinde yer alan düşünürler de aslında kendi içlerinde farklı düşüncelere sahiptir fakat bu farklı düşüncelere rağmen savdukları şey özünde aynıdır. Bu farklı iki grup; Neo-Liberaller ve Neo-Marksistler ya da bir diğer adıyla Radikaller'dir (Yıldırım ve Akin, 2020: 492).

Öte yandan, aşırı küreselleşmeciler küreselleşmenin gerçek bir olgu olduğuna inanan teorisyenlerdir. Onlara göre küreselleşme, 1980'lerin başından beri gittikçe yoğunlaşan ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik ve siyasi olayların bir bütünüdür (Şimşek, 2016: 28).

Radikaller olarak da adlandırılan aşırı küreselleşmecilere göre endüstrinin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan ulus-devlet, küreselleşme ile birlikte işlevsel olarak önemini yitirmiş ve normalde önemli olan politika, yerini küresel piyasaya bırakmıştır. Çünkü hükümetlere nazaran piyasa mekanizması daha rasyonel kararlar almakta ve bu doğrultuda çalışmaktadır (Çalık ve Sezgin, 2005:58). Post-endüstriyel dönemin en önemli unsurlarından biri olan

enformasyon teknolojisi, küresel birlikteliği arttırmış ve bunun bir sonucu olarak ulus-devlet yapısı bozulmaya başlamıştır (Bozkurt, 2013: 339-340).

Onlara göre aslında devletin yapması gereken aşırı kayıp ve kazanç durumlarının önüne geçerek piyasayı dengede tutmaktır. Bu grubun önde gelen temsilcileri arasında Giddens, Strange, Friedman, Fukuyama ve Ohmae sayılabilmektedir (Yıldırım ve Akin, 2020: 492).

Giddens'a göre, *“Politikalar yerel ya da ulusal ölçekte hala etkili olsalar bile, küresel ekonominin hareketlerini etkileyebilecek güce sahip değildirler. Bu anlamda dünya ülkelerinin çoğunda, vatandaşların politikayla daha az ilgilenmeleri ya da politikacıların vatandaşlar üzerinde daha çok hayal kırıklığı yaratıyor olmaları küreselleşmenin bir sonucudur”* (Giddens, 1999).

Başka ifadeyle diyebiliriz ki devletler eski gücünü yitirmekte ve piyasalar devletlere oranla daha güçlü hale gelmektedir. Bunun nedeni diğer birlikler ve kurumların otoritesinin giderek yaygınlaşmasıdır. Aşırı küreselleşmecilere göre geleneksel ulus-devlet yerini dünya toplumunun yönetimine bırakmakta ve toplumsal anlamda yeni örgütlenmeler ortaya çıkmaktadır (Bozkurt, 2013: 339). Yine de bu söylemlere rağmen devletler, küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan sosyal sonuçları düzenlemek ile yükümlüdürler. Aynı zamanda küreselleşme, kazanan kesim ve kaybeden kesim arasında meydana gelen kutuplaşmayı da kurulan bu yeni küresel ekonomik düzen içinde birbirine yakınlıştırabilmektedir (Çelik, 2012: 62).

Onların bu düşüncesinin özünde yatan, küreselleşmeyi liberal düşüncelere paralel olarak kaçınılmaz bir olgu olarak algılamalarında yatmaktadır. Bunu özellikle sosyalist bloğun yıkılmasının ardından alternatifi olmayan kapitalizmin küreselleşme ile tekrardan güç kazanması olarak da ifade etmektedirler. Çünkü dünya ölçeğinde yeni bir sürece girilmiş ve gerçekleşen olaylar ve gelişmeler küresel boyutta ele alınmaya başlanmıştır. Ulus-devletlerin gücünü yitirmesi, piyasanın hakimiyetini güçlendirmiş ve bu süreç içerisinde gelişim gösteren teknoloji de bu konuda itici bir rol üstlenmiştir (Baygöl, 2020: 397-398).

Aşırı küreselleşmeciler, küreselleşmeyi özünde ekonomik alanla bir bütün olarak görmüşlerdir. Bunun nedeni olarak da şirketlerin daha çok uluslararası bir işlev görmeleri gösterilmektedir. Mal ve hizmet akımları çok-uluslu şirketlerin kâr amacı gütmeleri ile daha önce hiç yatırım yapmadıkları en ücra köşelere bile ulaşmış ve bu çabalar sonucunda mal ve hizmet akımları uluslararası bir boyuta ulaşmıştır. Bu şekilde dünya daha küçük bir yer haline gelmiş ve entegrasyon hız kazanmıştır. Küreselleşmeyle bir bütün olarak düşünülen ekonomik boyut aslında beraberinde birçok yararlı şeyi de getirmiştir. En basiti, teknolojiye kat edilen yol sayesinde iletişimde ve ulaşımda kolaylıklar sağlanmış ve bu şekilde bilginin insanlar arasında aktarımı hızlanmıştır. Bunların ışığında aşırı küreselleşmeciler, bu sürecin insanlar üzerinde uzun dönemde olumlu gelişmelere de önayak olduğunu vurgulamışlardır.

Aşırı küreselleşmeciler, daha çok ülkelerin serbestleşme süreçleri ile hız kazanan dışa açılma sürecinin kısa ve uzun dönemde toplumları nasıl etkilediği konusu üzerinde durmaktadırlar. *Kısa dönemde* ülke ekonomilerinin dünya ekonomisi ile bir bütün oluşturarak, yeniden yapılanma sürecinde *gelir dağılımındaki adaletsizliği artırarak* beraberinde yoksulluğu da arttıracığı düşüncesini savunmaktadırlar. *Orta ve uzun vadede ise, büyümenin hız kazanması ile bu adaletsizliğin azalacağı ve toplumların bu süreçten eşit şekilde faydalanacağı görüşündedirler* (Yanar ve Şahbaz, 2013: 56). Yani özetle, aşırı küreselleşmeciler eşitsizlik konusunda küreselleşmenin olumlu etkilerinin olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre bu olgu eşitsizlik için uzun vadede yarar sağlamaktadır.

Aslında aşırı küreselleşme grubu içinde yer alanlar başta da söylediğimiz gibi kendi içlerinde de farklı düşüncelere sahiptir. Bunu yinelemekteki amaç aradaki farkı görmek açısından önem arz etmektedir. Çünkü, bu şekilde kendi içlerinde farklı düşünceler barındıran aşırı küreselleşmecilerin konuya yaklaşımı da daha iyi anlaşılacaktır. Neo-Liberal görüşe sahip olanlar, piyasanın devletin üzerindeki gücünü hoşnutluk içinde karşılarken; aynı zamanda küreselleşmenin, kazananlar ve kaybedenler arasındaki kutuplaşmayı ortadan kaldıracığı görüşündedirler. Neo-Marksistler (ya da Radikaller) ise, küreselleşmenin bu şeklini zorbacı kapitalizmin bir ürünü olarak görmekteler ve onlara göre bu “iyimser yaklaşım” doğru değildir. Çünkü onlar küresel kapitalizmin, uluslar içinde ve uluslararası eşitsizlik yaratacağını düşünmektedirler. Yine de ideolojik açıdan farklı yaklaşımları benimsemiş olsalar da günümüzde küresel ekonominin bütünleşmiş bir piyasa ekonomisi olduğu görüşünde hemfikirdirler (Bozkurt, 2013: 339).

Özetle aşırı küreselleşmeciler, ekonomik anlamda kazananların olduğu kadar bu süreçten olumsuz etkilenip kaybedenlerin de olabileceğini fakat küresel anlamda artan rekabetten belli grupların durumları kötüleşse bile, belli toplumlar ve devletler başka toplumlarla kendilerini kıyasladıklarında kendilerine avantaj sağlayacak üretim olanakları elde edebileceklerini düşünmektedirler (Yurdabakan, 2002: 3).

1.3.2. Kuşkucular (Sceptical)

Radikaller olarak da bilinen aşırı küreselleşmecilerin tam aksine küreselleşmeye karşı olumsuz fikirlere sahip bu grup “kuşkucular” adıyla anılmaktadır. Onlara göre şuan içinde bulunduğumuz durum ve küreselleşme olarak adlandırılan süreç yeni değildir. Hatta duvarların, dünya ekonomisi içerisinde kaldırılmasının yüzyıl öncesindeki olayların günümüze sirayet etmesinden başka bir şey olmadığını savunmaktadırlar. Giddens’in deyimi ile bu grup içinde yer alanlar küreselleşmeye kuşkuyla yaklaşmaktadırlar (Giddens, 1999: 56).

Kuşkucular denildiğinde akla ilk gelen isimler ise; “Naomi Klein, Noreena Hertz, Paul Hirst, Graham Thompson, Joseph Stiglitz, Michael Hardt, Immanuel Wallerstein ve Antonio Negri’dir” (Cebeci, 2011: 370).

Kuşkucular, aşırı küreselleşmecilerin küreselleşmeye bütünsel bakış açısı ile yaklaşmalarının aksine bu olguyu toplumlar ve bireyler arasındaki bölünmelere sebebiyet veren ve düşünce farklılıklarına neden olan bir olgu olarak görmektedirler. Bu farklı düşünce yapıları da onlara göre bireyler arasındaki çatışmayı ve bölünmeyi hızlandırmaktadır (Baygül, 2020: 398).

Stiglitz (2018) ise küreselleşme olgusunun faydalarının olduğunu kabul etse de bu faydaların küreselleşme savunucularının söylediğinden daha az olduğunu iddia etmektedir. Ona göre aşırı küreselleşmeciler basit modeller kullanmaktaydı. Bu basit modeller de küreselleşmenin faydalarını ve maliyetlerini doğru bir şekilde ortaya koyamamaktaydı. Onları, maliyetlerin faydaları aşabileceği ters durumları düzeltmek için hiçbir önlem almamakla itham etmektedir. Eğer küreselleşme düzgün yönetilmezse, ülkeler büyüme oranlarının daha düşük olduğu ve daha fazla istikrarsızlığın olduğu bir duruma evrilmiş olacak ve böylece nüfusun büyük bir kısmının durumu kötüleşecektir.

Kuşkucular, küreselleşme ile birlikte gelişen sermaye hareketlerinin, 19. yüzyıl olarak niteleyebileceğimiz küreselleşmenin geçmiş döneminde de önemli derecede var olduğunu ileri sürmektedirler. Onlara göre hala çoğu ülke, serbest ticaret anlayışından yoksun bir şekilde ulusal sınır politikalarını uygulamaktadır. Bu terimin popülerlik kazanmasının nedenini “*zamanın ideolji*” haline gelmesine bağlamaktadırlar ve küreselleşme olgusunun beklenilmeyen bir şey olmadığını; bu sürecin aşırı küreselleşmeciler tarafından abartılarak efsaneleştirildiğini savunmaktadırlar. Onlar için küreselleşme sadece refah devletini yok etmeyi amaçlayan ve onun alternatifi olarak minimal hükümeti amaç edinen tarafların kullandığı bir terimdir (Bozkurt, 2013: 341). Onlara göre ulus-devlet hala önemini ve konumunu korumaktadır (Şimşek, 2016: 29).

Aslında özetle denilebilir ki kuşkucular, küreselleşme konusunda söylenen şeylerin yenilikten uzak, bunun tersine eskiye daha yakın olduğunu savunmaktadırlar. Çünkü en basiti eskiden bile çok sık uygulanmayan gümrük tarifeleri, şimdi de azaltılarak ya da ticarete engel teşkil ettiği düşünüldüğü için ortadan kaldırılarak eskiye dönüş sağlanmaktadır. Onlara göre dünya bütünleşmenin ötesinde yeni fikirlerin ortaya çıkmasına paralel olarak daha fazla bölünmelere ve çatışmalara zemin hazırlayan bir yer haline gelmiştir (Yurdabakan, 2002: 4).

Yine bu grup içinde yer alan bazı düşünürler, küreselleşmeyi, jeo-ekonomik emperyalizm ve kapitalizmin savaştı ruhundan uzak farklı bir mantıkla işleyen bir olgu olarak görmektedirler. Ayrıca Chomsky gibi bazı düşünürler ise küreselleşmeyi, büyük işletmelerin kâr peşinde koşması ve “*totaliter kurumların tiranlığı*” şeklinde tanımlamışlardır (Bozkurt, 2000).

Bunların yanı sıra kuşkucular için, gelişen bölgeselleşme hareketleri, küreselleşmenin ara istasyonu olarak nitelendirilmekten ziyade küreselleşmenin tam anlamı ile bir alternatifidir. Dünyanın küreselleşme ile birlikte tek bir uygarlık gibi algılanmasının yanlış olduğu; tam tersine bu sürecin yeni arayışlar doğrultusunda bölünmeyi hızlandırdığı ve farklı kültürler, farklı bölgeler arasındaki çatışmayı beraberinde getirdiği düşüncesindedirler (Elçin, 2012: 13).

Çünkü onlar küreselleşmeyi özünde kültürel bir karışım olarak ifade etmektedir fakat bu kültürel karışımı sanıldığı gibi toplumları birbirine yaklaştıran ve gitgide birbirine

benzeyen toplumlar meydana getiren bir olgu olarak görmezler tam tersine, farklı kültürlerin etkisinin aynı düzeyde olmayacağını, bu karışım içinde yer alan kültürlerden baskın karaktere sahip olan kültürün etkisinin daha fazla olacağını ve bunun sonucunda kültürlerin özdeğerlerini kaybedeceğini savunmaktadırlar (Rose, 1999).

Küreselleşmeye karşı çıkanların sıklıkla dile getirdiği tartışmaların başında; fakir kesimin daha da fakirleştiği ve buna karşılık zengin kesimin ise giderek daha zenginleştiği ve böylece aradaki uçurumun giderek arttığı savı gelmektedir. Savunulan bu görüş araştırmalara da yansımış ve son yıllarda “*Ekonomik Büyüme*” çalışmalarının başta gelen tartışmalarından biri haline gelmiştir. Onlara göre küreselleşme aşırı küreselleşmecilerin savunduğu gibi fakir ve zenginler arasındaki kutuplaşmayı azaltmamakta bu durumun sadece zengin ülkeler için geçerli olduğu, zengin ülkelerde yer alan kişilerin kişi başına düşen gelirlerinin birbirine yakınlaştığı tezi savunulmaktadır. Bunu bölgeler ve günümüzde ülkeler bazında ele aldığımızda; Avrupa ülkelerinin gelirleri arasında bir yakınlaşma söz konusu iken hatta bu durumun daha da genelleştirilerek OECD ülkeleri için bile geçerli olabileceği savunulurken, aynı şeyin Afrika ülkeleri için kesinlikle söz konusu olmadığı tam tersine bu ülkelerin fakirleşmesinin hız kazandığı gerçeği dile getirilmektedir. Latin Amerika ülkeleri için kesin bir ifade yer almazken; Türkiye’nin de dahil olduğu pek çok ülke ise bu konuda tam ortada yer almaktadır. Asya kıtasında ise sanayi anlamında gelişen ülkelerin varlığı söz konusu olduğu için bu yakınlaşmaya dahil gibi görünmesine neden olmaktadır (Özdemir, 1992: 242).

1.3.3. Dönüşümcüler (Transformationalist)

Dönüşümcüler olarak adlandırılan grubun temsilcileri arasında; Rosenau, Scholte ve Castel bulunur. Ayrıca aşırı küreselleşmeciler içerisinde yer alan Giddens’da bazı kaynaklarda dönüşümcüler olarak anılmaktadır. Günümüz dünyasını şekillendiren ekonomik, sosyal ve politik olayların arkasındaki itici gücün küreselleşme olduğunu savunurlar ve günümüz toplumunu şekillendirerek yeni dünya düzenini oluşturduğu düşüncesindedirler. Dönüşümcüler; aşırı küreselleşmeci ve kuşkucuların aksine küreselleşmenin geleceği hakkında bir fikir beyan etmemektedirler. Ve yine aşırı küreselleşmecilerin aksine dünyayı tek bir bütün olarak görmezler sadece toplumların bazı özelliklerinin birbirine benzerliğinin arttığını, fakat bazılarının ise yeni küresel sistem içerisinde gittikçe marjinal hale geldiklerini düşünmektedirler (Cebeci, 2011: 372-373).

Dönüşümcüler aynı zamanda Chon (2012) tarafından *ılımlı-ortayolcu küreselleşmeciler* olarak da anılmaktadır. Onlar aşırı küreselleşmecilerin ulus-devletin önemini yitirdiği görüşüne katılmamak ile birlikte küreselleşmenin, devletlerin arasındaki uluslararası ilişkilerin sınırları gözetmeksizin hızlandığı düşüncesini kabul etmektedirler. Bununla birlikte onlara göre bu yeni sistem içerisinde devletler önemini korusalar da konumlarını sınır-ötesi şirketler, örgütler ve sınır-ötesi yönetim kurumları ile paylaşmaktadırlar ve bu süreç ülkeler arasındaki ilişkilerin birbirine daha bağlı hale gelmesine yol açmaktadır (Şimşek, 2016: 29).

Bu ılımlı tavır aslında birbirine uzak olan iki görüş arasında bir köprü görevi görmektedir. Çünkü dönüşümcüler küreselleşme konusunda dile getirilen net fikirleri veya oluşturulan keskin çizgileri yumuşatarak herkesin ortak olduğu bir yol oluşturma çabasındadırlar. Onlara göre küreselleşme, olumlu tarafları olduğu kadar olumsuz tarafları da içinde barındıran bir olgu veya süreçtir. Fakat eğer ki küreselleşme gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurumu azaltıp bu ülke gruplarını birbirine yakınlatacaksa iyi bir şekilde yönetilmeli ve olumsuz yönleri törpülenerek daha iyi bir amaca hizmet etmeli ve bu süreç gelişmekte olan ülkeler lehine çevrilmelidir (Yıldırım ve Akin, 2020: 493).

Yine de dönüşümcüler, ulusal devletlerin güçlerini ve otoritelerini yeniden şekillendirdiğini kabul etseler de, hem aşırı küreselleşmecilerin “*egemen ulus devletinin sonunun geldiği*” görüşünü, hem de kuşkucuların “*hiçbir şey değişmedi*” tezini kabul etmemektedirler. Bununla beraber dönüşümcüler küreselleşme konusunda, kuşkuculara nazaran, radikaller olarak da nitelendirdiğimiz aşırı küreselleşmecilere daha yakınlardır (Bozkurt, 2013: 343).

Aynı zamanda dönüşümcüler küreselleşmeyi, dünya düzeninin yeniden biçimlendirilmesinde ve toplumların modern şeklini almasında katkıda bulunan ekonomik, politik ve sosyal değişmelerin arkasındaki itici güç olarak da görmektedirler (Çalık, 2005: 58).

Son olarak dönüşümcüler bir diğer adıyla ılımlı-ortayolcu düşünürler, günümüzde yaşanan sürecin hiçbir şekilde geçmişle kıyaslanamayacak kadar farklı olduğunu savunurlar. Oluşan bu farklılık ve dönüşümün nedenleri arasında da meydana gelen yeni

küresel ölçekli piyasaları göstermektedirler. Onlara göre bilgi ve teknoloji ağındaki gelişmelere ek olarak finans alanında yaşanan değişimler de, oluşan yeni piyasaların yönetimi ve bunların yönlendirilmesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir (Keskin, 2020:248). Aslında özü itibarıyla bu üç grup arasındaki farklılığın temelinde, temsil ettikleri dünya görüşlerinin farklılığı, olgulara nazaran daha etkilidir.

David Held ve çalışma arkadaşları tarafından hazırlanan Tablo 1.2’de bu üç farklı görüşün özeti bulunmaktadır (Held vd., 1999: 7-10).

Tablo 1.2. Küreselleşmenin Kavramlaştırılması: Üç Eğilim

	Hiper-Küreselciler	Kuşkucular	Dönüşümcüler
Yeni olan ne?	Küresel bir çağ	Ticaret blokları Geçmiş dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim (geogovenance)	Tarihsel olarak eşi görülmedik düzeyde küresel karşılıklı bağımlılık
Hakim Özellikler	Küresel kapitalizm Küresel yönetim Küresel sivil toplum	Dünya 1890’larda olduğundan daha az karşılıklı bağlı	Yoğun ve derin (thick) küreselleşme
Ulusal Hükümetlerin Gücü	Geriliyor ve aşmıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor Yeniden yapılandırılıyor
Küreselleşmenin İtici Gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma Kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşınması	Giderek artan bir şekilde Güney’in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeni mimarisi
Hakim Motif	McDonalds, Madonna, vs.	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun transformasyonu
Küreselleşmenin Kavramlaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesiyle	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşmeyle	Belli bir mesafedeki eylemlerin ve bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesiyle
Tarihsel Yörünge	Küresel Uygarlık	Bölgesel bloklar Uygarlık çatışması	Karşılıklı bağımlılık: küresel bütünleşme ve parçalanma
Özet	Ulus devletinin sonu	Uluslararasılaşma devletinin kabulü ve desteğine bağlı	Küreselleşme devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştürüyor.

Kaynak: Held, D., McGrew A., Goldblatt D. and Perraton J. (1999). *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, Cambridge:Polity Press.

1.4. Küreselleşme Olgusunun Boyutları

Küreselleşme, geçmişten günümüze sosyal hayatın hemen hemen her alanında kendini gösteren son derece karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Önceleri sadece iktisadi anlamda ele alınan bu olgu zaman ilerledikçe dünyanın değişen yapısı ile birlikte çok boyutlu bir hal almıştır. Konuya hakim olup, bu alana katkıda bulunan pek çok kişi tarafından küreselleşmenin boyutları; ekonomik, sosyal ve politik çerçevede şekillendirilmekte ve genel hatları ile küreselleşmenin üç boyutu üzerinde durulmaktadır.

1.4.1. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Ekonomik boyutu ile küreselleşme, en genel anlamı ile elbette ki serbest piyasa ekonomisinin benimsenip, emek ve iş gücü piyasalarının sınır-ötesi yerlere ulaşımının kolaylaşması olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte aynı zamanda sermayenin rahatlıkla dolaşım sağladığı ve kâr oranlarını arttırmayı amaçlayan planlamalar olarak da kabul edilebilmektedir. Ticaretin önündeki engelleri kaldırıp, tarifeleri azaltmak bu alanda yapılan girişimlerin başında gelmektedir.

Ekonomik boyutu ile küreselleşme; ticaretin küreselleşmesi, üretimin küreselleşmesi ve finansın küreselleşmesi olmak üzere üç alt bileşenden oluşmaktadır. Fakat küreselleşme bunlardan çok daha fazlasını içinde barındıran bir olgudur. Altınır vd. (2018)'e göre, dünya ekonomisinin entegrasyon anlamında derinleşmesinin beraberinde getirdiği ekonomik bağımlılık ve ekonomik açıklığın artması, ekonomik boyutu ile küreselleşmenin beraberinde getirdiği önemli bir süreçtir (Altınır vd., 2018: 122).

Şener'e göre ekonomik küreselleşme, süreç olarak gelişmekte olan ülkeler aleyhine birçok olumsuz etkide bulunmaktadır. Bunun nedeni olarak, bu süreçte dünyanın giderek Amerikanlaştığı, evrensel boyutta Amerikan değerlerinin daha çok benimsenmesi gibi düşüncelerin yoğunluk kazanmasını göz önünde bulundurmaktadır (Şener, 2014: 55).

Küreselleşme ile birlikte piyasaların serbestleşmesi bir başka ifadeyle ekonominin küreselleşmesi dünyanın tek bir pazar gibi algılanmasına neden olmuştur. Ekonomik küreselleşme ve ekonomik serbestleşme ile birlikte dış ticarete artış yaşanmış, sermayenin piyasalarda dolaşımı ivme kazanmış ve çeşitli ekonomik örgütlenmeler meydana gelmiştir (Aytekin, 2013: 123).

Küreselleşme, ekonomik bağlamda ulusal ekonomilerin bu süreç içerisinde yeniden şekillenmesi adına itici bir güç olarak da görülmektedir. Hükümetlerin ve ulus-devletlerin yapısını değiştirmekte, yetki alanını kısıtlamakta ve işlevlerini değiştirmektedir. Uluslararası ve yerel örgütlerin oluşum sürecinin hız kazanması ile birlikte hükümetlerin güçlü yapısını ve otoritesini sorgulamaktadır (Ulagay, 1999: 89).

Uluslararası ticaretin küreselleşmesi, küreselleşme bağlamında kapitalizmin kurumsallaşmasına yardımcı olurken aynı zamanda kapitalizme hız kazandırmıştır. Aslında iki boyutlu bir olgu olan ticari küreselleşmenin ilk boyutunu, GSYİH içinde mühim bir payı olan mal ile hizmetlerin ihracat ve ithalat toplamı oluşturmaktadır. İkinci boyutunu ise dış ticarete uygulanan tarifeler ve kısıtlamaların yoğunluğu ile bu ticaret üzerinden alınan vergilerin toplam gelir içindeki payı oluşturmaktadır (Akbabay ve Barak, 2020: 21).

Bu bağlamda, küreselleşmenin hız kazandığı 1980'li yıllardan beri ülkeler arasındaki ticaret artışı, üretim artışından daha çok artış göstermiştir. IMF'in Nisan 2006 Dünya Ekonomik Görünümü Raporu'na göre, 2005 yılında dünya ticaretinde meydana gelen artış, bir önceki yıla göre %7.3 olurken; dünya üretimindeki artış ise aynı dönemde %4.8 olarak kayda geçmiştir (IMF, 2006).

Husson'a göre, bu süreçte küreselleşen yalnızca pazar olmamakta, üretim piyasaları da bu süreçten nasibini almaktadır. Çünkü uluslararası ticaret söz konusu olduğunda, A ülkesinde üretilen bir malın ihracatı B ülkesine yapılmaktadır. Kuzey bölgesinden Güney bölgesine yatırım hareketleri söz konusudur ve bunun sonucunda B ülkesinin sermayeleri A ülkesinin üretiminde en temel unsur olmaktadır. Fakat üretken küreselleşme içerisinde üretim ve mübadele ağları karmaşık bir yapıya bürünebilmektedir. Çünkü bir ülkede üretilen mal da farklı ülkelerde üretimi gerçekleştirilen maddelerden bir araya gelebilir ya da farklı ülkelerde monte edilip tekrardan farklı ülkelere satılabilmektedir. Bunu Apple'ın iPod örneği ile somutlaştıran Husson; bu ürünün bileşenlerinin Japonya, Kore ve ABD'de imal edildiğini ve ardından tekrar ABD'ye ve dünyanın geri kalan kısmına ihraç edilmeden önce Çin'de monte edildiğini ifade etmektedir (Husson, 2013: 172-173).

Küresel ekonomi içerisinde uluslararası üretimin küreselleşmesi, ülkelere yapılan doğrudan yabancı yatırımlar bazında da değerlendirilmektedir. Bunu kendi ülkesinde üretim gerçekleştiren üretim kollarının önünde engel olmadan sınır-ötesi yerlere üretimi olarak da

tanımlayabilmek mümkündür. Söz konusu bu durum gelişmekte olan ekonomilerde tasarruf yetersizliği kapsamında önem arz etmektedir (Kurt, 2018: 2196).

Devlet Planlama Teşkilatı'na (DPT) göre üretimde küreselleşme 1970'li yıllarda meydana gelen ekonomik kriz ile birlikte ivme kazanmıştır. Onlara göre üretimin küreselleşmesi, şirketlerin sınır-ötesi şirketlerle beraber birliktelik sürecine girmesi, sınır-ötesi sermaye yatırımlarının artması ve fason imalat anlaşmaları sayesinde mal ve hizmet üretimlerini ülke sınırları dışına taşımaları olarak tanımlanmaktadır (DPT, 1995: 10).

Küresel anlamda finansın serbestleşmesine katkıda bulunan ise, eskiden beri benimsenen fordist üretim yapısıyla kitlesel üretim sisteminin azalan kâr oranları olmuştur. Azalan kâr oranları kendine yeni bir sektör arayışına girmiş ve sonuç olarak sermaye reel sektörden uzaklaşarak finans piyasalarına yönelmiştir. Bu piyasalarda serbestleşmeyi 1970'li yıllarda Japonya, İngiltere ve ABD gibi ülkeler başlatmıştır ve ardından bu harekete Latin Amerika ve çevresinde bulunan pek çok ülke de dahil olmuştur. Dünya portföy yatırım oranları 1980'li yıllarda sadece 3-4 milyar dolarken 1994 yılında tam olarak 100 milyar doları aşmıştır. Bahsedilen bu fonlar uluslar-üstü şirketler tarafından yönlendirilmekte riski düşük ama kâr oranı yüksek alanları seçmektedir. Bu alanların merkezinde hizmet sektörü bulunurken aynı zamanda ileri teknolojiye gerek duyan imalat sanayi dalları da yer almaktadır. Bu piyasalar aynı zamanda Dünya Bankası tarafından destek görmekte ve bu destek sayesinde finansal küreselleşme hız kazanmaktadır (Yıldırım, 1997: 174).

Artan finansal küreselleşmenin etkisiyle sermayenin belli bir kesimin elinde toplanması birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Bir ülke sınırları içerisinde net özel sermayenin net ulusal gelire oranı, kişilerin elinde bulunan toplam servet hakkında bilgi verir. Kamu serveti ile özel servetin toplamı da ulusal servete eşittir. Bu bağlamda, bu iki servet arasındaki denge ise eşitsizlik seviyesini belirleyen en önemli etkidir. 2018 Dünya Eşitsizlik Raporu'na göre net özel servette geçtiğimiz yıllarda genel bir artış olmuştur, 1970 yılında %200-350 olurken günümüzde ise, %400-700'lere ulaşmıştır. Bahsedilen bu oranların, Japonya ile İspanya gibi bazı ülkelerde meydana gelen varlık bedeli balonlarından ve 2008 Küresel Ekonomik Krizi'nden etkilenmediği belirtilmektedir. Aynı zamanda, komünist ekonomiden vazgeçerek kapitalist ekonomilere geçiş yapan Çin'de de özel servette ciddi artışların olduğunu ve bu artışların dört katına; yine aynı şekilde

Rusya’da da özel servetin üç katına çıktığı belirtilmiştir (WID, 2018).

Finansal küreselleşme, sermayenin serbestleşmesi ile birlikte finansal piyasalarda bütünleşme olarak da tanımlanabilmektedir. Bu şekilde ülke ekonomilerinin sermaye piyasaları küresel ekonomide daha rahat hareket etmektedir. Serbest ticaret anlaşmaları ve özellikle GATT bu sürece hız kazandıran unsurların başında gelmektedir.

Finansal küreselleşme bağlamında, 1980’lerden başlayarak faizlerin reel getirisindeki yükselişi sağlayacak ve aynı zamanda piyasa içerisinde ve ülkeler arasında sermayenin dolaşımını serbestleştirecek politikalar ve yapısal düzenlemeler de; kapitalizmin finansal küreselleşme kademesinin önemli unsurlarından biri haline dönüşmektedir (Yeldan, 2017).

Son olarak Balkanlı (2002) ise finansal küreselleşmeyi, artan teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı ve eskiye nazaran hareket edilebilirliğin hızlandığı ortamda; liberalleşmeden güç alan bir boyut olarak görmektedir (Balkanlı, 2002: 21).

Özetle küreselleşmenin ekonomik boyutu, dünya temelinde ülkelerin karşılıklı ekonomik ilişkilerinin artması olarak ifade edilebilmektedir. Sermaye akışları ve teknoloji ağındaki gelişmeler beraberinde mal ve hizmetlerinde ticaretini hızlandırmıştır. Dünya ölçeğinde piyasalar geniş alanlara yayılma fırsatı yakalayarak, ulusal ekonomiler arasında yeni bağlantılar oluşmuştur. Bunun bir sonucu olarak da şirketler güçlü ulus-ötesi şirketlere evrilerek ve bu durum uluslararası ekonomi örgütlenmelerine hız kazandırarak dünya ölçeğinde yeni bölgesel ticaret sistemlerinin de kurulmasına zemin hazırlamıştır (Göngen, 2013: 122-123).

1.4.2. Küreselleşmenin Sosyal Boyutu

Küreselleşmenin bir diğer boyutu olan sosyal boyut bir başka ifadeyle sosyo-kültürel boyut, kişiler ve ülkeler arasındaki etkileşimin, gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçlarının da etkisi ile artmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin bu boyutunu; kişiler arası küreselleşme, bilgilendirici küreselleşme ve kültürel küreselleşme olarak alt başlıklar altında incelemek mümkündür.

Tüketici tercihlerindeki değişim ve etkileşim, iletişim ve ulaşım ağının hızla gelişmesinin bir sonucu olarak artmıştır. Bu etkileşim aynı zamanda ülkelerinde birbirine daha fazla yakınlaşmasına neden olmuştur. Gelişen teknoloji ile birlikte küresel ölçekteki firmalar ürünlerinin reklamlarını TV aracılığı ile vermenin dışında artık internet yoluyla da yapmaya başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak tüketiciler, bu firmalar tarafından üretilen ucuz ve nitelikli mal ve hizmetleri kolay bir şekilde tanıma fırsatı yakalamış ve tüketici tercihleri bu etkileşimin kaçınılmaz bir sonucu neticesinde giderek birbirine benzer hale gelmiştir. Bu süreçte firmaların kapasiteleri, iş yapma şekilleri ve üretim modelleri ile birlikte tüketicilerin de tercih ve istekleri önemli boyutta değişmiştir (Gülçubuk, 2014: 21-22).

Bilgi teknolojilerini de içinde barındıran bu süreç, bilgi akışının eskiye oranla daha hızlı olduğu bir süreci içinde barındırmaktadır. Yerel ve uluslararası ölçekte var olan bir bilginin kişiler arasındaki paylaşımı bu süreçte bir ayrıma tabi tutulmamaktadır. Tam tersine bilgi akışının hızlı olması aynı anda farklı yerlerde olan kişiler arasındaki bilginin ulaşımına hız kazandırmış ve bilginin ulaşımını kolaylaştırmıştır.

Kültürel küreselleşme, Eken'in (2006) deyimiyle McLuhan'ın "*Global Köy*" kavramına dayanmaktadır. Kültürün temel niteliğinin içeriği değil de ileticiliğinin önemli olduğu düşüncesine dayanan bu kavram; iletişim ve ulaşım ağının hızla artan etkisi ile kültürel anlamda kökten bir etki yaratmakta ve "*Global Köy*"ün üyeleri arasında giderek bağımlı hale gelen bir etkileşim kurmaktadır. Aynı zamanda bu kavram homojenliği kendine baz alarak, yerel-küresel heterojenliğin önemini geride bırakmakta ve böylece tek boyuta evrilen bir süreç doğurmaktadır (Eken, 2006: 258).

Ritzer (1993) ise kültürel küreselleşmenin beraberinde getirdiği sonuçları farklı bir açıdan ele almış ve bu sonuçları "*McDonaldlaşma*" olarak tanımlamıştır. O, bu kavramı dünyanın yanı sıra sektör olarak çok baskın ve öne çıkan aynı zamanda Amerikan toplumlarını yansıtan fast-food restoranlarının şartlarının etkili olduğu bir süreç olarak tanımlamaktadır. McDonaldlaşma olgusunun toplum tarafından benimsenme aşamalarını ise şu şekilde ifade etmektedir;

- 1) Etkinlik
- 2) Hesaplanabilirlik

- 3) Tahmin Edilebilirlik
- 4) Kontrol Edilebilirlik

Bu aşamalardan ilki olan etkinlik, tüketici konumundakilerin günlük hayatlarında bir şeye istek duyma ve bu istek doğrultusunda doyuma ulaşma arasındaki geçen süre zarfının kısaldığını göstermekteyken, hesaplanabilirlik de zaman ve harcanan emek karşısında paranın değerinin hesaplanmasına kolaylık sağlamaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere tahmin edilebilirlik ise, sunulan ürünlerin tüketiciler tarafından benimsenmesi onları standart hale getirmiş ve bu da tüketicinin aklına başka alternatiflerin gelmesini sınırlandırmıştır. Son olarak kontrol edilebilirlik ise, McDonaldslaşma süreci ile birlikte gelişim gösteren teknoloji ile birlikte tüketicilerin kontrol edilebilmesini kolaylaştırmıştır. Bu kontroller, çeşitli yollarla yapılmaktadır. Örnek olarak, arabaya getirilen yiyecek servisi bunlardan bir tanesidir. Bununla birlikte Ritzer, bu standartlaşma sürecini sadece bu alanlar ile sınırlandırmamakta ve gündelik yaşamı ilgilendiren, çocuk bakımından eğitime kadar birçok alanda etkili olduğunu dile getirmektedir (Ritzer, 1996: 7-13).

Şener (2004) için kültürel bağlamda küreselleşme, iktisadi alandan sonra gelen en önemli küreselleşme sürecidir. Bunu küreselleşmenin, kültürün bir ürünü olması ve diğer açıdan küreselleşmenin kültürü etkileyerek değişime uğratmasına bağlamaktadır. Bundan dolayı ikisinin karşılıklı bir ilişki içinde olduğu düşüncesindedir (Şener, 2014: 55).

Özetleyecek olursak; günümüz dünyasında toplumun hemen hemen her alanında, kültürler, insanların alışkanlıkları ve değer yargıları hızla değişim göstermektedir. En basit haliyle bireylerin tüketim alışkanlıkları, giyim tarzları ve gelenek görenekları tek tipleşmeye başlamıştır. Yerel kültürler bu küresel kültürün etkisi ile kendisini bu etki alanına teslim etmektedir (Taner, 2004: 21).

1.4.3. Küreselleşmenin Politik Boyutu

Politik bağlamda küreselleşme ağırlıklı olarak, aşırı küreselleşmecilerin savunduğu ulus-devlet otoritesinin küreselleşme süreci içerisinde işlevselliğini kaybettiği ve eskiye nazaran önemini yitirdiği, yerini uluslararası örgütlere bıraktığı şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda, Aktan'a göre de politik küreselleşme; önceden uluslararası sistemde en önemli konuma sahip olan ulus-devletin otoritesinin sarsıldığı ve üstünlüğünü kaybettiği bir süreçtir. Söz konusu bu süreç, ulus-devleti, yetkilerini başkaları ile paylaşmak zorunda bırakmıştır. Ulus-devletin yerini uluslar-üstü kuruluşlar almaya başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak artan uluslararası ilişkilerin getirdiği sorunlar uluslararası arenada yerini almış ve çözümü konusunda uluslararası işbirliği kaçınılmaz hale gelmiştir. Sonuç olarak ulus-devletin egemenliği uluslar-üstü ekonomik ve siyasi örgütler tarafından sarsılmış ve ulusal devletler bu arenada ayakta durabilmek için dış alemi dikkate almak zorunda kalmışlardır (Aktan, 2002: 3-4).

Bayar (2008) ise politik boyutta küreselleşmeyi, çok boyutlu bir yapıya sahip olmasından kaynaklı dört temel aktör üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bunlar; yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, ulus-devlet ve uluslar-üstü kuruluşlardır. Bu dört temel aktörün birbiri ile karşılıklı etkileşimi politik küreselleşmeyi oluşturmaktadır. Bu süreç devletlerin yönetim biçimlerini, otoritelerini yeniden şekillendirmekte ve politik küreselleşme giderek güçlenmektedir. Ulus-devlet her ne kadar işlevselliğini kaybetmiş olsa da bu süreç içerisinde en temel yapı birimi olarak faaliyet göstermektedir. İşlevselliğini eskiye oranla kaybetmesinden dolayı ulus-devletin yetkileri ve etki alanları belirli ölçülerde kısıtlanmıştır. Literatürde, bu yeni yapı için "*küresel yönetim*" (global governance) kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Aslında bu yeni politik anlayış ve yapının en önemli özelliklerinden biri geleneksel olarak benimsenen *iç/dış politika ayrımının* ortadan kalkmasıdır (Bayar, 2008: 28).

Devlet genel itibarıyla realizme göre uluslararası arenada tek (unique) ve en önemli aktördür. Bu doğrultuda devletlerin rasyonel birimler olması gereği, ulusal anlamda güvenlik en önemli amaçtır. Fakat bu düzen içerisinde devlet odaklı olarak incelenen uluslararası ilişkiler bağlamında birey kavramı, realizmin önemli ve birincil konusu olmaktan çok uzak kalmıştır. Realizmin bu süreçte bireyler ve toplum ile olan ilişkisi, devlet odaklı sistemin özelliklerini belirlerken araştırdığı insan doğasına iyi olmayan bir bakış açısı ile şekillenmiştir. Kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden ve hırslarına yenik düşen kişilikler olarak tanımlanan bireylerin günlük hayatlarındaki davranışlarına benzer özellikte devletlerin de bu uluslararası arenada özellikleri ve rolleri kendi çıkarları doğrultusunda şekil almaya başlamıştır (Kıvılcım, 2013: 225).

Ener ve Demircan ise politik küreselleşme içerisinde devletin 3 temel görevi olduğunu dile getirmektedir. Bu görevler şu şekilde ifade edilmektedir:

1) Küreselleşme süreci ile hız kazanan teknolojik ve altyapı gibi yenilikler önem kazanmış ve bu açıdan devlet bu alanda stratejik bir görev üstlenmiştir.

2) Banka ve mali sektör gibi sektörleri düzenleme ve denetleme gibi görevleri bulunan devlet bu süreçte bunlara ek olarak, rekabeti artırıcı ve piyasaları düzenleyici görevleri de üstlenmiştir.

3) Sosyal politikaları yürütme görevinin yanı sıra bu süreçte bölüşüm alanındaki rolü de ön plana çıkmıştır (Ener ve Demircan, 2008: 59-60).

Özetle, liberal görüşlerin revaçta olduğu 21. yüzyılda tanım ve içeriği değişen birçok kurum gibi devletin yapısı ve tanımı da hem ülke sınırları içerisinde hem de uluslararası ölçekte değişime uğramıştır. Bireyleri ilgilendiren konulara ve toplumun hemen hemen her alanına doğrudan müdahalede bulunan devlet profili yerini, sivil toplumun isteklerine göre şekillenen ve kurumsal ve yasal altyapı düzenlemeleri yapan devlet profiline bırakmıştır (Ener ve Demircan, 2006: 209).

Fakat ulus-devletin küreselleşme süreci içerisindeki yapısının değiştiği konusunda da küreselleşme olgusunun birçok özelliği gibi net bir şey söylemek aslında mümkün değildir. Çünkü aşırı küreselleşmeciler ulus-devletin önemini yitirdiğini, önceden önemli bir yere sahip olan politikanın yerini piyasaya bıraktığını savunmaktadırlar. Buna karşın kuşkucular, sözü edilen durumun sadece aşırı küreselleşmeciler tarafından abartıldığını ve onların refah devleti kavramını yok ederek minimal devleti amaç edinmelerinden dolayı bu konuya böyle yaklaştıklarını düşünmektedirler. Son olarak dönüşümcüler de, aşırı küreselleşmecilerin savunduğu; ulus-devletin önemini yitirdiği görüşüne katılmamakla birlikte küreselleşme ile ulus-devletlerin ilişkilerinin sınır-ötesi uluslarla hız kazandığını ve ilişkilerinin daha çok bütünleştiğini savunmaktadırlar.

1.5. Küreselleşme ve Neo-Liberalizm İlişkisi

Küreselleşmeyi birçok farklı tanım ve farklı boyutlar çerçevesinde irdeleyip ne anlam ifade ettiğini, hangi alanları etkilediğini, etkilediği alanlar içerisinde hangi bağlamda nitelendirildiğini iktisadi çerçevede açıklamaya çalıştık. Bu başlık altında ise

küreselleşmenin doğrudan veya dolaylı yollarla bağlantılı olduğu neo-liberalizm ile olan ilişkisine değinilecektir.

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği birçok etkiden bahsetmiştik. Coğrafi keşiflerin başladığı ve hız kazandığı dönemde sömürgecilik olgusundan; ardından sömürgeciliğin evrildiği başka bir boyut olan emperyalizmden ve 1960'lı yıllarda kapitalizmin gelişmiş olduğu yerlerde, sosyalizm alternatifi ile benimsenen yayılımcı politikalar doğrultusunda büyüme oranlarındaki hızlı artıştan kaynaklı gelişmeler sonucunda “*altın çağ*” olarak nitelendirilen dönemden günümüze kadar süregelen değişim ve etkilerine kadar birçok alana dikkat çekmeye çalıştık. Bu doğrultuda sosyal yaşamın neredeyse tüm alanlarını etkisi altına alan küreselleşme olgusu, geleneksel olandan modern olana evrilme süreci içerisinde devletleri, toplumları ve piyasa içerisinde yer alan, karar verici konumundaki hemen hemen herkesi etkilemeye devam etmektedir.

Aslında neo-liberalizm, XIX. yüzyıl fikirlerinin liberal ekonomi içerisinde yer alan laissez-faire düşünce biçiminin, XX. yüzyıl içindeki yeniden doğuşunu ifade etmektedir. Özünde piyasaların serbestleştirilmesi ve özelleştirmeler yatmaktadır. Aynı zamanda küreselleşmenin olumsuz etkilerinin olduğunu savunan kesim tarafından, ulus-devletin gücünün ve otoritesinin zayıflatılması olarak da algılanmaktadır.

Kavram olarak neo-liberalizm, özünde IMF ile birlikte benzer kurumların serbest piyasa ekonomisini ifade eden Washington Konsensüsü'yle doğrudan bağlantılıdır. Washington Konsensüsü; ABD ve DB, IMF, AB gibi uluslararası kuruluşlarca destek gören serbest piyasa ekonomisi için bir dizi düşünceyi ifade etmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir;

- 1) Devletlerin, borçlanmalarının düşük olması.
- 2) Sübvansiyonlara ait kamu harcamalarının temel gereksinimlere oryantasyonu.
- 3) Vergi oranlarında ılımlı marjinal vergi oranlarının benimsenmesi.
- 4) Rekabetçi döviz kurları.
- 5) Faiz oranları konusunda piyasanın belirleyici olması.
- 6) Serbest ticaret anlayışı.
- 7) İthalatın önündeki engellerin ortadan kaldırılarak ithalatın serbestleştirilmesi.
- 8) Tarifeleri düşük tutarak, ticari korumayı tek tip tarifelerle sağlamak.

9) Doğrudan yabancı yatırımların önündeki engellerin kaldırılması.

10) Devlete ait işletmelerin özelleştirilmeye başlanması gibi; aslında 1989'da John Williamson tarafından şekillendirilmiş ilkeler bütünüdür (Agarwal 2018'den aktaran; Sarıkaya, 2019).

Bu kurallar aslında özü itibarıyla küreselleşmenin geçmişten günümüze bazı dönemlerde sekteye uğradığı düşünülse de; toplumların ve devletlerin yapısını değiştiren önemli unsurlardır. Çünkü bu değişimler küreselleşme olgusu ile birlikte uluslararası arenada bir zorunluluk hali getirmiştir. Ulus-devletlerin ayakta kalabilmesi, çağa ayak uydurabilmesi açısından bu kurallar bütünü neredeyse birçok devlet tarafından benimsenmiş durumdadır.

Bu açıdan neo-liberalizm, iktisadi faaliyetler içerisinde kamu sektörünün önemini azaltan ve yine iktisadi faaliyetler içerisinde yetki ve kontrollerini özel sektöre bırakan sosyo-ekonomik politika modelidir. Özetle, *1929 Büyük Ekonomik Buhran* ile önemini yitirmiş ve tüm iddiaları çürütülmüş bir iktisadi düşünce, Soğuk Savaş sonrasında küreselleşme olgusu ile beraber tekrardan gündeme gelmiştir (Sarıkaya, 2019).

XX. yüzyılın son döneminden günümüze kadar geçen süreçte "*başka alternatif yok*" düşüncesi ile savunulan ve toplumlara dayatılan neo-liberal küreselleşme, özünde devletlerin sermaye açısından yararlı olacak şekilde biçimlendirilmesine, yine sermayenin finansal piyasalarda rahatça dolaşabilmesine ve son olarak ulus-ötesi firmaların önündeki engellerin kaldırılarak dilediği şekilde yatırım yapması ve kârlarını maksimize etmesini hedefleyen bir olgudur (Yeldan, 2020).

Olgun (2006) ise neo-liberalizm için neredeyse hemen hemen aynı şeyleri söylemekte; 1980'li yıllar itibarıyla yeni-sağ olarak da adlandırılan neo-liberalizmin ortaya koyduğu politikaların küreselleşmeye hız kazandırdığını düşünmektedir. Ona göre 1980 yılının başından beri ABD'de Ronald Reagan'ın, İngiltere'de ise Margaret Thatcher'ın ortaya koyduğu ve sosyal yaşamın hemen her alanıyla ilişkili (iktisadi, politik, ideolojik ve sosyo-kültürel) konuları içeren neo-liberalizm bir diğer adıyla yeni-sağ günümüz dünyasının iktisadi ve politik paradigmasıdır. Önceleri Ronald Reagan'ın ve Margaret Thatcher'ın adlarıyla bilinen neo-liberalizm son yirmi beş yıl göz önüne alındığında neredeyse tüm dünyada en çok kullanılan ve yaygın hale gelen siyasi ve iktisadi eğilim olmuş, merkez

görevi gören siyasi partiler, sağ ve geleneksel sol görüş fark etmeksizin bu eğilimi benimsemeye başlamışlardır. Elbette ki, bu partiler ve uyguladıkları politikalar kârlarını maksimize etmeye çalışan oldukça zengin yatırımcıların ve toplamda bine ulaşamayan büyük firmaların çıkarları doğrultusunda hareket ederek onları temsil etmektedir (Olgun, 2006: 145).

Sallan Gül ise Olgun'un sözlerini destekler nitelikte şunları söylemiştir: İngiltere'de 1979 yılında tek başına devletin başına geçen Thatcher "There Is No Alternative (TINA – *Başka Alternatif Yok*)" cümlesiyle; ekonominin serbestleşmesini, kamu harcamalarının azaltılarak, kamu sektörünün küçültülmesini ve bu doğrultuda kamuya ait işletmelerin özelleştirilmesini ve son olarak politikada değişikliğe giderek para politikalarının benimsenmesini amaç edinmiştir. Aynı durum 1981 yılında Amerika'da da başa gelen Reagan'ın neo-liberal söylemleriyle hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu gelişmeleri de sosyal devlet anlayışının zarar görmesine neden olan en önemli gelişmeler olarak değerlendirmiştir (Sallan Gül, 2004: 224).

Başkaya'ya göre de 1980'lerin hakim anlayışı haline gelen bu anlayış ABD dışında diğer batılı ülkelere de sıçramış ve hatta az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için de tavsiye edilerek bu ülkeler tarafından kabul görmüştür. Ve bu düşünce sistemi, ona göre de yeni küresel dünya düzenini yansıtan "Washington Konsensüsü" olarak ifade edilebilmektedir. ABD tarafından ve belirli uluslararası kuruluşlar tarafından tasarlanan bu sistem, zayıf ve savunmasız toplumlarda, baskıcı politikaları içeren ve merkezinde piyasa olan bir yapıdır (Başkaya, 2015).

Kökalan Çımrın ise bu süreci şu şekilde ifade etmiştir: Neo-liberal politikaların uygulanmaya konulması ile beraber ön plana çıkan unsurlar arasında piyasalarda meydana gelen rekabet ve ekonomiyi göstermiştir. Bunun bir sonucu olarak da ekonomik yarış içerisinde sosyal devlet anlayışını gerektiren insana yatırım konusu bu yarışa engel olarak görülmeye başlanmıştır. Söz konusu bu gelişmelere rağmen, devletin yapısında değişikliği şart koşan küreselleşme sürecinin, sosyal bilimler literatüründe yer alan ve refah devleti üzerinde etkisi olduğu düşünülen iki görüşe değinmiştir. Bunlardan ilki "*etkinlik hipotezi*" (efficiency hypothess) olurken, ikincisi ise "*tanzim hipotezi*" (compensation hypothess)'dir. Etkinlik hipotezi, söz konusu süreç içerisinde bir paradigmaya neden olmuş ve refah devletinden rekabet devletine evrilme sürecinin yaşandığı görüşünü savunmaktadır. Tanzim

hipotezi ise; küreselleşme süreci geçmişten günümüze kadar, sosyal devlet üzerinde etkili sayılabilecek kötü bir etkide bulunmamıştır görüşünü benimsemektedir. Fakat yine de bu görüşlere rağmen küreselleşme süreci içerisinde neo-liberal politikaların, sosyal devlet üzerinde olumsuz etkilerini ortaya koyan çalışmaların varlığının söz konusu olduğunu da eklemektedir (Kökalan Çımrın, 2009: 198-199).

Bunların doğrultusunda neo-liberaller aslında neo-liberalizmin, temelinde refah devleti anlayışı yatan liberalizmin eksik yanlarına tepki olarak ortaya çıktığını ve devletlerin sosyal-devlet anlayışını içeren yapısının ortadan kalkmasıyla oluştuğunu savunmaktadırlar. Onlara göre refah devleti kapsamında yer alan emek, sermaye ve devlet arasındaki benimsenen politikalar kriz ile birlikte sekteye uğramış ve ortadan kalkmıştır. Bunun nedenini de yüksek enflasyon ve artan kamu harcamaları ile beraber meydana gelen hoşnutsuzluklara bağlamışlardır (Özkazanç, 1997: 29).

Akın ve Aytun'a göre, 1980'li yıllarda kendini gösteren neo-liberal politikaların hedefinde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler vardır. Bu ülkeler, bu süreç içerisinde büyümelerinin ve kalkınmalarının küreselleşmeyle gerçekleşeceğine inanmış ve büyüme modellerinde daha çok ihracata dayalı modelleri tercih etmişlerdir. Fakat onlara göre, bu süreç içerisinde ülkelerin birbiri ile ilişkilerinin hız kazanması ülkelerde baş gösteren sıkıntıların da birbirine endeksli hale gelmesine neden olmuştur (Akın ve Aytun, 2018: 58).

Bir başka kaynakta küreselleşme süreci içerisinde neo-liberal politikalar, özünde özelleştirmelerin yattığı, devletin üretim ve bölüşüm anlamında ekonomiden elini çektiği ve böylece piyasa mekanizmasının gerçek anlamda işleyerek, kaynak dağılımında ve kullanımında optimum seviyeye ulaşılacağı ve ekonominin etkinliğinin maksimum seviyeye ulaşarak toplumların refah düzeylerinin yukarı doğru ivme kazanacağı şeklinde yorumlanmıştır (Kaya, 2009: 5).

Sezgül ise bu süreci Türkiye özelinde yorumlamıştır. O, bu sürecin başlangıcı olarak Turgut Özal'ın "*dışa açılma*" politikalarını göstermiştir. Aynı zamanda, temelinde özelleştirmelerin yattığı, serbest piyasa ekonomisinin benimsenmesi gerekliliğini içinde barındıran ve bu şekilde yeniden yapılanma sürecine zemin hazırlayan 24 Ocak 1980 kararları ile birlikte, Türkiye'nin de küreselleşme olarak nitelendirilen süreç içerisinde dünya ekonomileriyle bütünleşme sürecinin başladığını dile getirmektedir. Son olarak yine

Turgut Özal hükümetinin “ulusal kalkınmacılık” politikalarından ödün vererek; küreselleşme süreci içerisinde neo-liberal politikaları benimsemesini ve bu şekilde Türkiye'nin dış pazarlara açılmasının başladığını vurgulamaktadır. Sezgül'e göre, 1980'lerden sonra yaşanmaya başlanan bu köklü değişim süreci, toplumu ilgilendiren birçok alanda gerçekleştirilen (ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal) politikalar, yeni dünya düzeni diye adlandırılan sürece katkıda bulunmaktaydı (Sezgül, 2009: 506).

1.6. Küreselleşmenin Ölçüm Yöntemleri

Ekonomi alanında literatür incelendiğinde küreselleşme olgusunun ülke içi ve ülkeler arası ekonomilere etkileri konusunda gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilmekte olan pek çok çalışma bulunmaktadır. Küreselleşmenin ölçülmesinde kullanılan ölçüm yöntemleri elbette ki çeşitlilik arz etmektedir. Bu yüzden yapılan çoğu çalışmada bağımsız değişken olarak kullanılan çeşitli küreselleşme endeksleri bulunmaktadır. Küreselleşme endeksleri çoğu zaman tek boyutlu küreselleşme endekslerini kapsamakta ve bunlar üzerinden değişken seçilerek hesaplama yapılmaktadır. Fakat küreselleşmenin çok boyutlu bir olgu olduğu konusunda hemfikir olan taraflar, küreselleşmeyi ölçerken bu boyutların hepsini göz önünde bulundurarak değişken seçimlerini buna göre şekillendirmektedir (Solmaz, 2014: 97).

Küreselleşmenin ölçülmesinde kullanılan ölçüm yöntemlerinin neler olduğu ve neleri kapsadığı konusunda detaylı bilgi edinebilmek adına Tablo 1.3 raporlanmıştır. Bu endekslerin neler olduğu, ülke sayısı, kapsadığı yıl aralığı, değişken sayısı ve içeriği hakkında bilgi veren Tablo 1.3 endekslerin detaylı bir şekilde ifade edilebilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Tablo 1.3. Küreselleşme Endeksleri

Endeksler	Ülke Sayısı	Yıllar	Değişkenler	İçeriği
KOF – Küreselleşme Endeksi – 2018 Sürümü	209	1970 – 2016	42	Küreselleşmenin ölçümünde <i>de facto</i> ve <i>de jure</i> göstergeleri arasında ayırım yaparak; ekonomik, sosyal ve politik yönleri de içine alan kapsamlı bir göstergedir. Aynı zamanda finansal küreselleşme ve ticaret arasında da ayırım yapmaktadır.
KOF Küreselleşme Endeksi- 2007 Sürümü	209	1970 – 2015	23	Finansal küreselleşme ile ticaret arasında bir ayırım yapmayan; ekonomik, sosyal ve politik yönleri de içine alan kapsamlı bir göstergedir.
Maastricht Küreselleşme Endeksi (MGI)- 2012 Sürümü	117	2000, 2008, 2012	11	Sadece üç yılı kapsamaktadır. Küreselleşmenin politik, ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik ve çevresel yönlerini de içine alır.
AT Kearney / Dış Politika Küreselleşme Endeksi (ATK / FP)	62	2002 – 2007	14	Küreselleşmeyi ölçen ilk endekstir. Birçok alternatif endeks tarafından kıyaslama görevi görmektedir. Küresel ölçekte politik, ekonomik entegrasyon, teknolojik ve kişisel teması kapsar.
GlobalIndex	97	1970 – 2002	31	Küreselleşmenin ekonomik, politik, sosyo-teknik ve kültürel boyutlarını kapsayan küreselleşmenin sosyolojik bir endeksidir. Mevcut endeksleri, sosyolojik bir küreselleşme kavramını temsil eden ek boyutlar ve göstergelerle temsil etmektedir.
Küreselleşme ve Bölgeselleşme Çalışmaları Merkezi (CSGR)	119	1982 – 2004	16	Küreselleşmenin ekonomik, politik ve sosyal yönlerini kapsayan ve değişkenlerin ağırlıklarını, temel bileşenler analizi ile belirlemektedir. Açıklığı ölçen değişkenler, sabit ülke özellikleriyle (ilk nüfus büyüklüğü, arazi alanı ve bir ülkenin kara ile çevrili olması durumunda) düzeltilmektedir.
Yeni Küreselleşme Endeksi (NGI)	70	1995 – 2005	21	Coğrafi mesafeyi, kontrol etmek, küreselleşmeyi bölgeselleşmeden ayırmaya bir ölçüde yardımcı olan bu endeks küreselleşmenin ekonomik, politik ve sosyal yönlerini de kapsamaktadır.
DHL Bağlantı Göstergesi (GCI)	140	2005 – 2015	12	Ülkenin dünyanın geri kalanıyla bütünleşmesinin derinliğini ve genişliğini; mal, hizmet ve sermaye bağlamında kapsayan bir göstergedir.

Kaynak: Gygli, S., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J. E. (2019). The KOF globalisation index–revisited. *The Review of International Organizations*, 14(3), 543-574. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2>

Tablo 1.3’de açıklanan tüm küreselleşme endeks ve göstergeleri arasında en geniş kapsama sahip olan ve küreselleşmenin ölçümünde sıkça kullanılan KOF Küreselleşme Endeksi; küreselleşmenin ulusal sınırları aşan, ülkelerin ekonomik, sosyal ve politik anlamda giderek bütünleşen bir yapıya sahip olmasının beraberinde getirdiği karmaşık yapı ve ilişkilerin bir sonucu olarak A. Dreher tarafından 2002 yılında oluşturulmuş ve yine Dreher ve vd. (2008) tarafından güncellenmiştir. Daha anlaşılır olması açısından küreselleşmenin bu üç boyutunu da farklı alt endekslere ayırarak araştırmacılara kolaylıklar sağlamışlardır. İsviçre Ekonomi Araştırma Enstitüsü (KOF) tarafından her yıl güncellenerek yayımlanan bu endeks, küreselleşmeyi etki ettiği tüm alanları anlama açısından birçok açıdan kolaylık sağlamaktadır (Solmaz, 2014: 98).

Bu çalışmada da ülkeler ve yıllar bağlamında en kapsamlı içeriğe sahip olması açısından KOF Küreselleşme Endeksi bağımsız değişkenler olarak analize dahil edilmiştir. Ekonomik küreselleşme, sosyal küreselleşme ve siyasal küreselleşme *de facto* ve *de jure* bağlamında ikiye ayrılmış ve bu üç boyut etki ettiği alanlar açısından detaylandırılarak, ağırlıklandırılmıştır. KOF Küreselleşme Endeksinin daha iyi kavranması açısından bu endeksin tüm içeriği Tablo 1.4’de raporlanmıştır.

Tablo 1.4. KOF Küreselleşme Endeksi’nin Yapısı (2019)

Küreselleşme Endeksi De Facto	Ağırlık	Küreselleşme Endeksi De Jure	Ağırlık
Ekonomik Küreselleşme de facto	33.3	Ekonomik Küreselleşme de jure	33.3
<i>Ticari Küreselleşme de facto</i>	50.0	<i>Ticari Küreselleşme de jure</i>	50.0
Mal Ticareti	38.8	Ticaret Düzenlemeleri	26.8
Hizmet Ticareti	45.1	Ticaret Vergileri	24.4
Ticari Ortak Çeşitlendirme	16.5	Tarifeler	25.6
		Ticaret Anlaşmaları	23.2
<i>Finansal Küreselleşme de facto</i>	50.0	<i>Finansal Küreselleşme de jure</i>	50.0
Doğrudan Yabancı Yatırım	26.7	Yatırım Kısıtlamaları	33.3
Portföy Yatırımları	16.5	Sermaye Hesabı Açıkları 1	38.5
Uluslararası Borç	27.6	Uluslararası Yatırım Anlaşmaları	28.2
Uluslararası Rezervler	2.1		
Uluslararası Gelir Ödemeleri	27.1		
Sosyal Küreselleşme de facto	33.3	Sosyal Küreselleşme de jure	33.3
<i>Kişiler Arası Küreselleşme de facto</i>	33.3	<i>Kişiler Arası Küreselleşme de jure</i>	33.3
Uluslararası Ses Trafikliği	20.8	Telefon Abonelikleri	39.9
Transfereler	21.9	Ziyaret Özgürlüğü	32.7
Uluslararası Turizm	21.0	Uluslararası Havaalanları	27.4
Uluslararası Öğrenciler	19.1		
Göç	17.2		

Tablo 1.4. KOF Küreselleşme Endeksi'nin Yapısı (2019) (devamı)

Küreselleşme Endeksi De Facto	Ağırlık	Küreselleşme Endeksi De Jure	Ağırlık
<i>Bilgilendirici Küreselleşme de facto</i>	33.3	<i>Bilgilendirici Küreselleşme de jure</i>	33.3
Kullanılan İnternet Bant Genişliği	37.2	Televizyon Erişimi	36.8
Uluslararası Patentler	28.3	İnternet Girişi	42.6
Yüksek Teknoloji İhracatı	34.5	Basın Özgürlüğü	20.6
<i>Kültürel Küreselleşme de facto</i>	33.3	<i>Kültürel Küreselleşme de jure</i>	33.3
Kültürel Mal Ticareti	28.1	Cinsiyet Eşitliği	24.7
Kişisel Hizmet Ticareti	24.6	Beşeri Sermaye	41.4
Uluslararası Mal Ticareti	9.4	Sivil Özgürlükler	33.9
McDonald's Restoranı	21.6		
IKEA Mağazaları	16.0		
Siyasal Küreselleşme de facto	33.3	Siyasal Küreselleşme de jure	33.3
Elçilikler	36.5	Uluslararası Organizasyonlar	36.2
BM Barışı Koruma Misyonları	25.7	Uluslararası Anlaşmalar	33.4
Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları	37.8	Yatırım Anlaşmalarında Ortak Sayısı	30.4

Kaynak: Gygli, S., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J. E. (2019). The KOF globalisation index–revisited. *The Review of International Organizations*, 14(3), 543-574. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2>

2. BÖLÜM

2. GELİR DAĞILIMI KAVRAMININ TEORİK ALTYAPISI

Bu başlık altında gelir dağılımı kavramının teorik altyapısı; gelir dağılımı kavramı, gelir dağılımı çeşitleri ve gelir dağılımı eşitsizlik ölçütleri bağlamında verilmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda bu çalışmanın özünü oluşturan küreselleşme ve gelir eşitsizliği konusu iktisadi çerçevede irdelenerek elde edilen bulgular doğrultusunda ne anlam ifade ettiği anlatılacaktır. Bunlara ek olarak ekonometrik analizde kontrol değişken olarak kullanılacak büyümenin de gelir eşitsizliği ile olan ilişkisine literatür çerçevesinde değinilecektir.

2.1. Gelir Dağılımı Kavramı

Gelir dağılımı konusu iktisat alanında her zaman çok önemli bir yere sahip olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Fakat bu konuyu sadece iktisat alanıyla sınırlandırmak günümüz şartlarında pekte mümkün değildir. Çünkü küreselleşme olgusunun hız kazanması ile birlikte, sosyal yaşamı ilgilendiren diğer birçok alanda da oldukça önemli bir yere sahip olmuş ve sosyo-ekonomik alanda da araştırmalara konu olmuştur. Özellikle, 1980 sonrası politikaların yapısındaki büyük değişimler sonucunda neo-liberal hareketler konunun önemini bir kez daha gündeme getirmiştir. Söz konusu gelirin kişiler, bölgeler, ülke içi ve ülkeler arası eşitsiz dağılımı ise daha da önemli bir hale gelmiştir. İktisat yazınında görüş ayrılıklarına sebep olan gelir dağılımı eşitsizliği, kimi teorisyenler tarafından büyüme açısından gerekli görülürken kimi teorisyenlerce eleştiri konusu olmuştur. Aynı zamanda gelir dağılımı ve gelir dağılımı eşitsizliği konusu küreselleşme olgusunun etki alanının genişlemesi sonucunda da araştırmacılar tarafından önemli bir konu haline gelmiştir.

Öncelikle konunun iyi bir şekilde kavranması açısından “gelir”, “gelir dağılımı” ve “gelir dağılımı eşitsizliği” gibi kavramların ne anlama geldiğini ifade etmekte fayda vardır. Çünkü bu kavramların iyi bir şekilde anlaşılması konunun özünü kavrama açısından önem arz etmektedir.

Birden fazla tanımı bulunan geliri, en bilinen haliyle şu şekilde ifade etmek mümkündür. Gelir, bireylerin ülke sınırları içerisinde, bir yıl boyunca üretim faktörlerinin tümünü kullanarak elde ettiği nihai (son) mal için ödenen, ödemeler toplamıdır. Başka bir

tanımda ise geliri şu şekilde ifade etmek mümkündür. “*Gelir, herhangi bir kişinin nesnel veya nesnel olmayan araçları kullanarak diğer kişi ve kişiler için yaratılan hizmet sonucunda elde edilen değer*” olarak ifade edilmektedir (İlgün ve Develi, 2020: 112).

Küçükaya’ya göre de gelir dağılımı kavramına değinmeden önce “gelir” kavramının üzerinde durulması gerekmektedir. Gelir kavramının, vergi sonrası (harcanabilir) gelir ve kesintilere izin veren vergi öncesi gelir olarak tanımlanabildiğini ifade etmektedir (Küçükaya, 2017: 4). Bu bağlamda, “gelir dağılımı” ve “gelir dağılımı eşitsizliği” kavramları da şu şekilde ifade edilebilmektedir.

Gelir dağılımı, belirli bir dönem içinde oluşturularak elde edilen milli hasılanın, ülke sınırları içerisinde yer alan kişiler, fertlerden oluşan hane halkları, gruplar ve bölgeler arasında hatta üretimde yer alan üretim faktörlerinin sahipleri arasında paylaşılması olarak tanımlanabilmektedir (Elveren, 2013: 36).

Gelir dağılımının kişiler, bölgeler, ülke içi ve hatta ülkeler arasındaki adil paylaşımı ise konumuz açısından altı çizilmesi gereken önemli bir husustur. Çünkü geçmişten günümüze bu dağılım, herkesi mutlu edecek şekilde eşit olmamış, emek, kişilerin serveti ve sermaye birikimi konusunda, büyüme üzerinde ve sosyo-ekonomik alandan insanların yaşam kalitesine kadar birçok alanda da olumsuz etkilere neden olmuştur. Bu hususta, hiç kuşkusuz “gelir dağılımı eşitsizliği” elde edilen gelirin; kişiler, bölgeler ve ülkeler arasındaki farklı dağılımından meydana gelmektedir ve bu konu için oldukça önemli bir kavramdır. Gelirin bu eşitsiz dağılımı da sonuç itibarıyla birçok olumsuz etki ve sorunu da beraberinde getirmiştir.

Gelir dağılımı konusu üzerinde ilk duran iktisadi düşünce akımının Fیزیokratlar olduğunu bilmekte fayda vardır. Fیزیokratlara göre, doğa kendi başına bir zenginlik kaynağıdır ve tarım tek üretken sektördür. Fیزیokratların önde gelen temsilcilerinden F. Quesnay “*Ekonomik Tablo*” ismini verdiği eserinde gelir dağılımına yaklaşımını açıkça ortaya koymaktadır. O toplumu üçlü bir sınıflamaya tabi tutmuştur. Bu sınıflama şu şekildedir: Toprak sahipleri, çiftçiler ve sanayi ya da ticaret gibi işlerle uğraşan farklı meslek gruplarına mensup kişilerdir. Ayrıca sınıflamada yer alan sanayi ve ticaret ile uğraşan sınıfı “*kısr sınıf*” olarak nitelendirmektedir. Bu sınıflamaya göre de oluşturulan net gelirin bu gruplar arasında nasıl dağıldığını incelemiştir (Takım vd., 2020: 229).

Fizyokratlar inandıkları doğal düzen kanununa paralel olarak devlet müdahalesini reddetmişlerdir. Fakat üretimde bulunan üretken sınıfların diğer sınıflara bir artık değer yaratmış olmalarını inkar etmeseler de; gelir dağılımı konusunu önemsememişler ve bu konuda çözüm üretilmesini gereksiz bulmuşlardır. Aynı zamanda bilinmelidir ki Fizyokratların düşünceleri Klasik iktisat ekolüne öncülük etmiştir.

Klasik iktisatçılar ise geliri 3 faktör üzerinde yoğunlaştırarak açıklamaya çalışmışlardır. Bu faktörler; ücret, rant ve kârdan oluşmaktadır. Bu faktörler arasında ücretlerin karşılığı olarak emeğin belirlenmesi gerekli görülmüştür. Bu şekilde gelir bu üç faktör (emek, sermaye ve girişimci) arasında paylaştırılabilecektir görüşünü savunmuşlar ve bu faktörleri fiyatın oluşmasını sağlayan parçalar bütünü olarak görmüşlerdir (Clark, 1951'den aktaran; Ulutürk ve Ersezer, 2011: 91-92).

Klasik iktisat okulunun kurucularından Adam Smith ise gelir dağılımı konusunun üzerinde çok fazla durmamıştır. O, gelirin bireyler arasındaki bölüşümü konusuyla pek fazla ilgilenmemiş, görünmez elin bir gereği olarak gelir dağılımının da doğal denge piyasası içerisinde en doğal şekliyle üç toplumsal sınıfı oluşturan toprak sahipleri, sermayedarlar ve işçiler arasında kendiliğinden çözüleceği düşüncesindeydi. Yani her birey serbest piyasa koşulları hakimken davranış biçimlerini kendi çıkarlarını en çoklaştırmak üzerine yoğunlaştırmışken, toplumda bu doğrultuda düzeni sağladığı gibi refahı da en çoklaştırıyorsa, burada “*Görünmeyen El*” işlemekteydi. İşte bu şekilde kendisinin ve bu durumla ilişkili diğer kişilerin serveti artış gösterecek ve bunun sonucunda bütün toplum zenginleşecekti. “*Milletlerin Zenginliği*” kitabı işte bu kişiler ve ulusal çıkar arasındaki uyumu göstermekteydi. Fakat kendisini izleyen dönemde bu düşünceler sosyalist akım tarafından eleştirilmiştir. Şöyle ki, günümüzde de küreselleşme konusunda karşıt görüşlere sahip kişilerin düşünceleri de en çok bu noktada yoğunluk kazanmaktadır; çünkü piyasa dengesi denilen şey gelir dağılımı konusunda çarpık bölüşüme eşlik etmektedir (Smith, 1776/2014: xii-xxii).

Gelir dağılımı ile ilgili birçok görüş ortaya konulmuş olsa da aslında bu konu hakkında somut bir teori ortaya koyan ilk olarak D. Ricardo'dur. Ricardo daha çok “*Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi*” ile anılır olsa da; yaptığı diğer bir yenilik gelir dağılımı ile ilgili ortaya koyduğu teoridir. Ricardo bu teorisini, dönemin önemli sektörlerinden biri olan tarım üzerine yoğunlaştırmış ve “*Azalan Verimler Kanunu*” üzerine

kurmuştur. Ona göre önemli olan ve üstünde durulması gereken şey, nihai ürünün üretime dahil edilen üretim faktörleri arasındaki paylaşımıdır. Kısacası Ricardo, gelirin nasıl oluştuğunun yanında nasıl paylaşıldığı ile de ilgilenmiştir (Takım vd., 2020: 230).

Liberal yaklaşıma göre, birey toplumun en temel dayanağıdır. Yani bireylerin refahı toplumun refahı ile doğru orantılıdır. Bireyler kendi çıkarları doğrultusunda hareket edip refaha ulaşırlarken aynı zamanda toplumsal refahı da sağlamış olmaktadır. Elbette ki, bunu gerçekleştiren “Görünmez El Yasası”dır. Liberaller doğal düzenden ve faydacı felsefi düşünceden yanadırlar. Toplumun doğal işleyişine müdahale etmek onlar için gereksizdir. Çünkü bu doğal düzen içinde bireyler, serbest rekabet içinde olan toplumda, özel mülkiyet haklarını ve bireysel girişimcilik haklarını rahatlıkla elde edebilmektedirler. Onların düşüncesine göre eğer toplumun işleyişine müdahale edilirse doğal düzen bozulacak ve kendiliğinden oluşması beklenen optimal şartlar oluşmayacaktır. Liberal iktisadi yaklaşımda, devletin rolü bellidir ve açık kurullarla belirtilmiştir. Devlet hiçbir şekilde kendiliğinden işleyen düzene müdahale etmemeli ve ekonomiden tamamen uzak durmalıdır. Eğer müdahale söz konusu olursa bu dengeden uzaklaşmaktadır. Onlara göre devletin sadece başlıca üç görevi vardır ve bunlar:

- 1) Ülke sınırları içerisinde gerekli olan tüm yönetim koşullarını yerine getirerek adaleti sağlamak.
- 2) Ulusal barışı sağlayarak savunma konusunda gerekli önlemleri alıp bunları gerçekleştirmek.
- 3) Özel sektörün kârsız olduğunu düşünerek girmedığı fakat toplumsal ihtiyaçlar açısından önemli ve gerekli olan her türlü şeyi gerçekleştirmektir (Ulutürk, 2005: 90-91).

Piketty (2018) ise eşitsizliği üç kısma ayırarak incelemektedir: Emek gelirindeki eşitsizlik, sermayenin mülkiyetindeki ve mülkiyet sonucunda meydana gelen gelirdeki eşitsizlik; bu açıdan sermayenin mülkiyeti ve ondan meydana gelen gelirdeki eşitsizliğin arasındaki ilişki de eşitsizliği açıklama açısından çok önemli bir husustur. Aynı zamanda tanım olarak eşitsizliği en bilinen haliyle, emek gelirindeki eşitsizlik ve sermaye gelirindeki eşitsizliğin toplamından oluştuğunu ve bu iki eşitsizlik arttıkça toplam eşitsizliğinde artacağı şeklinde ifade etmektedir. Buna ek olarak sermaye gelirindeki eşitsizliğinde her zaman emek gelirindeki eşitsizlikten daha fazla olduğunu söylemektedir.

Söz konusu gelirin adil paylaşımı, yapılan üretim ve üretim sonucunda elde edilen gelir ve gelirin artışı kadar önemli bir konudur. Artan ve Kalaycı, bu konuda gelir dağılımı eşitsizliğinin eski zamanlarda üretimi, tarıma dayalı kişiler ve bölgeler arasında daha kabul edilebilir seviyede olduğunu ve sanayi devriminin meydana getirdiği değişimler sonucunda artan bir eğilime girdiğini vurgulamaktadırlar. Hatta XX. yüzyılın son dönemlerine doğru büyük bir ivme yakalayan küreselleşme ve beraberinde getirdiği eğilimler sonucunda, yoksulluğun ve eşitsizliklerin arttığını, hatta eşitsizliğin beraberinde getirdiği ve sadece iktisat alanıyla sınırlı kalmayıp aynı zamanda sosyo-ekonomik bir sorun haline gelen gelir dağılımı eşitsizliğinin de çözülmesi gereken önemli ve öncelikli bir konu olduğunu savunmaktadırlar (Artan ve Kalaycı, 2014: 70).

Bu bilgiler ışığında iktisat yazınında geçmişten beri süregelen “*gelir eşitsizliği beraberinde getirdiği birçok olumsuz etkiye rağmen kalkınma için gerekli mi?*” sorusu sürekli tekrarlanan ve önemli bir soru haline gelmiştir. Bu doğrultuda Filiztekin ve Çelik, bireylerin üretim konusunda en iyi düzeyde performans göstermesi için gerekli olan teşvik mekanizmasının, belirli bir seviyede hiç şüphesiz gelir eşitsizliği yaratacağını ve bu teşvik mekanizmasının toplumu genel olarak zenginleştireceğinden, ortaya çıkan eşitsizliğin belli bir seviyede kabul edilebilir olduğu çıkarımına varmışlardır. Bu konu hakkında, Kuznets’in 1950’li yıllardaki görüşünü de şu şekilde ifade etmektedirler: Gelişmekte olan ülkeler, tarıma dayalı ekonomiden endüstriyel ekonomiye geçişleri sırasında tarımdan meydana gelen gelir ve maaşlar arasında oluşan farklardan dolayı gelir eşitsizliğinde yüksek seviyelere ulaşabilirlerdi; fakat ülkelerin uzun vadede gelişmelerini tamamlamalarıyla birlikte bu yüksek seyreden eşitsizlik ortadan kalkacaktı. Fakat bu eşitsizlik öngörülemeyen birçok olumsuz gelişme ile birlikte sanıldığı gibi ortadan kalkmamış ve hatta bu gelişmelere paralel olarak Kuznets’in görüşüne karşı farklı görüşler ortaya atılarak konuya farklı açılardan yaklaşımlar geliştirilmiştir (Filiztekin ve Çelik, 2010: 117).

Şengür, gelir eşitsizliğini parasal eşitsizlik ve parasal olmayan eşitsizlik olarak ikiye ayırarak açıklamaya çalışmıştır. Parasal eşitsizliğin hanehalkı veya kişilerin gelir ve servet gibi değişkenlerine bağlı olduğunu; parasal olmayan eşitsizliği ise, çok boyutlu bir kavram olarak görmekte ve daha çok kişilerin refah seviyesi ile ölçülebildiğini dile getirmiştir (Şengür, 2020: 337-338).

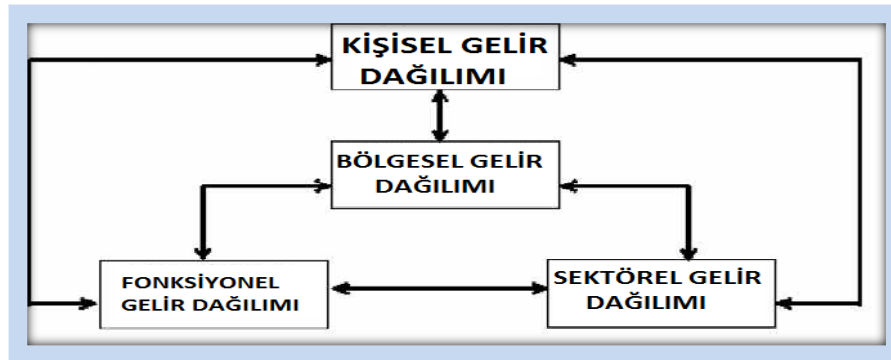
Gelir dağılımı eşitsizliği konusu elbette ki hangi gelir düzeyine sahip olursa olsun buna bakılmaksızın herkesi ilgilendiren önemli ve göz ardı edilemeyecek bir konudur. Bu nedenle gelir dağılımı eşitsizliği eski zamanlardan günümüze kadar geçen süre zarfında, iktisat alanından politika yapıcılara kadar ve çok fazla sayıda araştırmacı tarafından da önemli bir konu haline gelmiş ve araştırmalara konu olmuştur.

2.2. Gelir Dağılımı Çeşitleri

Gelir dağılımını açıklarken dört temel dağılımdan bahsetmek mümkündür. Literatüre bakıldığında genelde gelirin kişisel dağılımı ve gelirin fonksiyonel dağılımına yoğunlaşmış olsa da bunlara ek olarak gelirin sektörel dağılımı ve gelirin bölgesel hatta bir diğer adıyla coğrafi dağılımından da bahsetmek mümkündür. Bu bilgiler ışığında bu dağılımların ne olduğu ve etkileri hakkında bilgi vermek konuyu daha iyi kavrayabilmek açısından oldukça önemlidir. Her biri gelir dağılımı eşitsizliğinde önemli bir yere sahip olan bu dağılım türleri ise şunlardır:

- 1) Gelirin Kişisel Dağılımı
- 2) Gelirin Fonksiyonel Dağılımı
- 3) Gelirin Sektörel Dağılımı
- 4) Gelirin Bölgesel Dağılımı

Bu başlık altında burada bahsi geçen dağılım çeşitlerinin ne anlam ifade ettiği ve etkilerine değinilecektir.

Kaynak: Uysal, 2007: 255

Şekil 2.1. Gelir Dağılımı Türleri ve Arasındaki İlişki

2.2.1. Gelirin Kişisel Dağılımı

Literatüre bakıldığında iktisadi alanda en çok kullanılan ve gelirin bireyler arasındaki paylaşımının nasıl olduğunu ifade eden en temel dağılım ölçütüdür. Gelirin kişisel dağılımı, üretim faktörleri kullanılarak üretilen ürünlerin sonucunda elde edilen gelirin, kişiler arasında nasıl paylaşıldığını ifade etmektedir. Söz konusu bu dağılım, bireyler arasında fark gözetmeksizin hepsini eşit olarak ele alır ve sosyal sınıf farklılıklarını dikkate almamaktadır (Kuştepeli ve Halaç, 2004: 147). Ülke sınırları içerisinde elde edilen milli gelirin o ülke nüfusuna bölünerek bulunduğu kişi başına düşen milli gelir, gelirin kişisel dağılımına ait bir ölçüttür.

Diğer bir deyişle ülke sınırları içerisinde elde edilen milli hasıladan, o ülke içerisindeki nüfusun ne kadar pay aldığını ifade eden bir dağılım çeşididir. Söz konusu olan bu payın, kişiler ve hanehalkları arasındaki paylaşımı oldukça önemli bir husustur. Çünkü bu dağılım bize; kişiler ve gruplar arasındaki gelir eşitsizliklerinin ne ölçüde eşit veya eşit olmadığını göstermektedir. Bu dağılım, milli hasılanın %20'lik paylarla beş eşit parçaya bölünmesi ile oluşan; en düşük %20'lik, ikinci %20'lik, üçüncü %20'lik, dördüncü %20'lik ve son olarak beşinci %20'lik gelir gruplarından meydana gelmektedir ve bu şekilde gelir dağılımı düzeyleri hesaplanmaktadır. En düşük %20'lik gelir grubu ile en yüksek %20'lik gelir grubu arasında oluşan gelir farkı ne kadar büyükse gelir eşitsizliği de o denli büyük ve adaletsizdir (İlgün ve Develi, 2020: 112).

Gelirin kişisel dağılımına bakıldığında iktisadi açıdan eşitsizliklerin önemli bir ölçütü konumundadır. Bu ölçüt bizlere bireyler ve hanehalkları arasındaki eşitsizliği belirlemede yardımcı olmaktadır. Söz konusu bu dağılım tüketiciler veya kişilerin elde ettikleri gelir ile ilgilendiği için kişiler arasındaki eşitsizliği belirlemede kullanılan önemli bir ölçüttür. Bu dağılımın kişiler arasında adaletli olması, sosyal anlamda kişiler arasında yaşam standartlarının eşit olması ve refah anlamında tüm haklardan eşit şekilde yararlanılması açısından oldukça önemlidir (Kubar, 2011: 230).

Gelirin kişisel dağılımı söz konusu ise elde edilen gelirin ne şekilde elde edildiği, nasıl ve nerede elde edildiği önemli değildir. Önemli olan elde edilen gelirin kişiler veya tüketiciler arasındaki paylaşımıdır.

Bu dağılımın tahmini söz konusu ise, dört veri grubu üzerinde durulmaktadır. Bu veri grupları; gelir seviyesi, hanehalkları arası gelir dağılımı ile birlikte refahın hanehalkına ait dağılımı ve son olarak nüfusun büyüklüğü verileridir. Bu dağılım hesaplanırken kullanılan en yaygın yöntem ise, belirli özellikler gösteren nüfusun farklı boyutlar şeklinde ifade edilmesidir. Bu yöntemler söz konusu olduğunda en sık kullanılanları ise, nüfusun beştebirlik veya ondabirlik gruplara bölünmesi ve bu grupların toplam milli gelirden ne kadar pay aldıklarının belirlenmesidir (Küçükkaya, 2017: 8).

Gelirin kişisel dağılımının eşitsizliği elbette ki çeşitli yöntemlerle de ölçülebilmektedir. Bu ölçüm yöntemlerinin en önemlileri arasında Lorenz Eğrisi ile bu eğimden elde edilen Gini katsayısı ve Kuznets katsayı kullanılmaktadır (Erdoğan, 2004: 49). Bu ölçütler hakkında daha detaylı bilgi gelir dağılımı eşitsizlik ölçütleri başlığı altında verilecektir.

2.2.2. Gelirin Fonksiyonel Dağılımı

Gelirin fonksiyonel dağılımını en temel anlamıyla üretim sonucunda elde edilen gelirin üretim faktörleri arasındaki paylaşımı olarak tanımlamak mümkündür. Gelirin üretim faktörleri arasındaki paylaşımı söz konusu olduğu için gelirin faktörel dağılımı olarak da ifade edilebilmektedir. Kısacası gelirin üretim faktörlerini meydana getiren; emek, sermaye, doğal kaynaklar ve müteşebbis arasında nasıl paylaşıldığını ifade etmektedir. Bölüşümün sonucunda emeğin karşılığı olarak elde edilen “*ücret*”, sermayenin karşılığı olarak ödenen kısım “*faiz*”, toprak sahiplerine ödenen kısım “*rant*” ve son olarak da müteşebbisin aldığı pay “*kâr*” olarak ifade edilmektedir.

Üretim faktörleri açısından dördü bir sınıflandırmanın yanı sıra sadece emeğin karşılığı olarak ücret alan bireyler ve üretim faktörlerini elinde bulundurarak mülk gelirin e sahip olanların aldığı payı kâr, faiz ve rant olarak ele alan ikili bir sınıflandırma da söz konusu olabilmektedir (Pehlivan, 2009: 24).

Toplumun farklı sosyal tabakaları arasında milli gelirin ne şekilde ve nasıl dağıldığını gösteren bu dağılım çeşidi bu sosyal tabakalar arasındaki olası farklılıkları ise göstermemektedir (Karabulut, 2006:24). Fakat ülkelerin ne derece gelişmiş olduklarını ise bu dağılım çeşidi ile öğrenmek mümkündür. Çünkü iktisadi anlamda kalkınmanın ilk

aşamalarında milli gelir içinde topraktan elde edilen gelirin payı fazla iken, ülkelerin kalkınmışlık düzeylerinin gelişim göstermesi ile birlikte bu pay azalmakta ve onun yerine milli gelir içinde emeğin payı artmaktadır.

Örnek olarak; gelişmekte olan ülkelerde milli gelirin içinde yer alan emeğin payı %30 gibi oldukça düşük olan bir seviyede iken, gelişmiş ülkelerde emeğin milli gelir içindeki payı ise %70 gibi oldukça yüksek seviyelere çıkmaktadır. Bunun en güzel örneği ABD'dir. ABD'de bireylerin aldıkları gelir içinde "ücret" gelirlerinin payı %75'in üzerinde olmaktadır (Schultz, 1993'den aktaran Işık, 2006: 122-123).

Aynı zamanda gelirin fonksiyonel dağılımı, milli hasılanın çeşitli sosyal katmanlar arasında ne şekilde paylaşıldığını, milli hasılayı üretimde kullanılan, üretimin tüm faktörleri adedince bölerek göstermektedir (Turkay, 2011: 6).

2.2.3. Gelirin Sektörel Dağılımı

Gelirin sektörel dağılımı, üretime dahil edilen faktörler yardımıyla, ülke sınırları içerisinde üretime katkıda bulunan diğer bir deyişle faaliyet gösteren tüm sektörlerin milli hasıladan ne kadar pay aldığını gösteren bir dağılım türüdür. Bu dağılım türü, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri hakkında bir fikir sahibi olmamızı sağlar. Çünkü gelişmiş ülkelerde milli hasılanın büyük kısmını oluşturan sektörler hizmet ve üretim sektörleri iken bu durum az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklıdır. Onların milli hasılası içinde, tarım sektörünün aldığı pay nispeten daha fazla paya sahiptir.

Sektörel gelir dağılımı yardımıyla, gelir dağılımının sonucunda yaşanan değişimlere paralel olarak hangi sektörler için avantaj hangi sektörler için dezavantaj olduğu ortaya konulmaktadır. Söz konusu bu avantaj ve dezavantajları analiz etmek adına bu dağılım türü kullanılmaktadır (Erçakar ve Güvenoğlu, 2018: 40).

2.2.4. Gelirin Bölgesel Dağılımı

Gelirin bölgesel dağılımı, aynı ülkenin sınırları içinde yer alan, fakat aynı coğrafi bölgede ikamet etmeyen bireylerin milli hasıladan paylarına düşen oranı gösteren bir gelir dağılımı çeşididir. Bu dağılım, ülke içindeki bölgelerin gelişmişlik düzeyleri hakkında bilgi vermektedir. Gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler arasındaki farkı tespit etmek istediğimizde bu

dağılım türü referans alınabilmektedir (Altınışik ve Peker, 2008: 103).

Bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyleri o coğrafi bölgenin elinde bulunduğu imkan ve kaynaklara göre farklılık göstermektedir. Örnek olarak, konum olarak ulaşım bakımından sıkıntılı olan bir bölgenin kalkınması, o bölgeye yatırım yapılması ve dolaylı olarak o bölgenin gelişmesi zorlaşmaktadır. Çünkü yatırım yapma girişiminde bulunmak isteyen sermayedarlar bu unsurları dikkate alarak sermayelerini aktarma eğilimindedirler. Bu unsurlar dikkate alındığında o bölge gelir dağılımından yeteri kadar pay alamamakta ve bu da gelir dağılımı eşitsizliğine yol açmaktadır.

Bu eşitsizlik türünü ölçmek için genel kabul görmüş bir ölçüt bulunmamakla birlikte, literatüre bakıldığında bu eşitsizliği ölçmek adına kabul gören ölçütler Gini endeksi, Theil endeksi ve Atkinson endeksi gibi çeşitli endekslerdir. Bu gelir dağılımı için özel bir ölçütün olmamasının nedenleri arasında: bölgesel eşitsizliklerin ölçülmesinin bir hayli zor olması, bölgeleri bir bütün olarak ele alacak kapsamlı bir bölgesel kalkınma teorilerinin olmaması ve bölgesel eşitsizliklerin tek bir yöntemle indirgenemeyecek derecede geniş ve kapsamlı olması sayılabilmektedir (Shankhar ve Shah, 2003'ten aktaran Öztürk, 2005: 97).

2.3. Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütleri

Gelir dağılımı kavramının önemli bir konu olduğunu ve artık bireyleri ilgilendiren her alanda önemli bir konuma sahip olduğunu ve olmaya devam ettiğini yinelemekte fayda vardır. Çünkü bu konu günümüzde sadece iktisadi açıdan değerlendirilmemekte bireyi ve toplumu ilgilendiren birçok alanda etkili olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, bu dağılımın adaletli bir şekilde olması ise toplumun her ferdi için önem teşkil etmektedir. Çünkü gerek ülke içi gerekse ülkelerarası gelir dağılımı adaletsizlikleri bireyler arasındaki çatışmayı arttırdığı gibi bireylerin yaşam kalitesinin düşmesine sebebiyet vermektedir. Aynı zamanda refah seviyesinde de farklılıklara yol açmaktadır. Bu yüzden bu dağılımın ne kadar adaletli olduğunu anlamak ve bu doğrultuda yapılması gerekenleri ortaya koymak adına bu dağılımı ölçmek oldukça önemlidir.

Elbette ki, gelir dağılımının kapsamlı bir konu olması ölçümünü de zorlaştırmaktadır. Fakat bu dağılımı doğru bir şekilde ölçümlemek adına birçok ölçüm yöntemi geliştirilmiştir. Bu yöntemler literatürde pozitif (objektif) ölçüm yöntemleri ve

normatif ölçüm yöntemleri olarak iki sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Değişkenlik katsayısı, aralık görelisi ortalama mutlak sapma, logaritmik standart sapma ve logaritmik sapmaların ortalaması gibi ölçüm yöntemlerinin yanı sıra en sık kullanılan Gini Katsayısı, Kuznets Katsayısı ve Theil endeksi ve bunlara ek olarak kişisel gelir dağılımının ölçümünde kullanılan ve en açık ölçüt olarak bilinen yüzde paylar analizi de yine gelir eşitsizliğini ölçmede kullanılan ve pozitif ölçüm yöntemlerini oluşturan ölçütler arasındayken; Atkinson eşitsizlik ölçütü ve Dalton ölçütü gibi ölçütler ise normatif eşitsizlik ölçütleri içerisinde yer almaktadır (Kaygısız, 2018: 163). Bu başlık altında burada bahsedilen eşitsizlik ölçütlerinden, literatürde en çok yer alan ölçütler hakkında detaylı bilgi verilerek ne olduğu ve ne anlama geldiği ifade edilecektir.

2.3.1. Kuznets Ters-U Hipotezi ve Kuznets Katsayısı

Kuznets Ters-U Hipotezi, Simon Kuznets (1955) tarafından ortaya konulmuştur. Hipotezin ortaya konulması ABD, İngiltere ve Almanya'nın veri setini kullanarak yapmış olduğu zaman serisi analizine dayanmaktadır. Kuznets, yapmış olduğu bu çalışmada endüstrileşmeye başlayan ülkelerin sanayileşmenin ilk yılları baz alındığında gelir eşitsizliği konusunda adaletsiz bir paylaşım maruz kalacağını fakat daha sonra ekonomik büyüme ile birlikte bu eşitsizliğin ortadan kalkacağını savunmaktadır. Ülkeler, ilk aşamada eşitsizlik konusunda maksimum seviyeye ulaşırken daha sonra bu eğri aşağıya doğru eğimlenecek ve meydana gelen eşitsizlik azalacaktır.

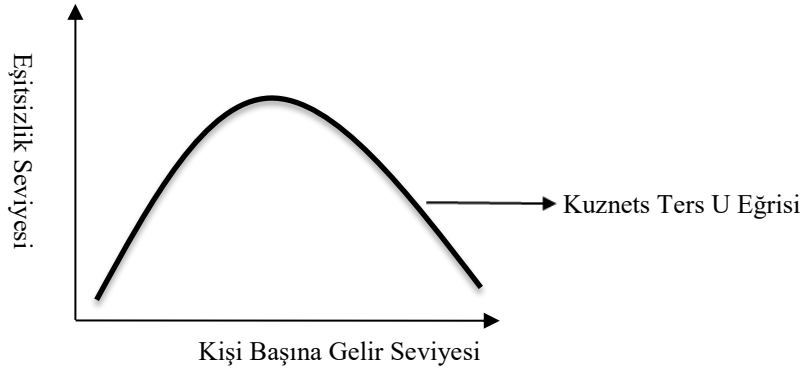
Aslında iktisadi büyüme ve gelir adaletsizliği arasındaki ilişki geçmişten günümüze kadar ekonomistler tarafından sıkça tartışılan bir konu olmuştur. Kuznets Ters-U Hipotezi ile birlikte bu iki konu arasındaki ilişkinin araştırılması ve ortaya konulması daha çok önem kazanmıştır. Gelir eşitsizliği, iktisadi gelişmelerin ilk aşamasında artış göstermiş olsa da bu gelişmenin ileriki aşamalarında eşitsizlik azalmaktadır. Bu iki farklı gelişim aşamasını takip eden süreçte gelir eşitsizliğinin ortaya koyduğu şekil Ters-U şeklindedir (Topuz ve Dağdemir 2016: 116).

Kuznets 20. yüzyılın ortalarına doğru eşitsizliğin çeşitli ülkelerde azaldığını belirterek, bu azalmanın yeni olmadığını aksine daha önceden ortaya çıktığını ifade etmiştir. Kuznets kendi hipotezini savunurken talep yönlü faktörleri baz alarak hareket etmiştir diğer bir deyişle kendi hipotezinde yer alan eğriyi açıklayabilecek olan şeyin talep olduğunu

düşünmüştür. Yani sermaye ve yetenekler söz konusu olduğunda, teknolojik değişim ve yapısal varyasyon (kentleşme ve sanayileşme gibi) talep yönlü gelişim göstermekte fakat tasarruflar ise vasıfsız işgücüne meyillidir. Söz konusu iş gücü tasarruf koşulları, yapısal değişim oranındaki gerilemelere ve aynı zamanda teknolojik değişim oranındaki gerilemelere paralel olarak hafiflemiştir. Bunun sonucunda iş gücü tasarrufları gerileyip durma noktasına geldiğinde eşitlik sağlayacak olan diğer faktörler etkili olmaya başlamıştır. Kısacası gelir dağılımı eşitsizliği önce yükselmekte ve daha sonra gerilemeyle birlikte düşüş göstermektedir (Şerbetçi, 2015: 106).

Literatür incelendiğinde Kuznets'in ortaya koyduğu ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği ilişkisinin tarafları olduğu kadar karşı çıkanları da mevcuttur. Fakat bu çalışma iktisadi anlamda gelir eşitsizliğinin nedenlerini ortaya koymaya çalışırken çoğu kez referans olarak alınmıştır. Kısacası Kuznets'in yaptığı çalışma ile birlikte ortaya koyduğu bulgular her ne kadar tartışmalı olsa da bu teori ile birlikte gelir eşitsizliğinin iktisadi büyüme ile olan ilişkisine dair çalışmalar artarak devam etmiştir.

Kuznets eğrisi, diğer bir deyişle Kuznest katsayısı, aslında sektörler bazında sınıflandırılmış bir Lorenz Eğrisi ölçütüdür. Sadece iki sektörlü bir ekonomiye uygulanabilen bu katsayı 0 ve 1 değer aralığındadır. Söz konusu ortalamanın o ekonominin ülke ortalamasına eşit olması demek katsayının 0 'a eşit olması demektir; bütün üretimi gerçekleştiren tek bir sektör söz konusu ise ve bu sektörün istihdam içerisindeki payı önem arz etmiyorsa bu katsayı 1 'e eşit olmaktadır (Şerbetçi, 2015: 107). Bazı ülkeler göz önünde bulundurulduğunda bireysel ve hanehalkı gelirleri için verilerin yeteri kadar olmadığı söz konusudur. Bu gibi durumlarda gelirin fonksiyonel dağılımını ortaya koyma açısından Kuznets katsayısı oldukça uygun bir ölçüttür (Aktan ve Vural, 2002: 16-17).

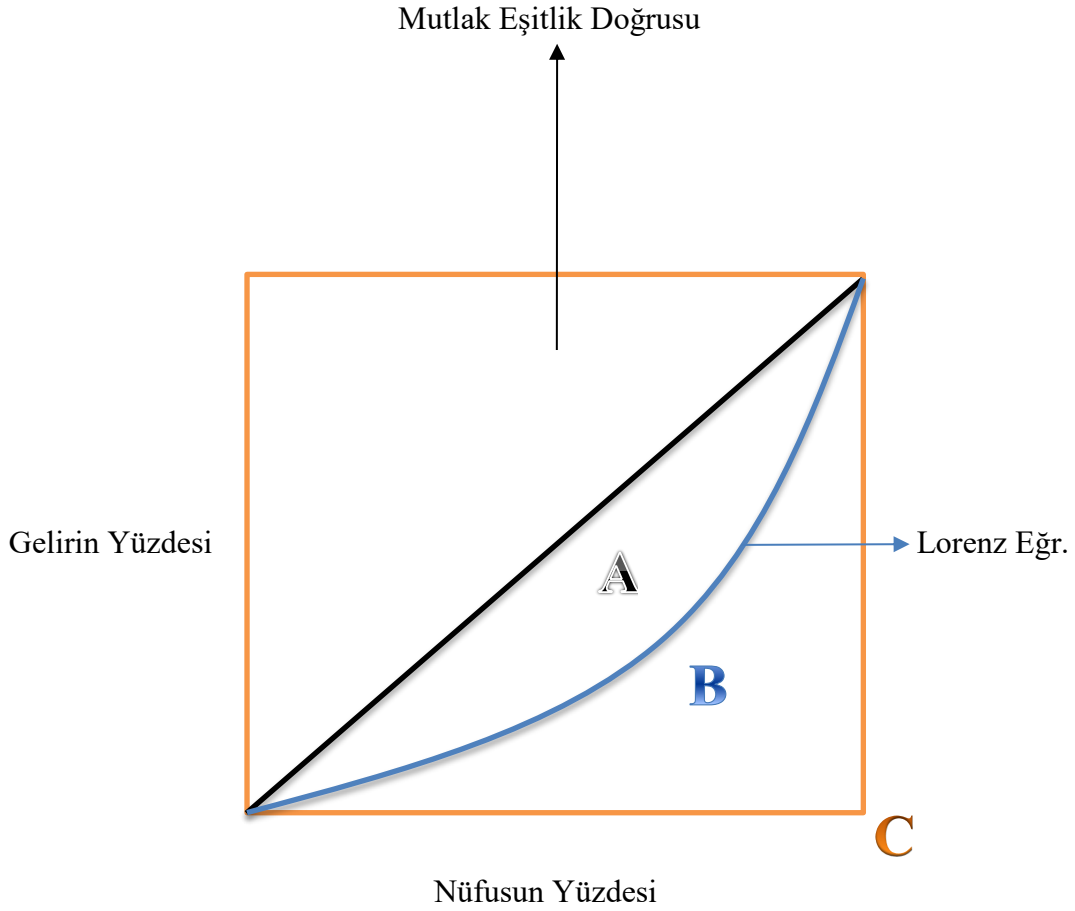
Şekil 2.2. Kuznets Ters-U Eğrisi

2.3.2. Lorenz Eğrisi

Lorenz eğrisi, 1905'te Amerikan ekonomist Max Otto Lorenz tarafından geliştirilen eşitsizlik ölçütüdür. Bu eğri, gelir dağılımı eşitsizliğini geometrik olarak ölçümlemeye yardımcı olmaktadır. Eğrinin yatay ekseninde nüfusun birikimli yüzdeler yer alırken dikey ekseninde ise gelirin birikimli yüzdeler yer almaktadır. Bu eğri yardımıyla nüfusun belirli yüzdelerinin, gelirden yüzde kaçlık bir pay aldığını öğrenmek mümkündür.

Lorenz eğrisi eşitsizlik ölçütü kişisel gelir dağılımı eşitsizliğini ölçerken en sık kullanılan ölçüm yöntemlerinden biridir. Daha açık bir ifadeyle yoğunlaşma eğrisi olarak da bilinen bu eğride nüfusun birikimli yüzdesi 0'dan 100'e kadar yatay ekseninde gösterilirken, dikey ekseninde de yine aynı şekilde gelirin birikimli yüzdesi 0'dan 100'e kadar olacak şekilde yer almaktadır. Bu yüzdeler dilimlerin oluşturduğu şekil bir kutu diyagramıdır ve orijinden karşı köşeye kadar çizilen doğru mutlak eşitlik doğrusu olarak ifade edilmektedir (Kubar, 2011: 231).

Gelir dağılımı eşitsizlikleri arttığında Lorenz'e göre bu eğri mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşmaktadır. Nüfusun belirli bir yüzdesi gelirden aynı yüzde payı alıyorsa gelir dağılımında mutlak eşitlik söz konusudur.

Şekil 2.3. Lorenz Eğrisi

Bu şekle göre A ile ifade edilen mutlak eşitlik doğrusunun bulunduğu yerde nüfusun gelirden aldığı pay mutlak bir eşitliğe sahiptir denilebilir. Fakat C ile gösterilen yerde ise dağılımda mutlak bir eşitsizlik söz konusudur. B ile ifade edilen Lorenz eğrisi A'ya yaklaştıkça eşitsizlik azalmakta C noktasına yaklaştığında ise eşitsizlik artmaktadır. Bu eğri yardımıyla Gini katsayısı hesaplanabilmektedir. Bu hesaplama ise şu şekildedir:

$$GiniKatsayısı = \frac{A}{A + B}$$

2.3.3. Gini Katsayısı

Gini katsayısı, İtalyan ekonomist ve aynı zamanda istatistikçi olan Corrado Gini tarafından 1912 yılında ortaya konulmuştur. Ülke sınırları içerisinde milli hasılanın dağılımının ne kadar adaletli olduğunu ölçmeye yarayan bir katsayıdır. Bu katsayı Lorenz eğrisinin yardımı ile hesaplanmaktadır.

Şekil 2.3'te yer alan Lorenz eğrisinde mutlak eşitlik olarak ifade edilen doğru ile bu eğrinin arasında kalan A bölgesinin, bu sefer mutlak eşitlik ile ifade edilen doğrunun altında kalan tüm alanı ifade eden A+B bölgesine bölünmesi ile elde edilen katsayı Gini katsayısıdır. *Bu katsayı 0 ile 1 değer aralığındadır. Mutlak eşitlik durumunda katsayı 0 olurken, mutlak eşitsizlik durumunda katsayı 1 değerini almaktadır.* Yani bu değer 0'a yaklaştıkça eşitsizlik azalırken, 1'e yaklaştığı durumlarda eşitsizlik artmaktadır. İskandinav ülkeleri gibi eşitsizliğin az olduğu ülkelerde bu katsayı 0'a oldukça yakın seyretmektedir. Eşitsizliğin fazla olduğu ülkelerde ise durum elbette ki tam tersidir.

Gini katsayısı aslında gelir dağılımı eşitsizliğinin oransal olarak ifade edilmesidir. Yani nüfusun yüzdeler dilimleri gelirin yüzdeler dilimlerinden eşit oranda pay alıyorsa Gini katsayısı "0" olmaktadır. Şöyle ki, nüfusun en alt %10'luk dilimi gelirden %10'luk bir pay alırken nüfusun diğer %20'lik grubu da gelirden %20'lik bir pay alıp bu şekilde eşitlik sözü konusu ise bu katsayı her zaman "0" olmaktadır. Lorenz eğrisinde ifade edildiği gibi bu mutlak eşitliği göstermektedir. Fakat gelirin yüzdeler dilimleri baz alındığında bu pay sadece bir kişinin elinde bulunuyorsa bu katsayı "1" olacaktır. Bu da bize mutlak eşitsizliği göstermektedir (Stiglitz, 2015: 72).

2.3.4. Atkinson Eşitsizlik Ölçütü

Farklı gelir eşitsizliği ölçütleri göz önüne alındığında, bu eşitsizlik ölçütleri farklı gelir dağılımı gruplarına uygulandığında birbirinden çok farklı sonuçlara yol açabilmektedir. Bunu gidermek amacıyla Atkinson tarafından Atkinson eşitsizlik ölçütü geliştirilmiştir. Bir başka ifadeyle, Gini katsayısı ve buna benzer gelir eşitsizliği ölçütleri göz önüne alındığında gelir dağılımının farklı noktalarında eşitsizliklere verilecek ağırlıklar konusunda yanlışlıklar mevcuttur. Yani bu ağırlıklar değer yargılarından arındırılmamış haliyle eşitsizlik sıralamalarını değiştirebilmektedir.

Sıralamadaki bu farklılıklar ve eşitsizlikteki yanlışlıkları göz önüne alarak Atkinson bir sosyal refah fonksiyonu varsayımıyla hareket ederek birbirinden farklı bu eşitsizlik ölçütlerini varsaydığı sosyal refah fonksiyonuna uyarlamış ve yeniden sıralamaya çalışmıştır. Bu fonksiyonda toplumdaki her birey eşitsizliğe bir değer vermektedir. Bu değer "0" ile sonsuz arasında bir değer almaktadır. Eğer toplumda bulunan bireyler gelir dağılımı konusunda ilgisiz ise bu değer "0" olmaktadır. Yani diğer bir ifadeyle, bireyler gelir

dağılımını önemsiz görmektedirler. Fakat toplumdaki bireyler gelir dağılımında en düşük gelir grubuna sahip olan bireylerle ilgileniyorlarsa bu değer sonsuz olmaktadır (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001: 8).

2.3.6. Yüzde Paylar Analizi

Bu eşitsizlik ölçütü de tıpkı Lorenz eğrisi gibi kişisel gelir dağılımı adaletsizliklerini gösteren bir ölçüm yöntemidir. Ülkeler arası gelir eşitsizliklerini karşılaştırırken sıkça kullanılmaktadır. Bu yöntemle göre ülke içerisinde bulunan ve milli hasıladan pay alan kişiler veya hanehalkları eşit yüzdelerlik dilimlere ayrılıp, sıralanmaktadır. Bu sıralama baz alınarak eşitsizliğin boyutu incelenmektedir (Alabaş, 2015: 258). Bu ölçüm yöntemi Lorenz eğrisi ve Gini katsayısına kıyasla gelir dağılımı eşitsizliğini daha detaylı bir şekilde görmeyi sağlamaktadır.

Daha detaylı bir şekilde ifade edecek olursak bu yöntem, nüfusu %5 %10 ve %20'lik gruplara ayırarak, bu grupların milli hasıladan ne kadar pay aldığını hesaplamaya yardımcı olmaktadır. En sık kullanılan yöntem genelde ülke nüfusunun %20'lik beş eşit parçalara bölünmesidir. Bu şekilde, bu %20'lik grupların gelirden aldıkları %'de paylar hesaplanabilmektedir. Son olarak bu yöntem gelir eşitsizliğini grafiksel bir şekilde görmeyi ve incelemeyi sağladığından önemli bir ölçüm yöntemi olarak görülmektedir (Acar, 2015: 46-47).

Özellikle P80/P20 formülü gelirin kişisel dağılımını ölçmede sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. %20'lik dilimlere ayrılan gruplar arasındaki dağılımın ne derecede eşit olduğunu bu formül sayesinde öğrenmek mümkündür. Toplam gelirden en fazla pay alan %20'lik grubun en düşük payı alan %20'lik gruba oranı şeklinde olan bu formülle eşitsizliğin hangi seviyede olduğu görülmektedir. Çıkan sonuç 0'a ne kadar yakınsa eşitsizlik de o kadar düşüktür (TÜİK, 2020).

2.4. Gelir Dağılımı ve Küreselleşme İlişkisi

Tüm boyutları ile anlatmaya çalıştığımız gelir eşitsizliğini konunun önemi açısından bir de küreselleşme ile ilişkisi bağlamında ele almakta fayda vardır. Geçmişten günümüze çeşitli şekillerde kendini gösteren gelir eşitsizliğinin hiç şüphesiz önemini korumaya devam ettiğini yinelemekte bir sakınca yoktur. Bu hususta günümüzün vazgeçilmez tartışma ve

araştırma konuları arasında yerini alan küreselleşme de oldukça önemli bir yere sahiptir. Küreselleşmenin sürekli tekrarladığımız çok boyutlu yapısı ve bu çok boyutlu yapısından kaynaklı birçok alanı etkisi altına alan özelliği konuya çeşitli yönlerden yaklaşmayı gerekli kılmıştır. Çünkü küreselleşmenin eşitsizlik üzerine etkileri herkes tarafından farklı algılanmaktadır. Bu farklılıklar da herkesin bu konuyu farklı yorumlamasına neden olmaktadır.

Küreselleşme süreci başından beri belirttiğimiz gibi aslında birçok alanın içinde kendini göstermekte ve bu süreç birçok alanı etkilemektedir. Bu açıdan gelir eşitsizliği ile ilişkisi de oldukça önemlidir. Çünkü olumlu ve olumsuz etkilerinin yanı sıra her ülkeyi, her bölgeyi hatta ülkeler arasındaki ilişkileri bile birçok açıdan farklı şekilde etkileme gücüne sahiptir. Gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler arasında birçok farklılık yaratan, kimi zaman olumlu etkilerinin kimi zamanda olumsuz etkilerinin söz konusu olduğu bu süreç, ülkeler arasındaki ilişkileri ortaya koyarken aynı zamanda ülkelerin kendi içerisindeki yönetimini, gelişmişliğini veya geri kalmışlığını da ön plana çıkarmaktadır. Çünkü bir yerde entegrasyon sürecini arz eden bu olgu sadece uluslararası ilişkileri etkilememekte aynı zamanda ulusları kendi başına değerlendirmemiz gerektiğinin de önemini vurgulamaktadır.

Bilindiği üzere küreselleşme, ekonomik, politik ve sosyo-kültürel boyutları içerisinde barındıran çok yönlü bir olgudur. Bu üç alanın da kendi içerisinde alt başlıklara ayrıldığını, ilk olarak ekonomik alandan bahsettiğimizde; ticaretten, finansallaşmaya ve üretime kadar geniş bir alanı kapsadığını, ikinci olarak politik etkisinden bahsederken ulusları bir bütün olarak ele alıp yorumlamamız gerektiğini ve son olarak sosyo-kültürel etkisinden bahsederken kişiler arasındaki küreselleşmeden, bilgilendirici küreselleşmeye kadar birçok alanı içerisinde barındırdığını bilmemiz gerekmektedir. Bu açıdan küreselleşme, gelir eşitsizliğini bu saydığımız tüm alanlar yoluyla etkilemekte ve etkilemeye devam etmektedir.

İşte bu karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahip olan küreselleşmenin, gelir eşitsizliği üzerine etkilerini ortaya koyarken aslında doğru sorularla ilerlemenin önemi çok büyüktür. Çünkü küreselleşme kimi kesimler için gelir eşitsizliğini azaltan bir olgu iken; kimi kesimler için eşitsizliği arttıran bir olgudur. Özellikle küreselleşme taraftarları bu olgunun eşitsizlik üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu ve olacağını savunurken; küreselleşme karşıtları ya da küreselleşmeye kuşku ile yaklaşanlar ise bu görüşün tam

tersini savunmaktadır. Bu aşamada bize yardımcı olacak nitelikte olan; kuşkucular içerisinde yer alan Stiglitz (2018)'in bu ilişkinin ortaya konulabilmesi adına yönelttiği şu üç soru önem arz etmektedir. Bunlar:

- 1) Eşitsizliği ne ölçüde küreselleşme yaratmaktadır?
- 2) Küreselleşme ne ölçüde kaçınılmazdır?
- 3) Ortaya çıkan sonuçlar, ne ölçüde küreselleşmenin kurallarının kötü konulmasından kaynaklı ve ne ölçüde ülkeler, ortaya konulan kurallar doğrultusunda, küreselleşmenin etkilerini yönetmede iyi olamadıkları için oluştu?

Bu sorular doğrultusunda hareket etmek küreselleşme olgusu ve eşitsizlik arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü ortaya koymak açısından oldukça önemlidir.

Stiglitz (2018), küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu görüşünü savunmaktadır. O söz konusu eşitsizliği sadece gelişmekte olan ülkelerin problemi olarak görmemekte, küreselleşmenin gelişmiş ülkelerde de eşitsizliği arttırmakta olduğunu, buna paralel olarak orta sınıfın içinin boşaldığını ve yoksulluk rakamlarının arttığını savunmaktadır. Bunlara kanıt olarak da, Avrupa ve ABD'de durumu durgunluğa yakın olan orta sınıf ve işçi sınıfını göstermektedir. Fakat söz konusu orta sınıfta durumu kötü olan ülkelerin bunlarla sınırlı olmadığını; Afrika ve Hindistan'da bulunan ve yoksulluk yaşayan çiftçilerin de durumunun oldukça kötü olduğunu dile getirmektedir. Ona göre bu ülkeler “*adil olmayan*” küreselleşmenin kurallarından nasibini alanlardı. Fakat olumsuz etkilenenler olduğu kadar son çeyrek yüzyılda durumu iyileşen kesimlerin mevcudiyetinden de bahsetmektedir. Durumu iyileşenler ise, multimilyonerler ve milyarderler olarak niteleyebileceğimiz küreselleşmenin büyük kazanç sahipleri olan %1'lik dilimde bulunan kişilerdir. Örnek olarak, Çin ve Hindistan'da oluşan yeni orta sınıfı işaret etmektedir.

Bu söylediklerimiz doğrultusunda küreselleşmenin ortaya koyduğu manzarayı ise şu şekilde ifade etmektedir: “Eşitsizlik sadece belli bir yerle sınırlı olmamakla birlikte dünyanın dört bir yanında birçok ülkede artmaktadır. Herkes için en iyi model olarak tanıtılan ve bu şekilde pazarlanan ekonomik modeli, daha iyi bir ifade ile “*liberalleştirilmiş*” ve “*küreselleştirilmiş*” serbest piyasa ekonomisini benimseyenlerin durumu, farklı modelleri benimseyenlerden daha kötü olmasına rağmen sonuçları ABD'de olduğu kadar kötü değildir. Fakat ortaya çıkan sorun sadece en üst ve en alt kesim arasında

meydana gelen eşitsizlik değil, nüfusun büyük bir kısmının durumunun kötü olması ve bu modelin nüfusun büyük kesimlerine fayda sağlamamasıdır. Hatta en liberal, en küresel ve diğerlerine kıyasla en piyasa odaklı görünen ABD’de durum çok daha kötüdür” (Stiglitz, 2018: 10-12).

Milanovic (2016) ise küresel eşitsizliğin oluşumunu “*Sınıf Temelli*” ve “*Mekan Temelli*” olarak iki temel üzerinden değerlendirmiştir. Ülke içerisinde, zenginler ve yoksullar arasında meydana gelen eşitsizlikleri sınıf temelli olarak nitelendirirken; ülkeler arasında meydana gelen eşitsizliği ise mekan temelli olarak adlandırmıştır. 1800’lü yıllardan önceki dönemde meydana gelen küresel eşitsizliğin temelinde sınıf temelli eşitsizliği gösterirken; Sanayi Devrimi ile beraber, meydana gelen eşitsizliği ise mekan temelli olarak nitelendirmiş ve ülkeler arasında meydana gelen eşitsizliğin bu dönemden sonra daha baskın olduğunu dile getirmiştir. Bunlara ek olarak, küreselleşme sürecinde ülkeler arasında meydana gelen gelir farklılıklarının, Asya’da bulunan (Çin, Hindistan vb.) ülkelerin hızlı ekonomik büyümeleri ile birlikte 2000’den sonra azalış gösterdiğini; buna paralel olarak ülkeler arasında meydana gelen gelir farklılıklarının yakınsama trendine girdiğini, söz konusu “*Mekan Bileşkesi*”nin küresel eşitsizlik konusunda az da olsa olumlu katkılarda bulunduğunu ve bunun eşitsizliğin düşmesini sağladığını; fakat söz konusu “*Sınıf Bileşkesi*”nin yani ülkelerin kendi içlerinde meydana gelen eşitsizliğin, gelişen Asya ülkelerinde ve Batı’nın zengin ülkelerinde tırmanışa geçtiğini dile getirmektedir.

Husson ise küreselleşme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi şu sözleriyle ifade etmektedir: Küreselleşme “*tarihsel süreç içerisinde, ülkeler arasında artarken, ülke içerisinde sabit ya da gerileyen bir eşitsizlik seyri izlemekten; bu ülkeler içerisindeki eşitsizliklerin artışı ile birlikte ülkeler arasındaki eşitsizliklerin azalmasına doğru bir terse dönüş*” getirmektedir (Husson, 2010: 71).

Bu bağlamda, Aralık 2019’da, ilk defa Çin’in Vuhan kentinde ortaya çıkan yeni tip koronavirüs adıyla bilinen ve tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi de bu eşitsizliği derinleştirmekte ve orta sınıfa mensup bireylerin yoksullaşmasına neden olmaktadır. Söz konusu bu eşitsizliğin derinleşmesini önlemek için hükümetler ve uluslararası kuruluşlar bu eşitsizliğe yönelik önlem alma çabası içerisindeyler.

ABD Başkanı Joe Biden ve ABD Hazine Bakanı Janet Yellen bu hususta kurumlar vergisinin, ABD ve G-20 ülkeleri için arttırılması önerisinde bulunmuştur. Söz konusu kurumlar vergisinin arttırılması ile kamunun desteklenmesi hedefinin yanı sıra vergiden kaçınan ya da yatırımlarını daha düşük vergi uygulayan ülkelere yapan şirketleri de bu vergi uygulamasına tabi tutarak farkı kendi ülkelerine ödemelerini sağlamayı hedeflemektedir. Bu hususta IMF’de, COVID-19 pandemisinin eşitsizliği daha da arttırdığını dile getirmekte ve bu eşitsizliğin giderilmesi ve söz konusu bu krizden çıkmanın bir yolu olarak hükümetlerin gelir vergisini arttırmalarını veya zenginlerden alınacak servet vergisini değerlendirmelerini önermiştir (Sarı, 2021).

Aynı zamanda Pew Research’ün yaptığı yeni bir araştırmaya göre, son otuz yıllık dönem göz önünde bulundurulduğunda milyonlarca insanın yoksul olmaktan kurtularak orta sınıf gelir grubuna yükselmesi durumu, COVID-19 pandemisi ile birlikte 1990’lı yıllardan bu yana ilk defa 2020’de tersine dönmüştür. Söz konusu araştırma, Dünya Bankası verileriyle yapılmış ve yaklaşık 150 milyon insanın gelir basamaklarında gerilediği görülmüştür. Bu rakam aynı zamanda, Almanya ve İngiltere’nin toplam nüfusuna denktir. Yapılan araştırma sonucuna göre, en büyük gerileme Hindistan’ın da etkisi ile gelişmekte olan ülkeleri kapsayan Güney Asya ve Sahra Altı Afrika ülkelerinde meydana gelmiştir denilmektedir (Sarı, 2021).

Aktaş ise küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki olası etkisini ticari küreselleşme üzerinden değerlendirmiş ve küreselleşmenin gelir eşitsizliğini arttırabilecek bir olgu olduğunu dile getirmiştir. O, ticari küreselleşmeyi offshore (kıyıda ve vergiden uzak) şirketler ve bu şirketlerin faaliyetlerini yürüttüğü bir uygulama olan e-ticaret üzerinden değerlendirmiştir. Bu şirketlerin söz konusu ülkelerde ya da kendi ülkelerindeki yasal düzenlemelerden muaf olduğunu bu şekilde vergiden kaçınabildiklerini dile getirmektedir. Bu şekilde faaliyetlerini kayıt altında tutma zorunlulukları da bulunmayan bu şirketler; zengin ülkelere fakir ülkelere doğru ticari faaliyetlerini yürütmektedirler. Zengin ülkelere fakir ülkelere aktarılan ticari görevler zengin ülkeler için önemli yetenekleri ihtiva etmezken fakir ülkeler için gerekli yetenekleri içinde barındırmaktadır. Bu da hem fakir ülkelere hem de zengin ülkelere işgücü talebinin biçimini değiştirmekte ve yetenek yoğun hale getirmektedir. Sonuç olarak söz konusu ülke grupları arasında eşitsizlik bu şekilde artış göstermektedir (Aktaş, 2019: 62).

Bir başka kaynakta da küreselleşme, doğrudan yabancı yatırımlar ve gelir dağılımı arasındaki ilişki geleneksel ticaret teorisi ile ele alınmıştır. Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi olarak da bilinen bu teoriye göre, küreselleşme piyasaların büyümesine katkıda bulunurken; yoksul ülkelerde gelir eşitsizliğini de azaltacaktır (Yücel ve Altıntaş, 2019: 2).

Karşılaştırmalı üstünlükler teorisinde, ülke içinde emek faktörünün tam hareketli olduğu varsayılırken, ülkeler arasında ise hareketsiz olduğu kabul edilmektedir. Bu varsayım karşılık; *Hecksher-Ohlin Modeli* 'nde ise, uluslararası iş gücü akımlarının tam anlamıyla serbest olduğu varsayılmaktadır. Aynı zamanda üretim faktörü olarak emeğin yanında bir de sermayeye yer verilmiştir (Parasız ve Özer, 2005:). *Hecksher-Ohlin Modeli* 'nde, ülkeler arasında mevcut olan göreceli faktör donanımları ile fiyatlarda meydana gelen farklılık, ticaretin en mühim nedeni olarak görülmekte ve bunlar üzerinde durulmaktadır. Bu teoriye göre, ülkeler bol ve ucuz olarak kullandığı faktörü ihraç ederken; kıt ve pahalı olan faktörü ise ithal etmek durumundadır. Bu durumda, serbest ticaret ile birlikte faktör fiyatlarında meydana gelen farklılığın ülkeler arasında ortadan kalkacağı ya da azalacağı savunulmaktadır (Salvatore, 1986'dan aktaran; Aslan ve Terzi, 2006: 2). Yani söz konusu serbest ticaret ile birlikte, ülkeler arasında oluşan ücret farklılıkları da kendiliğinden eşitlenecektir (Minabe, 1967). Bu mekanizmanın çalışmasını sağlayansa, elbette ki serbest ticaret ile uluslararası uzmanlaşmadır. Çünkü bu durumda ülkelerin sahip olduğu bol faktörün fiyatı serbest ticaret ile birlikte artış gösterirken; kıt olan faktörlerin ise fiyatını düşürerek fiyatların eşitlenmesini sağlamaktadır (Bayraktutan, 2003: 179). Bu bakımdan *Hecksher-Ohlin Modeli*, karşılaştırmalı üstünlükler teorisinin mevcut eksikliğini gidermesi açısından da önem arz etmektedir (İyibozkurt, 1995: 33). Söz konusu *Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi*, serbest ticaret ile birlikte ülkeler arasındaki faktör fiyatlarının eşitleneceğini savunmaktadır.

Hecksher-Ohlin Modeli, daha sonra *Stolper-Samuelson*'un katkılarıyla serbest ticaretin söz konusu üretim faktörlerinin reel gelirindeki etkilerini de göstermesi bağlamında geliştirilmiştir (Stolper ve Samuelson, 1969). Bu bağlamda, *Stolper-Samuelson Teoremi*, serbest ticaret ile birlikte ülkelerin ellerinde bulunan bol faktörün reel gelirinin arttığını; kıt faktörün ise reel gelirinin düştüğünü dile getirmektedir (Seyidoğlu, 2001: 92). Bu teoreme göre, ülkeler dış ticarete dahil olduklarında gelir dağılımları, ihracatı söz konusu olan ürünün yoğun olarak kullanıldığı, üretim faktörünün lehine bir değişim sergileyecektir

(Ford, 1982). Söz konusu *Stolper-Samuelson Teoremi* ise *Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi* ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü dış ticarete açılmadan önce bir ülkede emek faktörü pahalı iken, dış ticaretle birlikte emek nispi olarak ucuzlayacak ve sermaye nispi olarak pahalı olacaktır. Tersisi durum ise, diğer ülke için geçerli olacaktır. Bu mekanizmayı ortaya koyan *Stolper-Samuelson*'dır ve bu şekilde işlemekte olan süreç, bu mekanizma uyarınca emek ve sermaye getirileri her iki ülkede de eşitlenene kadar devam edecektir. Ayrıca söz konusu bu teoremler serbest ticaret ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin de temelini oluşturmaktadır.

Fırat ise eşitsizliği küresel eşitsizlik bağlamında değerlendirmiştir. O, *II. Dünya Savaşı*'ndan sonraki dönemde meydana gelen eşitsizliğin küresel eşitsizlik olduğunu ve küresel eşitsizliğin 1970'lerin ortasından itibaren artış trendine girdiğini dile getirmiştir. Bu dönemde nispeten azalan ulaşım maliyetlerinin azalmasından, sermayenin serbestleşmesine kadar birçok değişimi tanımlamak için kullanılan küreselleşmenin, ülke içerisinde meydana gelen gelir dağılımı konusunda etkili olduğunu ifade etmiştir. 1820 ile 1950 tarih aralığını kapsayan dönemde, gelir eşitsizliğinde sürekli bir artışın söz konusu olduğunu; 1950 ve 1970 tarih aralığında ise, refah devleti hedeflemesi ile uygulanan kalkınma politikalarının eşitsizliği azalttığını; 1960 ve 1980 tarih aralığını kapsayan süreçte ise, farklı politika uygulamalarına geçilmesi ile eşitsizliğin tekrar artmaya başladığını belirtmiştir. Fakat her şeyden önce küreselleşme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin; ülkelerin özelliklerine, donanımlarına ve küreselleşme konusunda ne kadar gelişim gösterdiklerine bağlı olarak değiştiğini belirtmektedir (Fırat, 2009: 58).

Solmaz'da küreselleşmenin etkilerinden bahsederken benzer şeyler söylemiştir. Ona göre de karmaşık bir yapıya sahip olan bu süreç hemen hemen her ülkeyi etkisi altına alırken; ülkelerin bu sürece adapte olma süreleri farklılık göstermekte ve bu süreç her ülkede farklı etkilerde bulunmaktadır. Ona göre de küreselleşmenin beraberinde getirdiği birçok yenilikten veya etkiden olumlu etkilenenler olduğu kadar, olumsuz etkilenenler de mevcuttur (Solmaz, 2014: 93).

Özetle, küreselleşme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki hakkında ortak bir görüşün olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü küreselleşmeye ılımlı yaklaşanlar hatta tam anlamıyla küreselleşmeyi savunanlar, bu olgunun gelir eşitsizliği üzerinde yapıcı etkisinden bahsederken; küreselleşme karşıtları, bu olguyu gelir eşitsizliğini arttırıcı bir unsur olarak görmektedirler. Kimi araştırmacı ve düşünür bu sürecin ülke içindeki eşitsizliği

azaltıcı rolünden bahsederken; kimisi tam tersi arttırıcı etkisinden bahsetmektedir. Yine buna paralel olarak kimi araştırmacı ve düşünür bu sürecin ülkeler arasındaki eşitsizliği azaltıcı rolünden bahsederken; kimisi ise tam tersi arttırıcı etkisinin olduğunu savunmakta ve yaptıkları çalışmalarla bunu desteklemektedirler. Fakat unutulmaması gereken şudur ki, küreselleşmenin, gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri sadece bölgeler ve ülkeler ile sınırlı olmamakta; küreselleşme artık ülkelerin kendi içlerindeki eşitsizliği de etkilemektedir. Ayrıca aradaki ilişkinin yönünü doğru belirleme açısından, bölgelerin ve ülkelerin küreselleşme denen olgunun ne kadar içinde olduklarını bilmek ve bu şekilde yorumlamak çok daha önemlidir.

2.5. Gelir Dağılımı ve Büyüme İlişkisi

İktisat yazınında geçmişten günümüze kadar geçen süre zarfında gelir dağılımı eşitsizliği ile iktisadi büyüme arasındaki mevcut ilişki birçok ekonomist aracılığıyla araştırılmış ve hala araştırmalara konu olmaya devam etmektedir. Bu açıdan bizim ortaya koymaya çalıştığımız küreselleşme ve gelir eşitsizliği ilişkisi bağlamında, iktisadi büyümenin de önemli olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden bu başlık altında hala önemini koruyan gelir eşitsizliği ve büyüme ilişkisi literatürün öncülüğünde ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Gelir dağılımı eşitsizliği ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi aslında ilk ele alan Kuznets'dir (1955). Kuznets'in bu ilişki ile aslında ortaya koymaya çalıştığı şey uzun dönemde kişilerin gelir dağılımındaki farklılıkların nedenlerinin ne olduğudur. Daha sonra iktisadi büyüme bir ülkede gelir eşitsizliğini arttırıyor mu yoksa azaltıyor mu soruları üzerinde kafa yormuştur. Sınırlı veri seti ile 3 gelişmiş ülke üzerine yaptığı analizinde bu sorulara cevap aramıştır. Bu ülkeler ABD, Almanya ve İngiltere'dir. 1920'li yıllarda gelir dağılımının görece olarak nüfusun büyük bir bölümü için eşit olduğunu; fakat bu durumun *I. Dünya Savaşı* öncesi dönemle alakalı olabileceğini dile getirmiştir. Çalışmasının ilerleyen aşamalarında toplumların tarım sektöründen sanayi sektörüne geçiş dönemini de dikkate almıştır. Bu sektörler arasındaki farkın gelir eşitsizliğini nasıl etkilediği sorusuyla çalışmalarına devam etmiştir. Çalışmasının sonunda vardığı sonuç ise; kişilerin milli gelirden aldığı pay ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin belli bir noktadan sonra terse döndüğüdür. Yani gelir eşitsizliği iktisadi büyümenin ilk aşamalarında artış gösterirken daha sonra bu durum tersine dönmektedir. Gelir eşitsizliği ve iktisadi büyüme arasındaki bu

ilişkiye de “*Ters-U Hipotezi*” adı verilmiştir (Şengür, 2020: 338).

Kuznets yaptığı çalışma ile şunu ortaya koymuştur: Bireylerin gelirleri tarım sektöründe daha düşük bir seviyedeysen; sanayi sektöründeki gelirleri tarım sektörüne göre daha yüksektir. Bu durumda tarım sektöründen sanayi sektörüne geçiş sırasında bireylerin gelirleri artarken, gelir eşitsizliği de artış göstermektedir. İktisadi büyümenin başlangıç aşamalarında eşitsizliğin arttığı yönündeki bulguları ise aslında iki sektörlü bir ekonomiden yola çıkmasından kaynaklıydı. Şöyle ki, Kuznets (1955) kendi çalışmasının sonuçlarını önemli boyutta etkileyecek şu varsayımlarda bulunmuştur. Bunlar:

- 1) Sanayi sektöründeki kişi başına gelir her zaman tarım sektöründen daha yüksektir.
- 2) Tarım sektöründeki nüfus zamanla azalış göstermektedir.
- 3) Tarım sektöründeki eşitsizlik fazla olsa da, sanayi sektöründe meydana gelen eşitsizlikten daha fazla değildir.

İşte bu varsayımlar eşliğinde tarım sektöründen sanayi sektörüne geçiş sırasında eşitsizliğin arttığını dile getirmektedir (Topuz ve Dağdemir, 2016:118-119).

Kuznets daha sonraları yaptığı yeni bir çalışmayla da söz konusu hipotezini destekleyici daha fazla kanıt elde etmiştir. Bu çalışmasını 1963 yılında, sınırlı sayıda verisi olan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için gerçekleştirmiştir. Çıkan sonuçlar ise şöyledir:

1) Gelişmiş ülkelerdeki eşitsizlik, gelişmemiş ülkelerde olan eşitsizlikten daha küçüktür. Söz konusu eşitsizlikteki bu fark ise, vergi öncesi ve vergiler sonrası gelir kıyaslandığında vergilerden sonra elde edilen gelir için daha fazladır.

2) Gelişmemiş ülkeler baz alındığında sanayi sektöründeki eşitsizlik tarım sektöründe meydana gelen eşitsizlikten daha fazladır.

3) Gelir dağılımında meydana gelen eşitsizlik, zamanla gelişmiş ülkeler göz önünde bulundurulduğunda azalma göstermektedir (Kuznets, 1963: 68).

Literatür incelendiğinde ise gelir dağılımı ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki hakkında tartışmaların da devam ettiği görülmektedir. Çünkü söz konusu ilişkinin yönü ile etkisi hususunda tam bir fikir birliği söz konusu değildir. Bu ilişki hakkında çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Kimi akademisyen gelir dağılımının iktisadi büyüme üzerinde etkisi

olduğunu düşünürken; kimisi ise iktisadi büyümenin gelir dağılımı eşitsizliğini etkilediğini düşünmektedir (Bükey ve Çetin, 2017: 105).

Söz konusu bu ilişkinin etkisi ve yönü hakkındaki tartışmalar devam ederken; gelir eşitsizliğinin iktisadi büyüme için gerekli bir unsur olduğunu düşünen akademisyenlerin de mevcut olduğunu bilmekte fayda vardır.

Fakat sonuç itibarıyla, Kuznets'in ortaya koymaya çalıştığı bu ilişki ile ilgili çalışmalarda da elde edilen sonuçlarda fikir birliği mevcut değildir. İki değişken arasındaki ilişkinin yönü değişmekle beraber; gelir dağılımı ve büyüme ilişkisi hakkındaki genel kanaat ise, ülkelerin yüksek büyüme performansı gösterebilmeleri için söz konusu gelir eşitsizliğinden az da olsa ödün verilmesi gerektiğidir (Borluk, 2014: 23).

3. BÖLÜM

3. KÜRESELLEŞME VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ ANALİZİ: GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER ÖRNEĞİ

Küreselleşme ve gelir eşitsizliğini tüm yönleriyle ortaya koymaya çalıştığımız çalışmanın, bu kısmında; küreselleşme ve gelir eşitsizliği ilişkisine ve buna ek olarak gelir eşitsizliği ve büyüme ilişkisine yönelik ampirik literatüre yer verilecektir. Daha sonra küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerine etkilerini, seçili gelişmiş ve Türkiye'nin de dahil olduğu seçili gelişmekte olan ülkeler bağlamında ortaya koyacak olan ekonometrik analize yer verilip, sonuçları ortaya konulacaktır.

3.1. Literatür Taraması

Ram (1997), panel veri analizi kullanarak 19 gelişmiş ülke için Kuznets Ters-U hipotezi sınaması yaptığı çalışmasında, ABD'de geçerli olan Ters-U hipotezinin diğer ülkeler için de geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Milanovic (2000), yatay kesit veri seti kullanarak OECD dahil 80 ülke için Kuznets Ters-U hipotezini sınamış ve yapmış olduğu analiz sonucunda Kuznets'in hipotezini doğrular nitelikte bir sonuç elde etmiştir.

Acemoğlu ve Ventura (2001), uluslararası ticaret ile gelir eşitsizliğini araştırdıkları çalışmalarında, uluslararası ticaretin büyüme üzerinde olumlu etkisinin olduğu ama eşitsizliğin aynı kaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Buna paralel olarak serbestleşmenin yoksulluk konusunda olumlu etkisinin olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Cornia ve Kiiski (2001), 1960-1990 dönemi yıllık verilerini kullanarak dünya nüfusunun %80'inini oluşturan ve GSYİH'nın ise %90'ını üreten 73 ülke için, ülke içi gelir eşitsizliğini araştırmışlardır. Araştırmalarında, 48 ülkede gelir eşitsizliğinin arttığını, 9 ülkede gelir eşitsizliğinin azaldığını ve 16 ülkede ise gelir eşitsizliğinin sabit kaldığını tespit etmişlerdir.

Kentor (2001), 14 Avrupa ülkesi için 1951-1992 dönemi verilerini kullanarak küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmış ve çalışmasının sonucunda,

küreselleşmenin gelir eşitsizliğini arttırdığı sonucunu elde etmiştir.

Heshmati (2003), 1995-2001 dönemi yıllık verilerini kullanarak 62 ülke için küreselleşme ve gelir eşitsizliği ilişkisini araştırmıştır. Çalışmasında, Kearney tarafından oluşturulmuş küreselleşme endeksini kullanmıştır. Bu endeks, teknoloji transferleri, siyasi katılım, kişisel iletişim ve son olarak ekonomik entegrasyondan oluşmaktadır. Elde ettiği sonuçlara göre 4 alt bileşenden oluşan küreselleşme endeksinin gelir eşitsizliğini farklı şekilde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Siyasi katılımın, gelir eşitsizliğine önemli bir etkisinin olmadığı, bunun yanında teknoloji transferleri ve kişisel iletişimin gelir eşitsizliğini azalttığı, ekonomik entegrasyonun ise gelir eşitsizliği üzerinde arttırıcı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Milanovic (2005), doğrudan yabancı yatırımların ve uluslararası ticaretin etkilerini araştırmak adına, 1988 yılı için 95 ülkenin ve 1988-1993 dönemi için 113 ülkenin hanehalkı verilerini kullanmış ve küreselleşmenin yüksek gelir grubunda yer alan gelişmiş ülkelerde eşitsizliği azalttığını, gelir bakımından düşük seviyede olan ülkelerde ise küreselleşmenin gelir eşitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Açıkgöz vd. (2008), 1997-2003 verilerini kullanarak seçilmiş 50 gelişmekte olan ülke ve 14 gelişmiş ülke üzerine panel veri yöntemlerinden FMOLS (Full Modified Ordinary Least Squares) yöntemini kullanarak küreselleşme ve gelir eşitsizliği ilişkisini ortaya koymaya çalıştıkları çalışmalarında elde ettikleri bulgulara göre, küreselleşme gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini arttırıcı bir etkiye sahiptir.

Dreher ve Gaston (2008), 1970-2000 dönemi verilerini kullanarak 123 ülke için dengesiz panel veri seti oluşturmuşlar ve Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) yöntemini kullanarak küreselleşme gelir eşitsizliği ilişkisini ortaya koymaya çalışmışlardır. Elde ettikleri bulgular sonucunda, küreselleşmenin gelir eşitsizliğini arttırdığını, OECD ülkelerinde eşitsizliğin daha belirgin olduğunu bulmuşlardır. Bunlara ek olarak, az gelişmiş ülkeler için küreselleşmenin eşitsizlik üzerinde güçlü bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Baş (2009), ülke içi ve ülkeler arasında küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerine etkilerini, bu konuyla ilgili yapılan ampirik çalışmaları inceleyerek ortaya koymaya

çalışmıştır. Yapmış olduğu bu çalışma doğrultusunda hem ülke içinde hem de ülkeler arasında küreselleşmenin gelir eşitsizliğini arttırdığını görmüş ve küreselleşmenin gelir eşitsizliğini geliştirmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere nazaran daha fazla arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Fırat (2009), çalışmasında küreselleşme ile birlikte devletin değişen rolüne değinerek, makro ekonomik politikaları incelemiştir. Buna ek olarak, küreselleşme ile birlikte gelir dağılımında ne gibi değişimlerin ortaya çıktığını araştırmış ve küreselleşmenin gelir dağılımındaki uçurumu arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Bergh ve Nilson (2010), Fraser Enstitüsünün özgürlük endeksi ile KOF küreselleşme endeksi ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi, 1970-2005 dönemi verilerini kullanarak 79 ülke için araştırmışlardır. Yaptıkları çalışmada Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) yöntemini kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda, politik küreselleşmenin, eşitsizliği arttırmadığı, ekonomik özgürlük adına yapılan reformların zengin ülkelerde gelir eşitsizliğini arttırdığı ve son olarak orta ve düşük gelirli ülkeler için sosyal küreselleşmenin ise oldukça mühim olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yanar ve Şahbaz (2013), çalışmalarında 2010 yılına ait verileri kullanarak 102 geliştirmekte olan ülke için yatay kesit analizi gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalarında, küreselleşmenin gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki etkilerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre, küreselleşme gelir eşitsizliği ve yoksulluğu azaltmaktadır. Ayrıca bu sonucu desteklemek için küreselleşmenin alt bileşenleri olan ekonomik küreselleşme, politik küreselleşme ve sosyal küreselleşme ile de modeller oluşturmuşlar ve bu modellerde de küreselleşmenin alt bileşenlerinin gelir eşitsizliği ve yoksulluğu azaltıcı etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Solmaz (2014), çok boyutlu küreselleşme endeksleri ile ülke içi gelir eşitsizliklerinin ilişkisini ortaya koymak için OECD ülkelerini içeren bir veri seti oluşturmuş ve çalışmasında, küreselleşmenin bu ülkelerde gelir eşitsizliğini artırıcı bir etkisinin olmadığı, hatta daha çok küreselleşmeye başlayan OECD ülkelerinin gelir dağılımında göreceli olarak daha adaletli bir paylaşımın söz konusu olduğu sonucunu bulmuştur.

Rubin ve Segal (2015), 1953-2008 dönemine ait verileri kullanarak ABD için Kuznets Ters-U hipotezini sınamışlardır. Çalışmadan elde ettikleri sonuca göre, gelir eşitsizliği ile iktisadi büyüme arasındaki mevcut ilişki; düşük, orta ve üst gelir grubu için bazı farklılıklar gösterse de Kuznets'in hipotezinin doğruluğu tespit edilmiştir.

Jauch ve Watzka (2016), Sabit Etkiler (Fixed Effects, FE) ve Sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodu (Sistem-GMM) tahmincileri yardımıyla 1960-2008 dönemi yıllık verilerini kullanarak gelişmiş ve gelişmekte olan toplam 138 ülke için kişi başına düşen GSYİH'nın, kamu harcamalarının ve enflasyon oranının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Sabit etkiler tahmincisine göre, brüt ve net Gini ile kamu harcamaları arasında negatif ilişki saptanırken, brüt ve net Gini ile enflasyon oranı arasında ise pozitif bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir. Ayrıca brüt ve net Gini ile kişi başına düşen GSYİH arasında, Kuznets'in Ters-U hipotezinin aksi yönünde bir ilişki saptanmıştır. Sistem-GMM tahmincisi sonuçlarına göre ise; brüt Gini ile kamu harcamaları arasında ters yönlü bir ilişki; enflasyon oranı ile arasında ise doğrusal bir ilişki saptanmıştır. Buna ek olarak net Gini ile kamu harcamaları ve enflasyon oranı arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Sabit etkiler modelinde de olduğu gibi Sistem-GMM tahmincisi sonuçlarına göre de brüt ve net Gini ile kişi başına düşen GSYİH arasında, Kuznets'in hipotezinin aksine sadece "U" şeklinde bir ilişki saptanmıştır.

Topuz ve Dağdemir (2016), 1995-2011 dönemi yıllık verilerini kullanarak 94 ülke için iktisadi büyümenin gelir eşitsizliği üzerindeki olası etkilerini panel veri analizi yöntemlerinden, Sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodu (Sistem-GMM) ile araştırmayı amaçladıkları çalışmalarında, ülkeleri gelişmişlik seviyelerine göre ayırarak, dört farklı panel ile Kuznets'in Ters-U hipotezinin sınamasını yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda, ekonomik büyümenin gelir eşitsizliğini yüksek gelirli ülkelerde azalttığı; düşük gelirli ve düşük-orta gelirli ülkeler ile üst-orta gelirli ülkelerde ise bu durumun tam tersi olduğu yani ekonomik büyümenin gelir eşitsizliğini arttırdığını tespit etmişlerdir.

Kar ve Kar (2018), 1990-2014 dönemi verilerini kullanarak BRICS ülkeleri için Havuzlanmış Ortalama Grup (PMG) Tahmincisi ile finansallaşmanın gelir eşitsizliği üzerine etkilerini araştırdıkları çalışmalarında, finansallaşmanın uzun dönemde gelir eşitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Yücel ve Altıntaş (2018), 1980-2014 dönemi yıllık verilerini kullanarak küreselleşme ile doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliği üzerine olumsuz etkilerinin olup olmadığını, 16'sı gelişmiş ve 16'sı ise gelişmekte olan ülke için dinamik panel veri analizi yöntemlerinden FMOLS (Full Modified Ordinary Least Squares) ve DOLS (Dynamic Ordinary Least Squares) yöntemleri ile ortaya koymaya çalışmışlardır. Elde ettikleri analiz sonucunda, küreselleşmenin gelir eşitsizliğini arttırdığı sonucuna varmışlardır. Ayrıca farklı modeller kullanarak analiz yaptıklarında ise, gelir eşitsizliği üzerinde ekonomik küreselleşmenin ve doğrudan yabancı yatırımların azaltıcı etkisinin olduğu, fakat gelir eşitsizliğinin artma nedeni olarak politik ve sosyal küreselleşmenin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Özcan ve Özmen (2018), 1995-2005 dönemi yıllık verilerini kullanarak küreselleşme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi seçili 7 Yükselen Piyasa ekonomisi için panel veri analizi yöntemlerinden Ortalama Grup (Mean Group, MG), Ortak İlişkili Etkiler (Common Correlated Effects, CCE) ve Genişletilmiş Ortalama Grup (Augmented Mean Group, AMG) eşbütünleşme tahmincilerini kullanarak ortaya koymuşlardır. Çalışma sonucunda, bu ülkelerde gelir eşitsizliği üzerinde küreselleşmenin (ticari dışa açıklığın) arttırıcı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmada, Şili ve Romanya pozitif ilişkinin saptandığı iki Yükselen Piyasa ekonomisidir.

Tunalı ve Çetinkaya (2019), küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini, 2003-2013 yıllık verilerini kullanarak, G7 ülkeleri için araştırmışlardır. Analizi panel veri regresyon yöntemiyle yaptıkları çalışmalarında, küreselleşme parametresinin %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu ve gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Küreselleşmenin, gelir eşitsizliğini 0.59 oranında azalttığı sonucunu elde etmişlerdir.

Özdemir (2019), 1991-2014 dönemi yıllık verilerini kullanarak 97 ülke için finansallaşma ve gelir eşitsizliği ilişkisini panel veri analizi yöntemlerinden Havuzlanmış En Küçük Kareler (Pooled Least Squares, POLS), Sabit Etkiler (Fixed Effects, FE) ve Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) kullanarak ortaya koymaya çalışmıştır. Yapmış olduğu analizde, finansallaşma ve gelir eşitsizliği arasında pozitif bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir. Sonuç olarak yaptığı çalışmaya göre, finansallaşma gelir eşitsizliğini arttırıcı bir etkiye sahiptir.

Emek (2019), çalışmasında 17 gelişmekte olan ülke için 1991-2015 dönemi yıllık verilerini kullanarak Kuznets'in Ters-U hipotezini test etmek istemiştir. Panel veri analizi yöntemlerinden Rassal Etkiler (Random Effects, RE) yöntemi ile Kuznets'in hipotezini sınavdığı çalışmasından elde ettiği sonuca göre hipotezin doğruluğu tespit edilmiştir.

Abdioğlu vd. (2019), 1978-2016 dönemi yıllık verilerini kullanarak Türkiye için Kuznets Ters-U hipotezini test etmişlerdir. Gelir dağılımı ile kişi başına milli gelirin uzun dönem ilişkisini Peseran vd.'nin (2001) ARDL sınır testi yaklaşımını kullanarak araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, Kuznets'in Ters-U hipotezinin aksine "U" şeklinde bir ilişki tespit edilmiştir.

Şengür (2020), 1995-2013 dönemi yıllık verileri ile gelir dağılımı üzerinde ekonomik büyümenin etkilerini geçiş ekonomileri için araştırmıştır. Statik panel veri yöntemini kullanarak yaptığı analizinde, Kuznets'in Ters-U hipotezini sınamıştır. Çalışmasından elde ettiği bulgular neticesinde, geçiş ekonomileri için Kuznets Ters-U hipotezinin geçerli olduğunu tespit etmiştir.

Akabay ve Barak (2020), yükselen ekonomilerde küreselleşme ile gelir eşitsizliği ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında, 1994-2014 dönemi verilerini kullanarak 13 yükselen piyasa ekonomisi üzerine Havuzlanmış Ortalama Grup (Pooled Mean Group, PMG) yöntemiyle analiz yapmışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre, küreselleşme yükselen piyasa ekonomilerinde gelir eşitsizliğini artırıcı bir etkiye sahiptir.

Özetle, literatürde küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin yönü elde edilen sonuçlara göre farklılık göstermektedir. Bunun yanı sıra literatür incelendiğinde, küreselleşmenin boyutlarını oluşturan ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme ile de birçok çalışmanın mevcut olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmalardan elde edilen bulgularda çeşitlilik arz etmektedir. Ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre küreselleşmenin, gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi olumlu ve olumsuz olabilmektedir. Günümüzde de bu ilişkinin yönünü tespit etmek için çalışmalar oldukça yoğunluk kazanmış durumdadır. Bilinmesi gereken şudur ki, çok boyutlu bir olgu olan küreselleşmenin, gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılırken gelir eşitsizliğinin, küreselleşmenin yanında başka nelerden etkilendiği veya etkilenebileceği de göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda, bu çalışmada da kontrol değişkeni olarak küreselleşmenin yanında ekonomik

büyüme kullanılmıştır. Bununla ilgili literatür incelendiğinde de Kuznets (1955)'in ortaya koyduğu çalışmayı destekleyen çalışmaların mevcudiyetinin yanı sıra gelir eşitsizliği ve büyüme arasındaki ilişkinin sadece “U” şeklinde olduğunu ileri süren çalışmalarda mevcuttur.

3.2. Çalışma Konusunun Amacı ve Önemi

Çalışmada güdülen temel amaç, çok boyutlu bir olgu olan küreselleşmenin tüm yönleriyle irdelenip, gelir eşitsizliği üzerindeki olumlu ve olumsuz olası etkilerini ortaya koymaktır. Bu amaçla, seçili gelişmiş ve Türkiye'nin de dahil olduğu seçili gelişmekte olan ülkeler dahilinde; 1995-2016 yıllık verileri kullanılarak Dinamik Panel Veri Analizi uygulanmıştır. Analizde, küreselleşme olgusunun hem genel endeksine hem de alt endekslerine yer verilmiştir. Bunun amacı, geniş bir alana etki eden küreselleşme olgusunun gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerinin daha net ve daha doğru bir şekilde ortaya konulmasıdır. Ayrıca çalışmada kontrol değişkeni olarak kullanılan ekonomik büyümenin gelir eşitsizliği üzerine etkisi de analiz edilmiştir.

Çalışmanın önemi ise şu şekilde ifade edilebilir: Sürekli değişen ve gelişen dünyada küreselleşme artık kaçınılmaz bir olgudur. İster doğrudan ister dolaylı yollarla olsun bu olgu artık günümüzde hemen hemen her alanı ve herkesi etkilemektedir. Bu açıdan gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri de kaçınılmazdır. Bunun için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından bir kıyaslama fırsatı yaratan bu çalışma, küreselleşme olgusunun tüm boyutlarıyla gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini öğrenmek bağlamında büyük önem arz etmektedir. Çünkü bu olgu ülke içinde veya ülkeler arasında aynı etkide bulunmamakla birlikte ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre de farklılıklar göstermektedir.

Bu çalışmada kullanılan modellerden gelir eşitsizliği ile ticari küreselleşme ve finansal küreselleşme ilişkisine yönelik sonuçları ortaya koymayı hedeflediğimiz üçüncü modele yönelik, Lawrence ve Slaughter (1993), söz konusu serbest ticaret ile gelir eşitsizliğinin temelini oluşturan Hecksher-Ohlin modelinin gerçekliğini ortaya koyan bulgulara, çalışmanın yapıldığı dönem baz alındığında, o güne kadar rastlanılmadığını dile getirmektedirler.

Akabay ve Barak (2020) ise yükselen piyasalar için ekonomik küreselleşme ile gelir eşitsizliği ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, Hecksher-Ohlin ve bu teoremden türetilen Stolper-Samuelson teoremini test eden çalışmaların birçoğunda, gelişmiş ülkeler için teoremin varsayımlarının ispatlandığını; gelişmekte olan ülkelere yönelik beklentilerin ise teoremin beklentilerine ters sonuçların elde edildiğini dile getirmektedirler.

Bu bağlamda, bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran en önemli unsur ise kullanılan modeller bağlamında özellikle, ticari küreselleşme ve finansal küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmak için kurulan üçüncü modelin bu çalışmada ilk defa kullanılmış olması ve uluslararası iktisat teorilerinden “*Stolper-Samuelson*” ve “*Faktör Fiyatları Eşitliği Teorem*”lerinin ispatlanmış olmasıdır. Literatüre bakıldığında yapılan çalışmalarda genel itibarıyla bu ilişkinin ispatlanamadığı görüşü hakimdir ya da sadece gelişmiş ülkeler için doğrulandığı fakat gelişmekte olan ülkeler için doğrulanmadığı tespit edilmiştir. Fakat bu çalışmada söz konusu ilişki ve her iki teorem de hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için ispatlanmıştır.

3.3. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Dinamik Panel Veri Analizi

Çalışmanın bu kısmında, 1995-2016 dönemi yıllık verileri kullanılarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler grubu için iki ayrı panel oluşturulmuştur. Oluşturulan gelişmiş ülkeler panel veri seti toplam 30 ülkeden; gelişmekte olan ülkeler panel veri seti ise toplam 37 ülkeden meydana gelmektedir. Oluşturulan iki ayrı panele, sırasıyla Dinamik Panel Veri Modellerinden; Sabit Etkiler (Fixed Effects, FE), Rassal Etkiler (Random Effects, RE) ve Arellano ve Bond Genelleştirilmiş Momentler Metodu (Arellano and Bond Generalized Moments Method, GMM) uygulanmıştır. Çalışmanın tüm kısımlarında, Stata paket programının 14.2 versiyonu kullanılmıştır.

3.3.1. Veri Seti

Ülkeler veri seti oluşturulurken, ülke seçimi veri kısıtı göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bağımlı değişken olarak, Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veritabanı (The Standardized World Income Inequality Database, SWIID)’ndan elde edilen Gini katsayısı kullanılmıştır. Bu veri setinin tercih edilmesinin nedeni, veri setinin kapsamlı olması ve gelir eşitsizliğini daha iyi ölçümlemek adına bu eşitsizlik katsayısının vergi ve

transferler öncesi ve vergi ve transferler sonrası şeklinde iki ayrı gösterge olarak sınıflandırılmasıdır. Bu çalışmada da, vergi ve transferler sonrası elde edilen harcanabilir gelir yani net Gini tercih edilmiştir. Bağımsız değişkenler olarak, KOF küreselleşme endeksi ve alt endeksleri kullanılmıştır. Bu veriler de İsviçre KOF Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (KOF Swiss Economic Institute)'nden elde edilmiştir. Son olarak kontrol değişken olarak kullanılan büyüme değişkeni analize kişi başına düşen GSYİH olarak eklenmiş olup; veri seti Dünya Bankası (DB)'nden elde edilmiştir. Ayrıca tüm açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki esneklikleri de vermesi açısından doğal logaritmaları alınmış ve modele o şekilde dahil edilmiştir.

Gelişmiş ülkeler veri setine dahil edilen ülkeler: Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, Hong Kong, İspanya, İsveç, İsviçre, İrlanda, İsrail, İtalya, Kanada, Kıbrıs, Kore, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Singapur, Slovakya, Slovenya, Yunanistan ve Yeni Zelanda'dır.

Gelişmekte olan ülkeler veri setine dahil edilen ülkeler ise: Arjantin, Bangladeş, Belarus, Bolivya, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Endonezya, Ermenistan, Gürcistan, Gana, Honduras, Kazakistan, Kırgızistan, Kolombiya, Kosta Rika, Makedonya, Malavi, Malezya, Moldova, Nabimya, Panama, Paraguay, Peru, Romanya, Rusya, Ruanda, Şili, Tayland, Uganda, Ukrayna, Uruguay, Vietnam ve Türkiye'dir.

Tüm modellerde kullanılan değişkenlerin ne oldukları ve nereden elde edildiklerinin özeti Tablo 3.1, 3.2 ve 3.3'de de rapor edilmiştir.

Tablo 3.1. Birinci Modele Ait Tüm Değişkenler ve Kaynakları

<i>Değişken Adı</i>	<i>Değişken Tanımı</i>	<i>Kaynak</i>
<i>lngini</i>	Gelir Eşitsizliği Katsayısı	Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veritabanı, Sürüm 8-9 (The Standardized World Income Inequality Database, Version 8-9)
<i>lnkofg</i>	Genel Küreselleşme Endeksi	İsviçre KOF Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (KOF Index Globalization, KOF Swiss Economic Institute)
<i>lngdp</i>	Kişi Başına Düşen GSYİH (Sabit 2010 ABD Doları)	Dünya Bankası (World Bank)

Tablo 3.2. İkinci Modele Ait Tüm Değişkenler ve Kaynakları

<i>Değişken Adı</i>	<i>Değişken Tanımı</i>	<i>Kaynak</i>
<i>lngini</i>	Gelir Eşitsizliği Katsayısı	Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veritabanı, Sürüm 8-9 (The Standardized World Income Inequality Database, Version 8-9)
<i>lnkofe</i>	Ekonomik Küreselleşme Endeksi	İsviçre KOF Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (KOF Index Globalization, KOF Swiss Economic Institute)
<i>lnkofs</i>	Sosyal Küreselleşme Endeksi	İsviçre KOF Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (KOF Index Globalization, KOF Swiss Economic Institute)
<i>lnkofp</i>	Politik Küreselleşme Endeksi	İsviçre KOF Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (KOF Index Globalization, KOF Swiss Economic Institute)

Tablo 3.3. Üçüncü Modele Ait Tüm Değişkenler ve Kaynakları

<i>Değişken Adı</i>	<i>Değişken Tanımı</i>	<i>Kaynak</i>
<i>lngini</i>	Gelir Eşitsizliği Katsayısı	Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veritabanı, Sürüm 8-9 (The Standardized World Income Inequality Database, Version 8-9)
<i>lnkoft</i>	Ticari Küreselleşme Endeksi	İsviçre KOF Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (KOF Index Globalization, KOF Swiss Economic Institute)
<i>lnkoff</i>	Finansal Küreselleşme Endeksi	İsviçre KOF Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (KOF Index Globalization, KOF Swiss Economic Institute)

3.3.2. Ekonometrik Modelin Oluşturulması

1995-2016 dönemi yıllık verileri kullanılarak 30 gelişmiş ülke paneli ve 37 gelişmekte olan ülke paneli için ayrı ayrı üç dinamik panel veri modeli oluşturulmuştur. Her iki ülke paneli için, birinci modelde, bağımlı değişken olarak Gini gelir eşitsizliği katsayısı, bağımsız değişkenler olarak ise, KOF küreselleşme endeksinin genel endeksi ile kontrol değişken olarak kişi başına düşen GSYİH değişkeni kullanılmıştır. İkinci modelde, yine bağımlı değişken olarak Gini gelir eşitsizliği katsayısı kullanılırken, bağımsız değişkenler olarak, sırasıyla KOF küreselleşme endeksinin alt endeksleri olan ekonomik küreselleşme endeksi, sosyal küreselleşme endeksi ve politik küreselleşme endeksi kullanılmıştır. Son olarak üçüncü modelde, bağımlı değişken olarak Gini gelir eşitsizliği katsayısı kullanılırken, bağımsız değişkenler olarak ekonomik küreselleşme endeksinin alt bileşenlerini oluşturan

ticari küreselleşme ve finansal küreselleşme endeksleri kullanılmıştır. Oluşturulan modellere ait denklem formu ise aşağıda yer almaktadır:

$$lngini_{it} = \alpha + \beta_1 lnkofg_{it} + \beta_2 lngdp_{it} + u_{it} \quad (3.1)$$

$$lngini_{it} = \alpha + \beta_1 lnkofe_{it} + \beta_2 lnkofs_{it} + \beta_3 lnkoff_{it} + u_{it} \quad (3.2)$$

$$lngini_{it} = \alpha + \beta_1 lnkoft_{it} + \beta_2 lnkoff_{it} + u_{it} \quad (3.3)$$

Gelişmiş Ülke Paneli için: $i = 1, \dots, 30$ ve $t = 1995, \dots, 2016$

Gelişmekte Olan Ülke Paneli için: $i = 1, \dots, 37$ ve $t = 1995, \dots, 2016$

Çalışmanın tüm kısımlarında, Gini gelir eşitsizliği katsayısı *lngini*, KOF küreselleşme endeksinin genel endeksi *lnkofg*, kişi başına düşen GSYİH *lngdp*, ekonomik küreselleşme endeksi *lnkofe*, sosyal küreselleşme endeksi *lnkofs*, politik küreselleşme endeksi *lnkoff*, ticari küreselleşme endeksi *lnkoft* ve son olarak finansal küreselleşme endeksi *lnkoff* şeklinde ifade edilmiştir. Modellerde yer alan α katsayısı ise sabit terimi ifade ederken; i indisi birim boyutunu ifade etmekte ve t indisi ise zaman boyutunu ifade etmektedir. u ise hata terimidir. Her iki ülke paneli için de oluşturulan bu üç modele de sırasıyla, Dinamik Panel Veri Modellerinden; Sabit Etkiler (Fixed Effects, FE), Rassal Etkiler (Random Effects, RE) ve Arellano ve Bond Genelleştirilmiş Momentler Metodu (Arellano and Bond Generalized Moments Method, GMM) ayrı ayrı uygulanmıştır. İlk olarak, modellerde kullanılan değişkenlerin yapısını daha iyi anlamak açısından üç ayrı modele ait tanımlayıcı istatistiklere ve değişkenlerin aralarındaki ilişkiye dair genel bir yorum getirilmesini sağlayan korelasyon matrislerine yer verilmiştir.

3.3.3. Gelişmiş Ülke Paneli: Modellere Ait Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Matrisleri

Gelişmiş ülkeler paneli için oluşturulan üç ayrı dinamik panel veri modellerine ait tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon matrisleri, Tablo 3.4, Tablo 3.5, Tablo 3.6, Tablo 3.7, Tablo 3.8 ve Tablo 3.9'da yer almaktadır.

Tablo 3.4. Gelişmiş Ülkeler: Birinci Modele Ait Özet İstatistikler

<i>Değişkenler</i>	<i>lngini</i>	<i>lnkofg</i>	<i>lngdp</i>
<i>Gözlem Sayısı</i>	660	660	660
<i>Ortalama</i>	3.395	4.381	10.47
<i>Std. Sapma</i>	0.149	0.091	0.497
<i>Minimum</i>	3.091	4.000	8.897
<i>Maksimum</i>	3.706	4.510	11.62

Tablo 3.5. Gelişmiş Ülkeler: Birinci Modele Ait Korelasyon Matrisi

	<i>lngini</i>	<i>lnkofg</i>	<i>lngdp</i>
<i>lngini</i>	1.000		
<i>lnkofg</i>	-0.381	1.000	
<i>lngdp</i>	-0.153	0.632	1.000

Tablo 3.6. Gelişmiş Ülkeler: İkinci Modele Ait Özet İstatistikler

<i>Değişkenler</i>	<i>lngini</i>	<i>lnkofe</i>	<i>lnkofs</i>	<i>lnkofp</i>
<i>Gözlem Sayısı</i>	660	660	660	660
<i>Ortalama</i>	3.395	4.321	4.386	4.408
<i>Std. Sapma</i>	0.149	0.140	0.085	0.243
<i>Minimum</i>	3.091	3.606	4.132	3.236
<i>Maksimum</i>	3.706	4.549	4.523	4.586

Tablo 3.7. Gelişmiş Ülkeler: İkinci Modele Ait Korelasyon Matrisi

	<i>lngini</i>	<i>lnkofe</i>	<i>lnkofs</i>	<i>lnkofp</i>
<i>lngini</i>	1.000			
<i>lnkofe</i>	-0.066	1.000		
<i>lnkofs</i>	-0.049	0.554	1.000	
<i>lnkofp</i>	-0.414	-0.062	0.018	1.000

Tablo 3.8. Gelişmiş Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Özet İstatistikler

<i>Değişkenler</i>	<i>lngini</i>	<i>lnkoft</i>	<i>lnkoff</i>
<i>Gözlem Sayısı</i>	660	660	660
<i>Ortalama</i>	3.395	4.274	4.361
<i>Std. Sapma</i>	0.149	0.153	0.166
<i>Minimum</i>	3.091	3.685	3.467
<i>Maksimum</i>	3.706	4.564	4.585

Tablo 3.9. Gelişmiş Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Korelasyon Matrisi

	<i>lngini</i>	<i>lnkoft</i>	<i>lnkoff</i>
<i>lngini</i>	1.000		
<i>lnkoft</i>	-0.191	1.000	
<i>lnkoff</i>	0.059	0.586	1.000

Tablo 3.4, Tablo 3.6 ve Tablo 3.8 sırasıyla, gelişmiş ülkeler için oluşturulan üç ayrı dinamik panel veri modellerine ait çeşitli özet istatistikleri vermektedir. Bunlar; ilk olarak, gözlem sayısı ve sırasıyla ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerlerdir.

Korelasyon matrisleri ise, oluşturulan modellerde kullanılan değişkenlerin arasındaki ilişkinin yönü ve gücü hakkında bizlere genel yorum yapabilme fırsatı vermektedir. Bu bağlamda, Tablo 3.5, Tablo 3.7 ve Tablo 3.9 korelasyon matrislerinin yer aldığı tablolardır.

Tablo 3.5 incelendiğinde, gelişmiş ülkelerde genel küreselleşme endeksinin (*lnkoffg*), bağımlı değişken Gini (*lngini*) ile arasında negatif bir ilişki vardır. Kişi başına düşen GSYİH (*lngdp*) değişkeninin de bağımlı değişken Gini (*lngini*) ile arasında negatif bir ilişki söz konusu iken; diğer bağımsız değişkenler ile arasında pozitif bir ilişki vardır. Gini (*lngini*), genel küreselleşme endeksi (*lnkoffg*) ve kişi başına düşen GSYİH (*lngini*) arasındaki ilişkiye bakıldığında; genel küreselleşme endeksi ile kişi başına düşen GSYİH (0.632) arasında güçlü bir doğru orantı söz konusu iken; Gini (-0.381) ile zayıf bir ters orantı söz konusudur.

Tablo 3.7 incelendiğinde, gelişmiş ülkelerde küreselleşmenin alt endeksleri olan ekonomik küreselleşme endeksi (*lnkofe*), sosyal küreselleşme endeksi (*lnkofs*) ve politik küreselleşme endeksi (*lnkofp*) ile bağımlı değişken Gini (*lngini*) arasında negatif bir ilişki

söz konusudur. Ekonomik küreselleşme endeksinin (*lnkofe*), bağımsız değişken politik küreselleşme endeksi (*lnkofp*) ile arasındaki ilişki negatif yönlü iken diğer bağımsız değişken ile ilişkisi pozitifdir. Sosyal küreselleşme endeksinin (*lnkofs*), diğer tüm bağımsız değişkenler ile arasındaki ilişki pozitif, politik küreselleşme endeksinin (*lnkofp*), ekonomik küreselleşme endeksi (*lnkofe*) hariç diğer bağımsız değişken ile arasındaki ilişki de pozitif olarak bulunmuştur. Tüm değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında; ekonomik küreselleşme endeksi ile sosyal küreselleşme endeksi (0.554) arasında güçlü sayılabilecek bir doğru orantı söz konusu iken; Gini (-0.066) ile arasında çok zayıf bir ters orantı söz konusudur. Gini değişkeni ile en güçlü ilişkinin ve ters bir orantının var olduğu değişken ise politik küreselleşme endeksidir (-0.414).

Son olarak Tablo 3.9 incelendiğinde, elde edilen sonuçlar şu şekildedir; gelişmiş ülkelerde, ticari küreselleşme endeksi (*lnkoft*) ile bağımlı değişken Gini (*lngini*) arasında negatif yönlü bir ilişki saptanırken, finansal küreselleşme endeksinin (*lnkoff*), bağımlı değişken Gini (*lngini*) ve diğer bağımsız değişken ile arasındaki ilişki pozitifdir. Tüm değişkenler arasındaki ilişki dikkate alındığında ise, ticari küreselleşme endeksi ile finansal küreselleşme endeksi (0.586) arasında güçlü bir doğru orantı söz konusudur. Gini değişkeni ile ticari küreselleşme (-0.191) arasında ise zayıf bir ters orantının varlığı söz konusudur.

3.3.4. Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli: Modellere Ait Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Matrisleri

Gelişmekte olan ülkeler paneli için oluşturulan üç ayrı dinamik panel veri modellerine ait tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon matrisleri, Tablo 3.10 Tablo 3.11, Tablo 3.12, Tablo 3.13, Tablo 3.14 ve Tablo 3.15’de yer almaktadır.

Tablo 3.10. Gelişmekte Olan Ülkeler: Birinci Modele Ait Özet İstatistikler

<i>Değişkenler</i>	<i>lngini</i>	<i>lnkofg</i>	<i>lngdp</i>
<i>Gözlem Sayısı</i>	814	814	814
<i>Ortalama</i>	3.704	4.054	8.057
<i>Std. Sapma</i>	0.193	0.193	0.966
<i>Minimum</i>	3.139	3.250	5.636
<i>Maksimum</i>	4.128	4.401	9.613

Tablo 3.11. Gelişmekte Olan Ülkeler: Birinci Modele Ait Korelasyon Matrisi

	<i>lngini</i>	<i>lnkofg</i>	<i>lngdp</i>
<i>lngini</i>	1.000		
<i>lnkofg</i>	-0.061	1.000	
<i>lngdp</i>	0.037	0.763	1.000

Tablo 3.12. Gelişmekte Olan Ülkeler: İkinci Modele Ait Özet İstatistikler

<i>Değişkenler</i>	<i>lngini</i>	<i>lnkofe</i>	<i>lnkofs</i>	<i>lnkofp</i>
<i>Gözlem Sayısı</i>	814	814	814	814
<i>Ortalama</i>	3.704	3.949	3.940	4.204
<i>Std. Sapma</i>	0.193	0.229	0.312	0.251
<i>Minimum</i>	3.139	3.043	2.685	3.319
<i>Maksimum</i>	4.128	4.366	4.421	4.528

Tablo 3.13. Gelişmekte Olan Ülkeler: İkinci Modele Ait Korelasyon Matrisi

	<i>lngini</i>	<i>lnkofe</i>	<i>lnkofs</i>	<i>lnkofp</i>
<i>lngini</i>	1.000			
<i>lnkofe</i>	-0.082	1.000		
<i>lnkofs</i>	-0.054	0.640	1.000	
<i>lnkofp</i>	0.018	0.155	0.394	1.000

Tablo 3.14. Gelişmekte Olan Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Özet İstatistikler

<i>Değişkenler</i>	<i>lngini</i>	<i>lnkoft</i>	<i>lnkoff</i>
<i>Gözlem Sayısı</i>	814	814	814
<i>Ortalama</i>	3.704	3.901	3.974
<i>Std. Sapma</i>	0.193	0.309	0.258
<i>Minimum</i>	3.139	2.856	2.879
<i>Maksimum</i>	4.128	4.428	4.402

Tablo 3.15. Gelişmekte Olan Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Korelasyon Matrisi

	<i>lngini</i>	<i>lnkoft</i>	<i>lnkoff</i>
<i>lngini</i>	1.000		
<i>lnkoft</i>	-0.341	1.000	
<i>lnkoff</i>	0.277	0.361	1.000

Tablo 3.10, Tablo 3.12 ve Tablo 3.14 sırasıyla, gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan üç ayrı dinamik panel veri modellerine ait çeşitli özet istatistikleri vermektedir. Bunlar; ilk olarak, gözlem sayısı ve sırasıyla ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerlerdir.

Korelasyon matrisleri ise, oluşturulan modellerde kullanılan değişkenlerin arasındaki ilişkinin yönü ve gücü hakkında bizlere genel yorum yapabilme fırsatı vermektedir. Bu bağlamda, Tablo 3.11, Tablo 3.13 ve Tablo 3.15 korelasyon matrislerinin yer aldığı tablolardır.

Tablo 3.11 incelendiğinde, gelişmekte olan ülkelerde genel küreselleşme endeksinin (*lnkofg*), bağımlı değişken Gini (*lngini*) ile arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Kişi başına düşen GSYİH (*lngdp*) değişkeninin, bağımlı değişken Gini (*lngini*) ile arasında pozitif bir ilişki söz konusu iken; bağımsız değişken ile de arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. Gini (*lngini*), genel küreselleşme endeksi (*lnkofg*) ve kişi başına düşen GSYİH (*lngdp*) arasındaki ilişkiye bakıldığında; genel küreselleşme endeksi ile kişi başına düşen GSYİH (0.763) arasında güçlü bir doğru orantı söz konusu iken; Gini (-0.061) ile çok zayıf bir ters orantı söz konusudur.

Tablo 3.13 incelendiğinde, gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin alt endeksleri olan ekonomik küreselleşme endeksi (*lnkofe*), sosyal küreselleşme endeksi (*lnkofs*) ile bağımlı değişken Gini (*lngini*) arasında negatif bir ilişki söz konusu iken; politik küreselleşme endeksi (*lnkofp*) ile arasındaki ilişki pozitifdir. Ekonomik küreselleşme endeksinin (*lnkofe*), bağımsız değişken olan sosyal küreselleşme endeksi (*lnkofp*) ve politik küreselleşme endeksi (*lnkofp*) ile arasındaki ilişki de pozitif yönlüdür. Tüm değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında; ekonomik küreselleşme ile sosyal küreselleşme (0.640) arasında güçlü bir doğru orantı söz konusu iken; Gini (-0.082) ile arasında çok zayıf bir ters

orantı durumu söz konusudur. Ayrıca ekonomik küreselleşme ile sosyal küreselleşme (0.640) arasında ise güçlü bir doğru orantı vardır.

Son olarak Tablo 3.15 incelendiğinde, gelişmekte olan ülkeler için elde edilen sonuçlar şu şekildedir; ticari küreselleşme endeksi (*lnkoff*) ile bağımlı değişken Gini (*Ingini*) arasında negatif yönlü bir ilişki saptanırken, finansal küreselleşme endeksinin (*lnkoff*), bağımlı değişken Gini (*Ingini*) ve diğer bağımsız değişken ile arasındaki ilişki pozitifdir. Bu bağlamda, üçüncü modele ait korelasyon matrisi sonuçları, gelişmiş ülkeler ile benzerlik göstermektedir. Tüm değişkenler arasındaki ilişki dikkate alındığında ise, ticari küreselleşme ile finansal küreselleşme (0.361) arasında doğru orantı söz konusu iken; bağımlı değişken Gini (-0.341) ile ters bir orantının varlığı söz konusudur.

3.3.5. Gelişmiş Ülke Paneli: Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmincisi

Dinamik panel veri analizi modellerinden olan Sabit Etkiler (Fixed Effects, FE) Modeli ve Rassal Etkiler (Random Effects, RE) Modeli, birey-spesifik etki modelleri olarak bilinmektedir. Bunun nedeni, bu modellerin bireyleri heterojen olarak kabul etmesidir. Söz konusu bu heterojenlik, gözlemlenemeyen özelliklerin var olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu iki model arasındaki temel fark ise, heterojen sayılan bireyler göz önüne alındığında; gözlemlenemeyen değişkenlerin, açıklayıcı değişkenler olan diğer değişkenler ile ilişkili olup olmadığı ile ilgilidir. Modele dahil edilen açıklayıcı değişkenler, bağımlı değişken üzerinde bir etkiye sahipken, söz konusu bu etki, gözlemlenemeyen değişkenler ile ilgili bir durum ise sabit etkiler modeli tercih edilmekte; fakat modele dahil edilen açıklayıcı değişkenler, bağımlı değişkeni etkilerken söz konusu bu durum gözlemlenemeyen değişkenler ile ilgili bir durum değil ise rassal etkiler modeli tercih edilmektedir.

Sabit etkiler ve rassal etkiler modelleri klasik doğrusal regresyon analizlerinde mevcut olan katı varsayımları esnetebilmek için kullanılmaktadır. Bu modeller arasında bir tercih durumu söz konusu olduğunda Hausman Testi devreye girmektedir. Bu test yardımıyla sabit etkiler modelinde ve rassal etkiler modelinde yer alan katsayıların farklılıkları analiz edilebilmektedir (Ahn ve Moon, 2014; Hsiao, 2014'den aktaran Şengür, 2020: 339).

Sabit etkiler modeli birim etkileri dikkate alan bir model olmakla birlikte, bağımsız değişkenler ile birim etkilerin korelasyonlu olmasına da izin vermektedir. Bu bağlamda, sabit etkiler varsayımı ile yapılmakta olan grup içi dönüşüm, (α_i) ile ifade edilen birim etkiyi ortadan kaldırmaktadır. Birim etkileri göz önünde bulunduran sabit etkili dinamik panel veri modelinin denklem formu aşağıdaki gibidir:

$$Y_{it} = \alpha_i + X'_{it}\beta + u_{it} \quad (3.4)$$

α_i burada gözlemlenemeyen birimlere özgü etkileri ifade etmektedir. Hata terimlerinin sıfır ortalamalı, sabit varyanslı ve otokorelasyonsuz olması hususu sabit etkili panel veri modelleri için de önemli hususlardır. Fakat her bir birim için gölge değişken kullanılmasına izin veren bu yöntem gözlem sayısını azalttığı için T büyükken tutarlı tahminler elde edilmesine olanak sağlamasına rağmen, T küçükse ortaya büyük problemler çıkmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 154).

Bunlara ek olarak, tek yönlü ve çift yönlü sabit etkili regresyon modellerinin olduğunu da söylemekte fayda vardır. Tek yönlü sabit etkiler regresyon modeli söz konusu ise, regresyonda sadece birim veya zaman etkilerden bir tanesi yer almaktadır. Birim boyutunun dahil olduğu tek yönlü sabit etkiler regresyon modeli söz konusu olduğunda, modelde yer alan parametrelerdeki değişimin, birimlerdeki değişimlerden meydana geldiği kabul edilmekte ve zaman etkisinin parametreler üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı varsayılmaktadır. Bu bağlamda, birim boyutu yerine, zaman boyutunun dahil edildiği tek yönlü sabit etkiler regresyon modeli söz konusu olduğunda ise, parametrelerdeki değişimin, zaman boyutundan kaynaklandığı ve birim etkilerin hiçbir etkisinin olmadığı kabul edilmektedir. Birim ve zaman boyutunun birlikte yer aldığı sabit etkiler regresyon modeli ise, çift yönlü sabit etkiler regresyon modeli olarak adlandırılmakta ve parametrelerde meydana gelen değişimlerde birim etkiler ve zaman boyutu birlikte etkili olmaktadır (Nargeleçekenler, 2009: 40).

Sabit etkiler modeli tahmin edilmek istendiğinde, bunun için çeşitli yöntemler kullanılabilir. Bunlar; Havuzlanmış En Küçük Kareler, En Çok Olabilirlik, Grup İçi (Kovaryans) Tahmin, Gruplar Arası Tahmin, Gölge Değişkenli En Küçük Kareler, Genelleştirilmiş En Küçük Kareler ve son olarak Esnek Genelleştirilmiş En Küçük Kareler yöntemleridir.

Sabit etkilerin yanı sıra rassal etkiler modeli ile de panel veri tahmini yapılabilmektedir. Rassal etkiler modelinde de, sabit etkiler modelinde olduğu gibi birim ve zaman etkilerde meydana gelen farklılıklar incelenebilmektedir. Rassal etkiler modelinde, birimlerde meydana gelen değişimler veya birim ve zaman etkilerde birlikte ortaya çıkan değişimler, modele dahil edilmek istendiğinde hata teriminin bir bileşeni olarak eklenmektedir. Bu şekilde yapılmasının nedeni ise, sabit etkilerde değişken sayısının çokluğu serbestlik derecesini düşürdüğünden burada da aynı sorunla karşılaşılacak istenmemesidir (Baltagi, 1995'den aktaran Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007). Bir başka ifadeyle, (α_i) ile ifade edilen birim etkiler rassal etkiler modelinde; sabit etkiler modelinde olduğu gibi sabit terim olarak kabul edilmek yerine rassal bir değişkenmiş gibi görülmektedir (Maddala, 1977). Rassal etkiler modelinin denklem formu aşağıdaki gibidir:

$$Y_{it} = X'_{it}\beta + (\alpha_i + u_{it}) \quad (3.5)$$

Söz konusu rassal etkiler modeli ile sabit etkiler modeli arasındaki ayırt edici özellik, sabit etkiler modelinde, (α_i) ile ifade edilen birim etkiler modele bağımsız değişken olarak dahil edilirken; rassal etkiler modelinde (α_i) birim etkinin, hata teriminin bir parçası olarak kabul edilmesidir (Haris ve Sollis, 2003).

Rassal etkiler modelinde, birim etkinin dağılımı yatay kesitsel birimler boyunca rassal olarak kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle, yatay kesitsel birimler anakütleden rassal bir şekilde seçilmektedir (Judge vd., 1982). Ayrıca sabit etkiler modelinde olduğu gibi söz konusu rassal etkiler modeli için de tek yönlü ve çift yönlü etkili modeller kullanılabilir.

Fakat söz konusu rassal etkiler modeli, (α_i) ile ifade edilen birim etkinin hata teriminin bir parçası olarak modele dahil edilmesi, (Y_{it-1}) ile ifade edilen bağımsız değişken ile korelasyonlu olmasına sebep olmaktadır. Bu da rassal etkiler modeli için önemli varsayımlardan biri olan katı dışsallık $E(X_{it} \alpha_i) = 0$ varsayımını bozmaktadır. Aynı zamanda rassal etkiler tahminicileri içselliği göz ardı etmektedir. Bu yüzden dinamik modellerin rassal etkiler modeli ile tahmini tutarsız olabilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 119).

Tablo 3.16. Gelişmiş Ülkeler: Birinci Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Sabit Etkiler</i>	<i>Rassal Etkiler</i>
<i>L1.Ingini</i>	0.915*** (0.013)	0.981*** (0.003)
<i>lnkofg</i>	0.014 (0.011)	-0.029*** (0.001)
<i>lngdp</i>	-0.015*** (0.004)	0.002** (0.001)
<i>Sabit</i>	0.385*** (0.046)	0.166*** (0.027)
<i>R²</i>	0.993	0.996
<i>Gözlem Sayısı</i>	630	630
<i>Ülke Sayısı</i>	30	30

Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir.

Tablo 3.16 incelendiğinde gelişmiş ülkelerde sabit etkiler modeli için, genel küreselleşme endeksi (*lnkofg*) ile bağımlı değişken arasındaki ilişki pozitif fakat istatistiksel olarak anlamsız iken; kişi başına düşen GSYİH (*lngdp*), %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve bağımlı değişken ile arasındaki ilişki negatiftir. Yani sabit etkiler modeline göre kişi başına düşen GSYİH (*lngdp*), gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Modelin sabit terimi ise %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü temsil eden R^2 ise 0.99 olarak saptanmıştır. Rassal etkiler modelinde ise; genel küreselleşme endeksi (*lnkofg*), %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve bağımlı değişken ile ilişkisi negatif olarak saptanmıştır. Kişi başına düşen GSYİH (*lngdp*), %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup; bağımlı değişken ile arasındaki ilişki de pozitiftir. Sonuç olarak rassal etkiler modeline göre, genel küreselleşme (*lnkofg*), gelir eşitsizliğini azaltmakta iken; kişi başına düşen GSYİH (*lngdp*) ise, gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. Her iki model için de; bağımlı değişkenin bir gecikmeli değeri olan *L1.Ingini* ise, %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve kendi üzerindeki etkisi pozitiftir. Modelin sabit terimi ise, %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup; modelin açıklama gücünü temsil eden R^2 ise bu model için de 0.99'dur.

Tablo 3.17. Gelişmiş Ülkeler: İkinci Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Sabit Etkiler</i>	<i>Rassal Etkiler</i>
<i>L1.lngini</i>	0.913*** (0.014)	0.980*** (0.003)
<i>lnkofe</i>	-0.017** (0.007)	-0.013*** (0.003)
<i>lnkofs</i>	-0.003 (0.002)	-0.002 (0.005)
<i>lnkofp</i>	-0.010 (0.009)	-0.005*** (0.002)
<i>Sabit</i>	0.356*** (0.046)	0.141*** (0.027)
<i>R²</i>	0.996	0.997
<i>Gözlem Sayısı</i>	630	630
<i>Ülke Sayısı</i>	30	30

*Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir.*

Tablo 3.17 incelendiğinde gelişmiş ülkeler için kurulan ikinci model göz önüne alındığında, sabit etkiler modeli için küreselleşmenin alt endekslerinden olan ekonomik küreselleşme endeksinin (*lnkofe*), %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve bağımlı değişken ile arasındaki ilişkinin negatif olduğu saptanmıştır. Yani gelişmiş ülkelerde, ekonomik küreselleşme (*lnkofe*), gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Sosyal küreselleşme endeksi (*lnkofs*) ve politik küreselleşme endeksi (*lnkofp*) ile bağımlı değişken arasındaki ilişki negatif yönlü olmasına rağmen iki değişkende istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Bu bağlamda, yapılan yorumlar tutarlı olmamaktadır. Rassal etkiler modelinde ise, ekonomik küreselleşme endeksi (*lnkofe*), %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve bağımlı değişken ile arasındaki ilişkinin yönü negatiftir. Söz konusu rassal etkiler modelinde de, ekonomik küreselleşme (*lnkofe*), gelir eşitsizliğini azaltıcı etkiye sahiptir. Sosyal küreselleşme endeksi (*lnkofs*) ile bağımlı değişken arasındaki ilişki bu modelde de negatif yönlü fakat istatistiksel olarak anlamsızdır. Politik küreselleşme endeksi (*lnkofp*), bu model için %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve bağımlı değişken ile arasındaki ilişki negatiftir. Yani rassal etkiler modeline göre politik küreselleşme (*lnkofp*), gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Her iki model için de; bağımlı

değişkenin bir gecikmeli değeri olan *LI.Ingini*, bağımlı değişkeni pozitif yönde etkilemekte ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Her iki model için de; modelin açıklama gücü R^2 ise 0.99'dur.

Tablo 3.18. Gelişmiş Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Sabit Etkiler</i>	<i>Rassal Etkiler</i>
<i>LI.Ingini</i>	0.911*** (0.013)	0.984*** (0.003)
<i>lnkoft</i>	0.032*** (0.008)	-0.001 (0.004)
<i>lnkoff</i>	-0.032*** (0.005)	-0.010*** (0.003)
<i>Sabit</i>	0.307*** (0.044)	0.105*** (0.019)
R^2	0.995	0.996
<i>Gözlem Sayısı</i>	630	630
<i>Ülke Sayısı</i>	30	30

Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir.

Son olarak Tablo 3.18 incelendiğinde gelişmiş ülkeler için kurulan sabit etkiler üçüncü modeli için; ticari küreselleşme endeksi (*lnkoft*) ve finansal küreselleşme endeksi (*lnkoff*), %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup; ticari küreselleşme endeksi (*lnkoft*) ile bağımlı değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır; finansal küreselleşme endeksi (*lnkoff*) ile bağımlı değişken arasında negatif bir yönlü ilişki söz konusudur. Sonuç olarak, sabit etkiler modeline göre, ticari küreselleşme (*lnkoft*) gelir eşitsizliğini artırırken; finansal küreselleşme (*lnkoff*) ise gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Rassal etkiler modelinde ise, finansal küreselleşme endeksi (*lnkoff*), %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve bağımlı değişken ile arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Bu bağlamda, gelişmiş ülkelerde, finansal küreselleşme (*lnkoff*), gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Ticari küreselleşme endeksi (*lnkoft*) ile bağımlı değişken arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusudur. Fakat bu katsayı istatistiksel olarak anlamsızdır. Her iki model için de; bağımlı değişkenin bir gecikmeli değeri olan *LI.Ingini*, bağımlı değişkeni pozitif yönde etkilemekte ve %1

anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Her iki model için de, sabit terim %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup; modelin açıklama gücünü temsil eden R^2 ise 0.99'dur.

3.3.6. Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli: Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmincisi

Tablo 3.19. Gelişmekte Olan Ülkeler: Birinci Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Sabit Etkiler</i>	<i>Rassal Etkiler</i>
<i>L1.Ingini</i>	0.986*** (0.007)	0.990*** (0.003)
<i>lnkofg</i>	-0.035*** (0.005)	-0.033*** (0.004)
<i>lngdp</i>	0.001 (0.002)	0.002** (0.001)
<i>Sabit</i>	0.177*** (0.031)	0.146*** (0.019)
<i>R²</i>	0.996	0.996
<i>Gözlem Sayısı</i>	777	777
<i>Ülke Sayısı</i>	37	37

Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler için Tablo 3.19 incelendiğinde sabit etkiler modeli için, genel küreselleşme endeksi (*lnkofg*), %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve bağımlı değişken ile aralarındaki ilişki negatif; kişi başına düşen GSYİH (*lngdp*) ile bağımlı değişken arasındaki ilişki pozitif fakat istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Bu sonuca göre, gelişmekte olan ülkelerde sabit etkiler modeli göz önünde bulundurulduğunda genel küreselleşme (*lnkofg*), gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Modelin sabit terimi ise %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü temsil eden R^2 ise 0.99 olarak saptanmıştır. Bağımlı değişkenin bir gecikmeli değeri olan *L1.Ingini* ise, %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve kendi üzerindeki etkisi her iki model için de pozitifdir. Rassal etkiler modelinde ise; sabit etkiler modelinde olduğu gibi genel küreselleşme endeksi (*lnkofg*) ile bağımlı değişken arasında negatif bir ilişki söz konusudur ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Kişi başına düşen GSYİH (*lngdp*) ile bağımlı değişken arasındaki ilişkisi ise pozitif olarak saptanmıştır ve %5 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Sonuç itibarıyla, gelişmekte olan ülkelerde rassal etkiler modeline göre, genel küreselleşme (*lnkofg*), gelir eşitsizliğini azaltmakta iken; kişi başına düşen GSYİH (*lngdp*) ise, gelir eşitsizliğini

arttırmaktadır. Modelin sabit terimi ise, %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup; modelin açıklama gücünü temsil eden R^2 ise bu model için de 0.99'dur. Bu bağlamda, Kuznets (1955)'in savunduğu gelişmenin ilk aşamalarında büyümenin gelir eşitsizliğini arttırdığı görüşü rassal etkiler modeli için doğrulanmaktadır.

Tablo 3.20. Gelişmekte Olan Ülkeler: İkinci Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Sabit Etkiler</i>	<i>Rassal Etkiler</i>
<i>LI.Ingini</i>	0.992*** (0.007)	0.992*** (0.007)
<i>lnkofe</i>	-0.017*** (0.003)	-0.011*** (0.003)
<i>lnkofs</i>	-0.003 (0.002)	-0.005** (0.002)
<i>lnkofp</i>	-0.013*** (0.003)	-0.010*** (0.003)
<i>Sabit</i>	0.163*** (0.031)	0.134*** (0.032)
<i>R²</i>	0.996	0.997
<i>Gözlem Sayısı</i>	777	777
<i>Ülke Sayısı</i>	37	37

*Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir.*

Tablo 3.20 incelendiğinde gelişmekte olan ülkeler için kurulan sabit etkiler modeli için, küreselleşmenin alt endeksleri olan ekonomik küreselleşme endeksi (*lnkofe*) ve politik küreselleşme endeksi (*lnkofp*), %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve bağımlı değişken ile arasındaki ilişkinin yönü negatif olarak saptanmıştır. Yani gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik küreselleşme ve politik küreselleşme, gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Fakat sosyal küreselleşme endeksi (*lnkofs*) ise istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Bu bağlamda, yapılan yorumlar tutarlı olmamaktadır. Rassal etkiler modelinde ise, küreselleşmenin tüm alt endeksleri ile bağımlı değişken arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusudur ve bu model için tüm bağımsız değişkenler istatistiksel olarak anlamlıdır. Söz konusu rassal etkiler modeline göre, ekonomik küreselleşme (*lnkofe*), sosyal küreselleşme (*lnkofs*) ve politik küreselleşme (*lnkofp*), gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Her iki model için de; bağımlı değişkenin bir gecikmeli değeri olan *LI.Ingini*, bağımlı değişkeni pozitif yönde etkilemekte ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Her iki model için de; sabit terim %1

anlamlılık düzeyinde anlamlı olup; modelin açıklama gücünü temsil eden R^2 ise 0.99'dur.

Tablo 3.21. Gelişmekte Olan Ülkeler: Üçüncü Modele Ait Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler Tahmin Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Sabit Etkiler</i>	<i>Rassal Etkiler</i>
<i>L1.Ingini</i>	1.000*** (0.007)	0.992*** (0.004)
<i>lnkoft</i>	-0.022*** (0.002)	-0.012*** (0.002)
<i>lnkoff</i>	-0.007*** (0.002)	-0.006*** (0.002)
<i>Sabit</i>	0.111*** (0.029)	0.099*** (0.019)
R^2	0.995	0.996
<i>Gözlem Sayısı</i>	777	777
<i>Ülke Sayısı</i>	37	37

*Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir.*

Gelişmekte olan ülkeler için son olarak Tablo 3.21 incelendiğinde kurulan sabit etkiler ve rassal etkiler üçüncü modeli için; ticari küreselleşme endeksi (*lnkoft*) ve finansal küreselleşme endeksi (*lnkoff*), %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup; her iki model için de, bağımsız değişkenlerin gelir eşitsizliği ile arasındaki ilişkinin yönü negatiftir. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerde, ticari küreselleşme (*lnkoft*) ve finansal küreselleşme (*lnkoff*), gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Her iki model için de, bağımlı değişkenin bir gecikmeli değeri olan *L1.Ingini*, bağımlı değişkeni pozitif yönde etkilemekte ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Her iki model için de; sabit terim %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup; modelin açıklama gücünü temsil eden R^2 ise 0.99'dur.

3.3.7. Dinamik Panel Veri Modeli- Arellano ve Bond Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM)

İktisadi analizler yapılırken, çoğu zaman bir dönemde meydana gelen iktisadi davranış geçmiş olayların veya deneyimlerin etkisinde olmaktadır. Bu nedenle, iktisadi ilişkilerin incelenmesi söz konusu olduğunda her bir değişkenin söz konusu gecikmeli değerlerinin de bağımsız değişkenler olarak modele ilave edilmesi son derece önem arz etmektedir. Bu bağlamda, panel veri analizlerinde de dinamik yapı çok sık tercih edilmektedir. Bir başka ifadeyle, statik panel veri modellerine kıyasla dinamik panel veri

modelleri, içerisinde gecikmeli değişkenin veya gecikmeli değişkenlerin dahil edildiği modellerdir. Bu modeller iki farklı model olarak incelenebilmektedir. Bunlar: Otoregresif panel veri modelleri ve dağıtılmış gecikmeli panel veri modelleridir. Bağımlı değişkenin gecikmeli değeri ya da gecikmeli değerlerinin bağımsız değişken(ler) olarak modele dahil edildiği panel veri modelleri, otoregresif panel veri modelleri olarak tanımlanmaktadır. Dinamik panel veri modelleri birçok problemi içinde barındırdığı için genelde otoregresif panel veri modelleri tercih edilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 115). Bu çalışmada da, bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri bağımsız değişkenler olarak modele dahil edilmiştir. Bir gecikmenin dahil olduğu panel veri modelinin denklem formu aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$Y_{it} = \delta Y_{it-1} + \beta X'_{it} + \alpha_i + u_{it} \quad (3.6)$$

Panel veri modelleri kullanılarak analiz yapılmak istendiğinde, Arellano ve Bond (1991) tarafından geliştirilen Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) sıklıkla tercih edilmektedir. Bu tahminci, sabit varyans ile değişen varyans söz konusu iken kullanılmasının yanı sıra, birinci fark hata terimlerinin de korelasyonlu olduğu durumlarda kullanılabilir (Akay, 2015'den aktaran Yılmaz, 2017: 93).

Çoğu zaman birinci fark hata terimleri negatif otokorelasyona sahiptir. Bu bağlamda, Arellano ve Bond'un (1991) geliştirdiği Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) kullanımı daha uygundur. Bu yöntem söz konusu olduğunda yapılan ilk şey; birinci fark modelinin araç değişken matrisi kullanılarak dönüştürülmesi ve dönüştürülen bu modelin Genelleştirilmiş En Küçük Kareler ile tahmin edilmesidir. Bu bağlamda, GMM, “iki aşamalı araç değişkenler tahmincisi” olarak da bilinmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 131).

Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM), Arellano ve Bond (1991) tarafından belirlenen şu özellikler geçerli olduğunda kullanıma uygun olmaktadır. Belirtilen bu özellikler şu şekilde sıralanabilmektedir (Özcan, 2014: 42):

- 1) Yatay kesit boyutunun uzun, zaman boyutunun kısa olduğu panellerde.
- 2) Bağımlı değişkenin dinamik bir yapı sergilediği ve gecikmeli değerinin veya değerlerinin bağımlı değişken olarak yer aldığı modellerde.

- 3) Bağımsız değişkenlerin katı dışsal olmadığı durumlarda.
- 4) Doğrusal bir fonksiyonel ilişkinin söz konusu olduğu değişkenlerin varlığı durumunda.
- 5) Sabit etkilerin varlığı söz konusu olduğu durumlarda.
- 6) Yatay kesitler içinde değişen varyans ve otokorelasyonun var olmasına rağmen, yatay kesitler arasında söz konusu bu sorunların olmadığı durumlarda.

Arellano ve Bond'un (1991) geliştirdiği dinamik panel veri modelinde, bağımlı değişkenin gecikmeli değeri dışında açıklayıcı değişken bulunmuyorsa model şu şekilde ifade edilmektedir:

$$Y_{it} = \gamma Y_{it-1} + \alpha_i + u_{it} \quad (3.7)$$

Söz konusu modelin birinci farkı alınmış formu aşağıdaki gibidir:

$$Y_{it} - Y_{it-1} = \gamma(Y_{it-1} - Y_{it-2}) + (u_{it} + u_{it-1}) \quad (3.8)$$

Bu şekilde ifade edilen modelde birim etki modelden düşürülmüştür. Y_{it-1} ile ifade edilen bağımlı değişkenin gecikmeli değeri, u_{it-1} ile korelasyonlu hale gelmektedir (Baltagi, 2014: 155). Bu şekilde tahmin edilen birinci farklar tahmincisi aşağıya doğru sapmalı olmaktadır. $(u_{it} + u_{it-1})$ ile ifade edilen hata terimi ise MA(1) birim köklüdür (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 131).

Bu modelde, $(Y_{it-1} - Y_{it-2})$ uygun araç değişkenler, $(Y_{it-2} - Y_{it-3}, \dots, Y_{it-n})$ ile ifade edilen gecikmeli değerlerdir. Bu durumda bir önceki fark hata terimi ile her bir gecikmeli değişkenin korelasyonu sıfır olmaktadır. (3.8)'inci denklemde $t = 3$ için model şu şekilde formüle edilmektedir:

$$Y_{i3} - Y_{i2} = \gamma(Y_{i2} - Y_{i1}) + (u_{i3} + u_{i2}) \quad (3.9)$$

Söz konusu u_{it} otokorelasyonsuz olduğu sürece, $(Y_{i2} - Y_{i1})$ ile yüksek korelasyonlu ve $(u_{i3} + u_{i2})$ ile korelasyonsuz olan Y_{i1} uygun bir araç değişken olabilmektedir. Model bir dönem öncesi için formüle edilecekse şu şekilde formüle edilmektedir:

$$Y_{i4} - Y_{i3} = \gamma(Y_{i3} - Y_{i2}) + (u_{i4} + u_{i3}) \quad (3.10)$$

Y_{i1} ve Y_{i2} bu durumda söz konusu modelde ($Y_{i2} - Y_{i1}$) ile korelasyonlu, ($u_{i4} + u_{i3}$) ile korelasyonsuz ve en uygun araç değişkenler olabilmektedir.

Gecikmeli değere ilaveten başka bağımsız değişkeni de mevcut olan araç değişkene sahip birinci fark modelin matrislerle gösterimi çoğu zaman şöyledir:

$$Z'\Delta Y = Z'\Delta Y_{-1}y + Z'\Delta X \beta + Z'\Delta u \quad (3.11)$$

Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) ise matrislerle şu şekilde ifade edilmektedir:

$$\delta^{GMM} = (\Delta X'Z (Z'\Omega Z)^{-1} Z'\Delta X)^{-1} (\Delta XZ (Z'\Omega Z)^{-1} Z'\Delta Y)^{-1} \quad (3.12)$$

Modelde Ω ile ifade edilen, hata terimlerinin varyans kovaryans matrisidir.

GMM tahmincisinden elde edilen sonuçların geçerli olup olmadığı yani; modelde kullanılan araç değişkenlerin oluşturulan model için geçerliliği ve kurulan birinci fark modelinde kalıntıların ikinci mertebeden korelasyonlu olup olmadığı hususu, tahmin sonucunda elde edilen katsayıların tutarlı bir şekilde yorumlanması için oldukça önemlidir. Bu bağlamda, söz konusu varsayımların test edilebilmesi için Arellano ve Bond (1991) Sargan testini ve Otokorelasyon testini önermişlerdir.

3.3.7.1. Sargan Testi

Sargan testi söz konusu oluşturulan GMM modelinde, modele dahil edilen araç değişkenlerin geçerliliğini test etmektedir. Başka bir ifadeyle, modelde kullanılan araç değişkenlerin aşırı tanımlama kısıtlamalarına uyup uymadığını test etmek için kullanılmaktadır. Sargan testine ait aşırı kısıtlama test istatistiği şu şekilde gösterilmektedir:

$$s = \Delta u'Z \left(\sum_{i=1}^N Z_i' \Delta u_i \Delta u_i' Z_i \right)^{-1} Z' \Delta u \sim \chi^2_{p-k-1} \quad (3.13)$$

Burada $Z_i = \text{diag} (Y_{i1}, \dots, Y_{i2}, \dots, Y_{is})$, ($s=1, \dots, T-2$) eşitliği söz konusudur. Δu iki aşamalı tahmin sonucunda elde edilen kalıntılar, p ise Z 'nin sütun sayısını ifade etmektedir. Söz konusu s istatistiği ise, $p-k-1$ serbestlik derecesi ile χ^2 dağılımına uymaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 150).

Söz konusu Sargan testine ait hipotezler ise;

H_0 : Aşırı tanımlama kısıtlamaları geçerlidir.

H_1 : Aşırı tanımlama kısıtlamaları geçerli değildir.

3.3.7.2. Arellano ve Bond Otokorelasyon Testi

Arellano ve Bond (1991) tarafından önerilen bu test oldukça önemlidir. Çünkü oluşturulan GMM modelinin etkin olabilmesi için hata terimleri arasında ikinci dereceden otokorelasyon olmaması [$E [\Delta u_{it} \Delta u_{it-2}] = 0$] gerekmektedir. Kalıntıların ifade edilme şekli şu şekildedir:

$$Y_{it} = \alpha Y_{it-1} + \beta X^*_{it} + \mu_i + u_{it} = \delta X_{it} + \mu_i + u_{it} \quad (3.14)$$

Bu modelde $X_{it} = (Y_{it-1}, X^*_{it})$ şeklinde kısaltma yapılmıştır. Ayrıca $v_{it} (= \mu_i + u_{it})$ otokorelasyonsuz olarak varsayılmaktadır.

(3.14) modelini birinci fark modeli şeklinde ifade etmek gerekirse:

$$\Delta Y = \Delta X \delta + \Delta u \quad (3.15)$$

Bu modelden hareketle kalıntılar ise şu şekilde ifade edilmektedir:

$$\hat{u} = Y - X \hat{\delta} = v - (\hat{\delta} - \delta) \quad (3.16)$$

Modelde kullanılan $\hat{\delta}$ genelleştirilmiş momentler tahmincisini ifade etmektedir. Söz konusu birinci farklar modelinde v_{it} otokorelasyonsuzken; AR(1) süreci ile ifade edilen birinci dereceden otokorelasyon olması ($E (u_{it} u_{it-1}) = 0$) önem arz etmez, çünkü bu beklentiyle uyumludur. Fakat, AR(2) ile ifade edilen ikinci dereceden otokoreslasyon olması ($E (u_{it} u_{it-2}) = 0$) genelleştirilmiş momentler tahmincisi için oldukça önemli bir sorundur Yerdelen Tatoğlu, 2020: 152).

İkinci dereceden otokorelasyon sınanırken, birinci farklar modelinden elde edilen kalıntılardan faydalanılmaktadır. Arellano ve Bond'un (1991) otokorelasyon için önerdiği test istatistiği şu şekildedir:

$$m_2 = \hat{u}_{-2}\hat{u} / \hat{u}^{1/2} \sim N(0,1) \quad (3.17)$$

\hat{u}_{-2} ile ifade edilen kalıntıların iki defa gecikmesi alınmış vektörünü temsil etmektedir.

Teste ait hipotezler ise şu şekildedir:

H_0 : Hata terimleri arasında otokorelasyon yoktur.

H_1 : Hata terimleri arasında otokorelasyon vardır.

Hesaplanan test istatistiği sonuçları, AR(2) için göz önünde bulundurulduğunda, çıkan sonuç z dağılım tablo değerinden küçükse H_1 reddedilir ve H_0 kabul edilir. Genelleştirilmiş momentler tahmincisinin geçerli olabilmesi için AR(1) beklentilere uygun olarak birinci dereceden negatif otokorelasyon içerebilirken, AR(2)'nin otokorelasyonsuz olması gerekmektedir.

3.4. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Arellano ve Bond Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) Analiz Sonuçları

Çalışmanın bu kısmında, teorisi anlatılan Arellano ve Bond Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) tahmin sonuçları her iki ülke paneli için rapor edilmiştir. İlk önce gelişmiş ülkeler paneli için tahmin edilen üç modelin sırasıyla, tahmin sonuçları ve yorumları rapor edilmiştir. Ardından gelişmekte olan ülkeler paneli için oluşturulan üç modelin sırasıyla, tahmin sonuçlarına ve yorumlarına yer verilmiştir. Tablo 3.22, Tablo 3.23, Tablo 3.24, Tablo 3.25, Tablo 3.26 ve Tablo 3.27'de One-Step GMM ile ifade edilen sütun birinci fark GMM tahmin sonuçlarını, Two-Step GMM ile ifade edilen sütun ikinci fark GMM tahmin sonuçlarını göstermektedir. İkinci fark GMM aynı zamanda birinci fark GMM tahmincilerini otokorelasyon ve heteroskedasitiye karşı da düzeltmektedir.

Söz konusu GMM modeli, endojenlik sorununu çözmek ve modelin dinamik yapısını ortaya çıkarmak üzerine kurulu bir modeldir. Bu bağlamda, FE ve RE modellerine nazaran daha etkin ve daha tutarlıdır. Aynı zamanda GMM modeli, FE ve RE modellerinde meydana gelen açıklayıcı değişkenlerin hata terimi ile ilişkili olma durumuna sebebiyet veren hata teriminin içinde yer alan birim etkileri de güçlü bir biçimde çözmektedir (Özdemir, 2019).

Tablo 3.22. Gelişmiş Ülkeler: Birinci Modele Ait GMM Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>One-Step GMM</i>	<i>Two-Step GMM</i>
<i>L1.Ingini</i>	1.212*** (0.044)	1.045*** (0.025)
<i>L2.Ingini</i>	-0.365*** (0.034)	-0.230*** (0.017)
<i>Inkofg</i>	0.064*** (0.020)	0.060*** (0.012)
<i>Ingdp</i>	0.015*** (0.003)	-0.007* (0.003)
<i>AR(1)</i>	-10.747 (0.0000)	-3.498 (0.0005)
<i>AR(2)</i>	-0.74117 (0.4586)	-1.1137 (0.2654)
<i>Sargan</i>	-	0.998
<i>Wald chi2</i>	2676.22	16724.94
<i>Prob > chi2</i>	0.0000	0.0000
<i>Gözlem Sayısı</i>	570	570
<i>Grup Sayısı</i>	30	30

Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir. *AR(1)* birinci mertebeden otokorelasyonu, *AR(2)* ise ikinci dereceden otokorelasyonu göstermektedir. *AR(1)* ve *AR(2)* katsayılarının altında yer alan parantez içleri ise z-istatistiklerini ifade etmektedir.

Tablo 3.22 incelendiğinde, birinci fark GMM (one-step GMM) ve ikinci fark GMM (two-step GMM) sonuçları benzer sonuçları içermektedir. Gelişmiş ülkeler için oluşturulan bu modelde, genel küreselleşme endeksi (*Inkofg*) her iki tahminci için de %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve ilişkinin yönü pozitifdir. Bu model göz önünde bulundurulduğunda, gelişmiş ülkeler için genel küreselleşmenin (*Inkofg*), gelir eşitsizliğini arttırdığı yorumu yapılabilmektedir. Kişi başına düşen GSYİH (*Ingdp*), birinci fark GMM (one-step GMM) sonuçlarına göre %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup; ikinci fark GMM (two-step GMM) sonuçlarına göre %10 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. İki tahmin sonuçlarına göre kişi başına düşen GSYİH (*Ingdp*) ile gelir eşitsizliği arasında negatif yönlü bir ilişki mevcuttur. Yani gelişmiş ülkelerde, büyüme ile beraber gelir eşitsizliği azalmaktadır. Bu bağlamda, belirlenen bu negatif yönlü ilişki sabit etkiler modeli sonuçlarıyla da tutarlıdır. *L1.Ingini* ile gösterilen bağımlı değişkenin bir gecikmeli değeri her iki tahmin sonucuna göre de %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve kendisi üzerindeki etkisi ise pozitifdir. *L2.Ingini* bağımlı

değişkenin iki gecikmeli değerini ifade etmekte ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup kendisi üzerindeki etkisi ise negatife dönmektedir. Her iki Arellano-Bond tahminci sonuçlarına ilaveten otokorelasyon testi ve aşırı tanımlama kısıtlamalarının olup olmadığını test etmek için de Sargan test sonuçlarına yer verilmiştir. Bunun sonucunda, birinci dereceden negatif otokorelasyon AR(1) mevcutken, ikinci dereceden otokorelasyona AR(2) rastlanmamıştır. Sargan testi sonucuna (0.998) göre de modelde kullanılan araç değişkenlerin geçerli olduğu yani değişkenlerin dışsal olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.23. Gelişmiş Ülkeler: İkinci Modele Ait GMM Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>One-Step GMM</i>	<i>Two-Step GMM</i>
<i>L1.lngini</i>	1.137*** (0.046)	0.834*** (0.020)
<i>L2.lngini</i>	0.326*** (0.034)	-0.121*** (0.016)
<i>lnkofe</i>	0.025** (0.010)	-0.001 (0.006)
<i>lnkofs</i>	0.052*** (0.010)	-0.060*** (0.008)
<i>lnkofp</i>	-0.017*** (0.013)	-0.012*** (0.004)
<i>AR(1)</i>	-10.32 (0.0000)	-3.4339 (0.0006)
<i>AR(2)</i>	-0.80684 (0.4198)	-1.3863 (0.1657)
<i>Sargan</i>	-	0.998
<i>Wald chi2</i>	2881.48	3143.94
<i>Prob > chi2</i>	0.0000	0.0000
<i>Gözlem Sayısı</i>	570	570
<i>Grup Sayısı</i>	30	30

*Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir. AR(1) birinci mertebeden otokorelasyonu, AR(2) ise ikinci dereceden otokorelasyonu göstermektedir. AR(1) ve AR(2) katsayılarının altında yer alan parantez içleri ise z-istatistiklerini ifade etmektedir.*

Tablo 3.23 incelendiğinde, gelişmiş ülkeler için kurulan bu model küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamız açısından oldukça önemlidir. Çünkü küreselleşmenin tüm alt endekslerini içinde barındıran bu model küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri hakkında oldukça fazla bilgi sunmaktadır. Bu bağlamda, tüm bu alt küreselleşme endekslerinin gelir eşitsizliği ile ilişkisine bakıldığında, ekonomik küreselleşme endeksinin (*lnkofe*), gelir eşitsizliği ile ilişkisi birinci fark GMM (one-step

GMM) modelinde pozitif ve %5 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Fakat ikinci fark GMM (two-step GMM) modelinde ilişkinin yönü negatife dönmekle birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. Sosyal küreselleşme endeksi (*lnkofs*) ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki birinci fark GMM (one-step GMM) modelinde pozitif ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olurken ikinci fark GMM (two-step GMM) modelinde ilişkinin yönü negatife dönmektedir. Politik küreselleşme endeksi (*lnkofp*) dikkate alındığında her iki model için ilişkinin yönü negatif ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Bu sonuçlar doğrultusunda, ekonomik küreselleşme birinci fark GMM (one-step GMM) modeline göre gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. Fakat politik küreselleşme ise gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Bu model için de, *L1.lngini* ile gösterilen bağımlı değişkenin bir gecikmeli değeri her iki tahmin sonucuna göre de %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve kendisi üzerindeki etkisi ise pozitiftir. *L2.lngini* bağımlı değişkenin iki gecikmeli değeri ise %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup kendisi üzerindeki etkisi ise negatife dönmektedir. Her iki Arellano-Bond tahminci sonuçlarına ilaveten otokorelasyon testi ve Sargan test sonuçları ise şöyledir: Birinci dereceden negatif otokorelasyon AR(1) mevcutken, ikinci dereceden otokorelasyona AR(2) rastlanmamıştır. Sargan testi sonucuna (0.998) göre de modelde kullanılan araç değişkenlerin geçerli olduğu yani değişkenlerin dışsal olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. 24. Gelişmiş Ülkeler: Üçüncü Modele Ait GMM Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>One-Step GMM</i>	<i>Two-Step GMM</i>
<i>L1.Ingini</i>	1.237*** (0.043)	1.161*** (0.035)
<i>L2.Ingini</i>	-0.361*** (0.035)	-0.272*** (0.036)
<i>Inkoft</i>	0.020* (0.011)	0.023*** (0.004)
<i>Inkoff</i>	-0.012 (0.007)	-0.006*** (0.001)
<i>AR(1)</i>	-10.836 (0.0000)	-3.6681 (0.0002)
<i>AR(2)</i>	-0.84463 (0.3983)	-1.1052 (0.2691)
<i>Sargan</i>	-	0.997
<i>Wald chi2</i>	2609.04	24577.98
<i>Prob > chi2</i>	0.0000	0.0000
<i>Gözlem Sayısı</i>	570	570
<i>Grup Sayısı</i>	30	30

*Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir. AR(1) birinci mertebeden otokorelasyonu, AR(2) ise ikinci dereceden otokorelasyonu göstermektedir. AR(1) ve AR(2) katsayılarının altında yer alan parantez içleri ise z-istatistiklerini ifade etmektedir.*

Oluşturulan bu modelde temel amaç, gelir eşitsizliği ile ticari küreselleşme diğer bir ifadeyle, serbest ticaret anlayışı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Teoride, gelir eşitsizliği ve ticari küreselleşme arasındaki ilişkinin temelleri esasen hem küreselleşme savunucularının hem de küreselleşme karşıtlarının kullandığı statik Neo-Klasik Hecksher- Ohlin teoremi ve bu teoriden türetilmiş olan Stolper- Samuelson teoremine dayanmaktadır (HOSS). Uluslararası ekonomik düşünceye, 1950-1970 dönem aralığı boyunca hakim olan bu teori, söz konusu ticaretin gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini analiz etmek için iktisatçıların sıkça başvurduğu bir modeldir. Model vasıflı iş gücü ve vasıfsız iş gücünün yer aldığı iki ülke ve vasıflı ve vasıfsız iki üretim faktörünün bulunduğu bir temele dayanmaktadır. Bu bağlamda, serbest ticaret ile birlikte vasıflı iş gücünün yoğun olduğu ülkelerde gelir eşitsizliği artarken; vasıfsız iş gücünün yoğun olduğu ülkelerde ise azalmaktadır (Akbabay ve Barak, 2020: 18-22).

Örneğin, gelişmekte olan bir ülkede düşük vasıflı işgücü yoğun olduğunda, dış ticaretin gümrük vergilerinin düşürülmesi ile birlikte artış göstermesi sonucu düşük vasıflı işgücünün ücretleri artarken; yüksek vasıflı iş gücünün ise ücretleri azalacaktır. Bu şekilde serbest dış ticaret gelişmekte olan ülkelere gelir eşitsizliğini azaltacaktır (Stolper ve Samuelson, 1941: 58-73). Sonuç olarak gelir dağılımı, ülkede yoğun olarak bulunan faktörün lehine, ülkede kıt olan faktörün aleyhine değişecektir.

Bu bilgiler doğrultusunda Tablo 3.24 incelendiğinde, gelişmiş ülkelerde her iki tahmin sonuçları da paralellik göstermektedir. Birinci fark GMM (one-step GMM) için ticari küreselleşme endeksi (*lnkoft*), gelir eşitsizliğini pozitif yönde etkilemekte ve %10 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. İkinci fark GMM (two-step GMM) sonuçlarına göre de ticari küreselleşme endeksi (*lnkoft*), gelir eşitsizliğini pozitif yönde etkilemekte ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Yani gelişmiş ülkelerde, serbest ticaret, gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. “*Stolper-Samuelson Teoremi*”nin geçerliliği bu doğrultuda gelişmiş ülkeler için ispatlanmıştır. Çünkü bu teoreme göre, serbest ticaret ülkede bol olarak bulunan faktörün reel gelirini arttırırken; kıt olan faktörün reel gelirini azaltacaktır. Gelişmiş ülkeler sermaye bakımından zengin; emek bakımından kıt ülkelerdir. Bu doğrultuda sermayenin lehine emeğin aleyhine bir durum söz konusudur.

Gelir eşitsizliği ve finansal küreselleşme ilişkisi dikkate alındığında ise, yetenekli fakat düşük gelire sahip bireylerin, kredi ve varlık piyasalarındaki gelişmelere paralel olarak hareket alanının genişlemesi “*fırsat eşitliği*” yaratarak gelir eşitsizliğinde uzun dönem için çözüm olması beklenmektedir (Claessens ve Perotti, 2007’den aktaran; Kar ve Kar, 2018: 30). Bu bağlamda Tablo 3.24 incelendiğinde, finansal küreselleşme (*lnkoff*) birinci fark GMM (one-step GMM) baz alındığında gelir eşitsizliği ile arasındaki ilişki negatif yönlü olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Fakat ikinci fark GMM (two-step GMM) için %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup ilişkinin yönü negatif olarak tespit edilmiştir. Bu da Claessens ve Perotti (2007) tarafından dile getirilen “*fırsat eşitliği*” konusunu gelişmiş ülkeler için doğrular niteliktedir. *L1.lngini* ile gösterilen bağımlı değişkenin bir gecikmeli değeri her iki tahmin sonucuna göre de %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve kendisi üzerindeki etkisi ise pozitiftir. *L2.lngini* bağımlı değişkenin iki gecikmeli değerini ifade etmekte ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup kendisi üzerindeki etkisi ise negatife dönmektedir. Otokorelasyon testi sonuçlarına göre birinci dereceden negatif

otokorelasyon AR(1) mevcutken, ikinci dereceden otokorelasyona AR(2) rastlanmamıştır. Sargan testi sonucuna (0.997) göre de modelde kullanılan araç değişkenlerin geçerli olduğu yani söz konusu değişkenlerin dışsal olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. 25. Gelişmekte Olan Ülkeler: Birinci Modele Ait GMM Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>One-Step GMM</i>	<i>Two-Step GMM</i>
<i>L1.lngini</i>	1.420*** (0.049)	1.321*** (0.020)
<i>L2.lngini</i>	-0.485*** (0.043)	-0.413*** (0.018)
<i>lnkofg</i>	-0.028*** (0.007)	-0.019*** (0.002)
<i>lngdp</i>	-0.002 (0.003)	-0.003*** (0.001)
<i>AR(1)</i>	-10.153 (0.0000)	-3.1456 (0.0017)
<i>AR(2)</i>	0.84811 (0.3964)	0.4837 (0.6286)
<i>Sargan</i>	-	0.983
<i>Wald chi2</i> <i>Prob > chi2</i>	16974.67 0.0000	81485.41 0.0000
<i>Gözlem Sayısı</i>	703	703
<i>Grup Sayısı</i>	37	37

Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir. AR (1) birinci mertebeden otokorelasyonu, AR(2) ise ikinci dereceden otokorelasyonu göstermektedir. AR(1) ve AR(2) katsayılarının altında yer alan parantez içleri ise z-istatistiklerini ifade etmektedir.

Tablo 3.25 incelendiğinde gelişmekte olan ülkeler için oluşturan bu modelde, genel küreselleşme endeksi (*lnkofg*), her iki tahminci için de %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve ilişkinin yönü negatiftir. Bu model göz önünde bulundurulduğunda gelişmekte olan ülkeler için genel küreselleşmenin, gelir eşitsizliğini azalttığı yorumu yapılabilmektedir. Kişi başına düşen GSYİH (*lngdp*), birinci fark GMM (one-step GMM) sonuçlarına göre gelir eşitsizliği ile negatif yönlü fakat istatistiksel olarak anlamsızdır. İkinci fark GMM (two-step GMM) sonuçlarına göre ise %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup gelir eşitsizliğini negatif yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, bu sonuç Kuznets'in teorisine ters düşmektedir. Kuznets'e (1955) göre, büyüme ile birlikte gelir eşitsizliği önce artmakta daha sonra azalmaktaydı. Fakat bu modelde büyümenin gelir eşitsizliğini ilk aşamada azalttığı görülmektedir.

Literatür göz önünde bulundurulduğunda ilişkinin yönünün pozitif belirlendiği çalışmaların olduğu da bilinmektedir. *L1.Ingini* ile gösterilen bağımlı değişkenin bir gecikmeli değeri her iki tahmin sonucuna göre de %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve kendisi üzerindeki etkisi ise pozitifdir. *L2.Ingini* bağımlı değişkenin iki gecikmeli değerini ifade etmekte ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup kendisi üzerindeki etkisi ise negatife dönmektedir. Her iki Arellano-Bond tahminci sonuçlarına ilaveten otokorelasyon testi ve aşırı tanımlama kısıtlamalarının olup olmadığını test etmek için de Sargan test sonuçları şu şekildedir: Birinci dereceden negatif otokorelasyon AR(1) mevcutken, ikinci dereceden otokorelasyona AR(2) rastlanmamıştır. Sargan testi sonucuna (0.983) göre de modelde kullanılan araç değişkenlerin geçerli olduğu yani değişkenlerin dışsal olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.26. Gelişmekte Olan Ülkeler: İkinci Modele Ait GMM Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>One-Step GMM</i>	<i>Two-Step GMM</i>
<i>L1.Ingini</i>	1.399*** (0.047)	1.271*** (0.018)
<i>L2.Ingini</i>	-0.475*** (0.042)	-0.384*** (0.016)
<i>lnkofe</i>	0.0006 (0.005)	0.006*** (0.001)
<i>lnkofs</i>	-0.012*** (0.003)	-0.022*** (0.001)
<i>lnkofp</i>	-0.004*** (0.004)	-0.002 (0.001)
<i>AR(1)</i>	-10.056 (0.0000)	3.1422 (0.0000)
<i>AR(2)</i>	0.92263 (0.3562)	0.56165 (0.5744)
<i>Sargan</i>	-	0.985
<i>Wald chi2</i>	17272.51	153921.88
<i>Prob > chi2</i>	0.0000	0.0000
<i>Gözlem Sayısı</i>	703	703
<i>Grup Sayısı</i>	37	37

*Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir. AR(1) birinci mertebeden otokorelasyonu, AR(2) ise ikinci dereceden otokorelasyonu göstermektedir. AR(1) ve AR(2) katsayılarının altında yer alan parantez içleri ise z-istatistiklerini ifade etmektedir.*

Tablo 3.26 gelişmekte olan ülkeler için incelendiğinde, ekonomik küreselleşme endeksinin (*lnkofe*), gelir eşitsizliği ile ilişkisi birinci fark GMM (one-step GMM) modelinde pozitif fakat istatistiksel olarak anlamsızdır. Fakat ikinci fark GMM (two-step GMM) modelinde ilişkinin yönü pozitif olmakla birlikte %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Bu bağlamda, gelişmiş ülkelerde ekonomik küreselleşme, gelir eşitsizliğini azaltırken gelişmekte olan ülkelerde ise arttırmaktadır. Sosyal küreselleşme endeksi (*lnkofs*) ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki birinci fark GMM (one-step GMM) ve ikinci fark GMM (two-step GMM) modelinde negatif ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Yani sosyal küreselleşme, gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Politik küreselleşme endeksi (*lnkofp*) dikkate alındığında birinci fark GMM (one-step GMM) modelinde ilişkinin yönü negatif ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Fakat ikinci fark GMM (two-step GMM) modelinde ilişkinin yönü negatif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsızdır. Bu bağlamda, birinci fark GMM (one-step GMM) sonuçları dikkate alındığında politik küreselleşme, gelir eşitsizliğini gelişmekte olan ülkelerde azaltmaktadır. Yani küreselleşme ile ulus-devletin egemenliğini yitirdiği, devletin refah devleti olmaktan uzaklaşarak bireyi dikkate almadığı görüşleri geçerliliğini yitirmektedir. Çünkü ülkelerin uluslararası siyasi entegrasyonu arttığında, bunun gelişmekte olan ülkeler için fayda sağladığı görülmektedir. Son olarak, bu model için de, *L1.lngini* ile gösterilen bağımlı değişkenin bir gecikmeli değeri her iki tahmin sonucuna göre de %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve kendisi üzerindeki etkisi ise pozitifdir. *L2.lngini* bağımlı değişkenin iki gecikmeli değerini ifade etmekte ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup ilişkinin yönü negatife dönmektedir. Her iki Arellano-Bond tahminci sonuçlarına ilaveten otokorelasyon testi ve Sargan test sonuçları ise şoyledir: Birinci dereceden negatif otokorelasyon AR(1) mevcutken, ikinci dereceden otokorelasyona AR(2) rastlanmamıştır. Sargan testi sonucuna (0.998) göre de modelde kullanılan araç değişkenlerin geçerli olduğu yani değişkenlerin dışsal olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.27. Gelişmekte Olan Ülkeler: Üçüncü Modele Ait GMM Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>One-Step GMM</i>	<i>Two-Step GMM</i>
<i>L1.lngini</i>	1.512*** (0.042)	1.634*** (0.017)
<i>L2.lngini</i>	-0.555*** (0.040)	-0.671*** (0.015)
<i>lnkoft</i>	-0.013*** (0.003)	-0.012*** (0.001)
<i>lnkoff</i>	-0.003 (0.003)	0.004*** (0.007)
<i>AR(1)</i>	-10.522 (0.0000)	-3.3352 (0.0009)
<i>AR(2)</i>	0.69068 (0.4849)	0.37905 (0.7047)
<i>Sargan</i>	-	0.984
<i>Wald chi2</i> <i>Prob > chi2</i>	15726.42 0.0000	305287.36 0.0000
<i>Gözlem Sayısı</i>	703	703
<i>Grup Sayısı</i>	37	37

Not: * %10, ** %5 ve *** %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların standart hatalarını ifade etmektedir. *AR(1)* birinci mertebeden otokorelasyonu, *AR(2)* ise ikinci dereceden otokorelasyonu göstermektedir. *AR(1)* ve *AR(2)* katsayılarının altında yer alan parantez içleri ise z-istatistiklerini ifade etmektedir.

Tablo 3.27 incelendiğinde gelişmekte olan ülkelerde, birinci fark GMM (one-step GMM) ve ikinci fark GMM (two-step GMM) sonuçlarına göre, ticari küreselleşme endeksi (*lnkoft*), gelir eşitsizliğini negatif yönde etkilemekte ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Yani serbest ticaret, gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Bu bakımdan gelişmiş ülkeler için ispatlanan “*Stolper-Samuelson Teoremi*” gelişmekte olan ülkeler için de ispatlanmıştır. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde kıt olan faktör sermaye olurken; bol olan faktör ise emektir. Bu bağlamda, serbest ticaret emek faktörünün reel gelirini arttırmaktadır. Aynı zamanda bu sonuca göre “*Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi*” mekanizması da her iki ülke için fiyatlar eşitleninceye kadar devam edecektir. Çünkü ülkeler gümrük tarifelerini kaldırıp serbest ticaret yapmaya başladıklarında; emeğin bol olduğu gelişmekte olan ülkelerde fiyatlar artarken, emeğin az olduğu ülkelerde ise fiyatlar azalacaktır.

Finansal küreselleşme endeksi (*lnkoff*) için ise, birinci fark GMM (one-step GMM) baz alındığında gelir eşitsizliği ile arasındaki ilişki negatif yönlü olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Fakat ikinci fark GMM (two-step GMM) için %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup ilişkinin yönü pozitif olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Claessens ve Perortti (2007) tarafından dile getirilen “*fırsat eşitliği*” görüşü gelişmiş ülkeler için geçerli olurken, gelişmekte olan ülkeler için geçerliliğini yitirmektedir.

Jaumotte vd. (2013)’nin görüşüne göre, küreselleşmenin bütün etkileri göz önünde bulundurulduğunda, birbirini dengeleyici bir süreç yaratmaktadır. Bunu ise, ticari küreselleşmenin (*lnkoft*), gelir eşitsizliğini azalttığı; finansal küreselleşmenin (*lnkoff*) ise gelir eşitsizliğini arttırdığı şeklinde yorumlamaktadırlar. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan bu modelin sonuçları bu görüşü destekler niteliktedir.

Son olarak, *L1.lngini* ile gösterilen bağımlı değişkenin bir gecikmeli değeri her iki tahmin sonucuna göre de %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve kendisi üzerindeki etkisi ise pozitifdir. *L2.lngini* bağımlı değişkenin iki gecikmeli değerini ifade etmekte ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olup kendisi üzerindeki etkisi ise negatife dönmektedir. Otokorelasyon testi sonuçlarına göre birinci dereceden negatif otokorelasyon AR(1) mevcutken, ikinci dereceden otokorelasyona AR(2) rastlanmamıştır. Sargan testi sonucuna (0.997) göre de modelde kullanılan araç değişkenlerin geçerli olduğu yani değişkenlerin dışsal olduğu tespit edilmiştir.

4. SONUÇ

Gelir eşitsizliği konusu geçmişten günümüze kadar önemini korumuş hatta küreselleşme olgusunun etkileri ile beraber daha da önemli bir hale gelmiştir. Yaşam hakkına sahip her bir bireyin eşit haklara sahip olmak ve yaşam standartlarını en iyileştirmek arzusu bu bağlamda, göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir husustur. Söz konusu küreselleşme günümüzde hemen hemen her alana etki etmekte ve kendini göstermektedir. Bu nedenle küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri de hiç şüphesiz kaçınılmazdır.

Bu çalışmada, 1995-2016 dönemi yıllık verileri kullanılarak 30 seçili gelişmiş ülke ve Türkiye'nin de dahil olduğu 37 seçili gelişmekte olan ülke için iki ayrı panel oluşturulmuş ve her iki ülke grubu için üç model kurulmuştur. Kurulan modeller Dinamik Panel Veri Yöntemlerinden; Sabit Etkiler (FE) , Rassal Etkiler (RE) ve Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) kullanılarak analiz edilmiştir. Üç panel veri yöntemi ile test edilen ilk modelde amaç genel küreselleşme endeksinin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini ortaya çıkarmak iken aynı zamanda gelir eşitsizliği ile ilişkili olduğu düşünülen kişi başına düşen GSYİH'da modele eklenmiştir. Bu bağlamda, kurulan bu modelde GMM sonuçlarına göre gelişmiş ülkelerde, küreselleşme gelir eşitsizliğini arttırmakta, gelişmekte olan ülkelerde ise her üç yöntem ile kurulan birinci modelde küreselleşme gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Bununla birlikte kişi başına düşen GSYİH, GMM sonuçlarına göre gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Yani ekonomik büyümenin her iki ülke grubu için de gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etkisi söz konusudur. Söz konusu Kuznets'in (1995) ekonomik büyümenin ilk aşamalarında ülkelerin gelir dağılımında eşitsizlik olacaktır görüşü bu model için doğrulanamamıştır.

Küreselleşmenin alt endekslerinin gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini göstermesi açısından kurulan ikinci modelde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik küreselleşme göz önüne alındığında gelişmiş ülkelerde sabit etkiler ve rassal etkilere göre negatif olan ilişkinin yönü birinci fark GMM (one-step GMM) sonuçlarına göre pozitif dönmüştür. Çoğu zaman birinci fark hata terimlerinin negatif otokorelasyonlu olmasına izin veren, birçok etkiyi içinde barındıran ve zaman boyutunun küçük yatay kesit boyutunun büyük olduğu durumlarda tutarlı sonuçlar elde edilmesine olanak sağlayan GMM ile elde

edilen sonuçlar daha tutarlıdır. Bu bağlamda, ekonomik küreselleşmenin gelir eşitsizliğini arttırıcı etkisinden bahsetmek mümkündür. Gelişmekte olan ülkeler için de GMM sonuçlarına göre ekonomik küreselleşme gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. Sosyal küreselleşme ise gelişmiş ülkelerde, sabit etkiler ve rassal etkiler tahminci sonuçlarına göre gelir eşitsizliğini azaltmakta fakat katsayılar istatistiksel olarak anlamsızdır. GMM ile kurulan birinci fark GMM (one-step GMM) sonuçlarına göre arttırıcı etkiye sahip olmakta ardından ikinci fark GMM (two-step GMM) ile ilişkinin yönü tekrar negatife dönmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde de sosyal küreselleşme gelir eşitsizliğini üç ayrı tahminci ile elde edilen sonuçlara göre azaltmaktadır. Bu bağlamda, artan küreselleşme ile birlikte artan etkileşimin ve gelişen teknolojinin gelişmekte olan ülkelerde eşitsizlik açısından olumlu etkilerde bulunduğu söylenilebilmektedir. Politik küreselleşme, gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğini rassal etkiler ve GMM sonuçlarına göre azaltmaktadır. Aynı sonuçlar gelişmekte olan ülkeler için de geçerlidir. Yani politik küreselleşme, her iki ülke grubu için de gelir eşitsizliğini iyileştirici bir etkiye sahiptir. Söz konusu politik küreselleşmeyle ulus-devletlerin işlevselliğini kaybettiği yönündeki ve artan uluslararası ilişkilerin ülkelere zarar verdiği tezi doğrulanmamaktadır.

Son olarak, ticari küreselleşme ve finansal küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini ortaya koymak açısından kurulan üçüncü model, aslında küreselleşmenin ekonomik anlamda genel etkilerinin de ortaya çıkarılması açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda, GMM sonuçlarına göre, ticari küreselleşme bir diğer ifadeyle serbest ticaret gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğini arttırırken; gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Bu bağlamda, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde uluslararası iktisat teorilerinden “*Stolper-Samuelson Teoremi*” ve “*Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi*” ispatlanmıştır. Yani söz konusu serbest, ticaret gelişmiş ülkelerde bol olan sermaye faktörünün lehine; kıt olan emek faktörünün aleyhine bir gelişim göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, bol olan emek faktörünün lehine; kıt olan sermaye faktörünün aleyhine bir gelişim göstermektedir. Bu bağlamda, gelişmiş ülkelerde emek faktörünün reel geliri azalırken; gelişmekte olan ülkelerde emek faktörünün reel geliri artmaktadır. “*Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi*”ne göre de bu mekanizma serbest ticaret ile birlikte fiyatlar eşitleninceye kadar devam edecektir. Bu bağlamda, bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran en önemli unsur ise, her iki ülke grubu için de uluslararası iktisat teorilerinden “*Stolper-Samuelson Teoremi*” ve “*Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi*”nin

ispatlanmış olmasıdır. Finansal küreselleşmenin gelir eşitsizliğine etkisi ise gelişmiş ülkelerde üç tahminci ile ayrı ayrı test edilen bu model için azaltıcı etkiye sahiptir. Bu bağlamda, gelişmiş ülkelerde yetenekli ve düşük gelire sahip bireyler için finansal küreselleşmenin bir fırsat eşitliği yarattığı söylenilebilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, finansal küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi sabit etkiler, rassal etkiler ve birinci fark GMM (one-step GMM) sonuçlarına göre azaltıcı etkiye sahipken; ikinci fark GMM (two-step GMM) sonuçlarına göre ilişkinin yönü pozitif olarak dönmektedir.

Özetle, küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Teorik açıdan bakıldığında da küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki hakkında kesin bir sonuç çıkarılamamaktadır. Çünkü çok boyutlu bir yapıya sahip olan küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasında değişen bir etkileşim söz konusudur. Aynı zamanda ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre de gelir eşitsizliği üzerinde farklı etkilerde bulunan küreselleşme literatüre bakıldığında da değişkenlik arz etmektedir. Genel itibarıyla bakıldığında gelişmekte olan ülkeler için, küreselleşmenin olumlu etkilerinin daha çok olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, artan uluslararası ilişkiler, neo-liberalizm olarak tanımlanan serbest ticaret anlayışı, gelişmekte olan ülkeler için bir fırsat yaratmaktadır. Fakat finansal liberalizasyonun bu ülkelerde eşitsizliği artırıcı etkisinin olması, artan sermaye yatırımlarının bir sonucu olarak düşünülebilmektedir. Çünkü üretimden elde edilen kârın yetersiz görülmesi sonucu kendine yeni pazarlar arayan sermaye bu bağlamda, finans sektörüne yönelmiştir. Bu da kârın yetenekli ve finansal piyasalarda üstünlük sahibi olan kişilerin ellerinde birikmesine olanak sağlamıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda, özellikle finansal küreselleşme bağlamında, daha gelişmiş bir kurumsal altyapının üzerinde yoğunlaşılması finansal küreselleşmenin olumsuz etkilerini en aza indirecek bir unsur olarak görülebilmektedir. Çalışmanın geleceği bağlamında, ilerleyen zamanlarda elde edilecek yeni veri setleriyle küreselleşme ve gelir eşitsizliği ilişkisi günümüz COVID-19 pandemisinin etkilerini de ortaya çıkarmak açısından tekrarlanabilir. Çünkü küresel bir sorun haline gelen COVID-19 pandemisi özellikle, ülkelerdeki orta gelir sınıfını olumsuz etkilemekte ve bu sınıfın yoksullaşmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda, bir diğer önemli şey ise her şeyden önce ülkelerin küreselleşme ile ilişkisinin iyi anlaşılması ve doğru okunması gerekliliğidir. Hangi ülke küreselleşmenin ne kadar içinde ve küreselleşme ne derece doğru algılanmakta gibi soruların cevabı üzerinde yoğunlaşılmalıdır.

5. KAYNAKLAR

- Abdioğlu, Z., Yamak, N., & Yamak, R. (2019). Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Gelişme Arasındaki Uzun Dönem İlişki. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(3), 721-735.
- Acar, İ. (2015). Türkiye’de Gelir Dağılımı. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 42-59.
- Acemoğlu, D., & Ventura, J. (2001). *The World Income Distribution* (No. w8083). National Bureau of Economic Research.
- Adıgüzel, M. (2011). *Küreselleşme ve Sonuçları*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Agarwal, P. (2018). Washington Consensus Erişim Tarihi, (03.08.2020), Erişim Adresi, <https://www.intelligenteconomist.com/washington-consensus/>
- Ahn, S. C., & Moon, H. R. (2014). Large-N and large-T properties of panel data estimators and the Hausman test. In *Festschrift in Honor of Peter Schmidt* (pp. 219-258). Springer, New York, NY.
- Akay, Ç. E. (2015). Dinamik Panel Veri Modelleri. *Stata İle Panel Veri Modelleri, 1. Baskı içinde*, 81-101. İstanbul: Der Yayınları.
- Akبابay, Z., & Barak, D. (2020). Yükselen Piyasalarda Ekonomik Küreselleşme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(1), 17-34.
- Akdağ, Y. (2019). Küreselleşme Kapitalizmin Çatışmasız Yeni Aşaması mı?. Erişim Tarihi (19.11.2020), Erişim Adresi, https://teoriveeylem.net/tr/2019/09/kuresellesme-kapitalizmin-catismasiz-yeni-asamasi-mi%EF%BB%BF/#_ftn1
- Akın, C. S., & Aytun, C. (2017). Gelir Dağılımının Makroekonomik Belirleyicileri: Türkiye Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(42), 52-81.
- Aktan, C. C., & Şen, H. (2001). Globalleşme ve Türkiye. *Mercek Dergisi*, 21, 104-112.

- Aktan, C. C. (2002). Yoksullukla Mücadele Stratejileri. *Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara.*
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002). “Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Hak-İş Konfederasyonu Yayınları. Erişim Tarihi, (24.12.2020), Erişim Adresi, <http://www.canaktan.org>
- Aktaş, E. E. (2019). Küresel Gelir Dağılımının Seyri ve Boyutu: 1980-2016 Dönemi İçin Bir İnceleme. *Journal of Politics Economy and Management*, 2(2), 59-76.
- Alabaş, M. M. (2015). Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin İncelenmesi. *IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*, 255-271.
- Altınar, A., Bozkurt, E., & Toktaş, Y. (2018). Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme: Yükselen Piyasa Ekonomileri İçin Bir Uygulama. *Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 639, 117-162.
- Arellano, M., & Bond, S. (1991). Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and An Application to Employment Equations. *The Review of Economic Studies*, 58(2), 277-297.
- Artan, S., & Kalaycı, C. (2014). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde dışa açıklık, demokrasi ve gelir dağılımı ilişkisi. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4(2), 69-88.
- Aslan, N., & Terzi, N. (2006). Heckscher-Ohlin-Samuelson (HOS) Teorisi ve Teorinin Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1), 1-14.
- Atkinson, A.B. (2018). *Eşitsizlik Ne Yapılabilir?* (Çev. Limanlı, Ö. ve Kaya, E.). Ankara: Efil Yayınevi (Eserin orijinali 2015’te yayımlanmıştır).
- Aydemir, C., & Kaya, M. (2007). Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 260-282.

- Aytekin, İ . (2013). Küreselleşme ve Ekonomik Küreselleşme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2) , 123-134.
- Bakırtaş, İ., & Tekinşen, A. (2004). Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 83-100.
- Balkanlı, A. O. (2002). Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 13-26.
- Baltagi, B. (2014). *Econometric Analysis of Panel Data*, John Wiley&Sons, United Kingdom.
- Bauman, Z. (2018). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları* (Çev. A.Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Başkaya, F. (2015). *Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu*. İstanbul: Öteki Yayınevi
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 32, 25-34.
- Baygöl, S. Küreselleşme ve Teknoloji Üzerine Bir Değerlendirme. *İçindekiler/Context Araştırma Makaleleri/Research Articles*, 395.
- Bergh, A., & Nilsson, T. (2010). Do Liberalization and Globalization Increase Income Inequality?. *European Journal of Political Economy*, 26(4), 488-505.
- Borluk, S. (2014). Gelir Dağılımı Üzerine. *Anahtar Dergisi*, 311, 22-27.
- Bozkurt, V. (2000). *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bozkurt, V. (2013). *Değişen Dünyada Sosyoloji* (Dokuzuncu baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Bükey, A. M., & Çetin, B. I. (2017). Türkiye’de Gelir Dağılımına Etki Eden Faktörlerin En Küçük Kareler Yöntemi ile Analizi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(1).

- Cebeci, İ. (2011). Küreselleşme Yaklaşımları Kapsamında Küreselleşme Sürecinin Tarihsel Değerlendirmesi. *Sosyoloji Konferansları*, (43), 359-386.
- Claessens, S., & Perotti, E. (2007). Finance and Inequality: Channels and evidence. *Journal of Comparative Economics*, 35(4), 748-773.
- Clark, J.M. (1951). "Distribution", Reading in the Theory Income Distribution, (Eds. Irwin R.D), Homewood, 58-71
- Cohn, T. H. (2012), *Global Political Economy*, Boston: Longman.
- Cornia, G. A., & Kiiski, S. (2001). Trends in Income Distribution in The Post-World War II Period: Evidence and Interpretation.
- Coşkun, V. (2004). Küreselleşme ve Ulus Devletin Geleceği. *MuhafazakârDüşünce Dergisi*, 1(1), 239-258.
- Çalık, T., & Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 55-66
- Çataloluk, C. (2005). *Küreselleşme Sürecinde IMF İstikrar Politikalarının Etkinliği: Türkiye Örneği*. Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa
- Çeken, H., Ökten, Ş., & Ateşoğlu, L. (2008). Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(2), 79-95.
- Çelik, M. Y. (2012). Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32).
- Çelikel Danışoğlu, A. (2004). Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri.
- Çımrın, F. K. (2009). Küreselleşme, Neo-liberalizm ve Refah Devleti İlişkisi üzerine. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 195-204.
- Demir, G. (2001). Küreselleşme Üzerine. *Ankara üniversitesi SBF Dergisi*, 56(1).

- Devlet Planlama Teşkilatı (1995). *Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar*, ISBN 975 – 19 – 0984 - 8 (Basılı Nüsha), Kitap-2.
- Dicken, P. (1992). *Global Shift: The Internationalization Of Economic Activity*. Paul Chapman.
- Dreher, A. (2006). Does Globalization Affect Growth? Evidence from a new Index of Globalization, *Applied Economics* 38, 10: 1091-1110.
- Dreher, A., & Gaston, N. (2008). Has globalization increased inequality?. *Review of International Economics*, 16(3), 516-536.
- Dreher, A., Gaston, N., Martens, P. (2008). *Measuring Globalization-Gauging Its Consequence*, New York, Springer.
- Ekinci, İ. (2019). *Küreselleşme, Ülkeler Arası Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve KOF Küreselleşme Endeksi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Elçin, A. B. (2012). *Küreselleşmenin Tarihiçesi*. Ankara.
- Elveren, A. Y. (2013). Gelir Dağılımı Çalışmaları İçin Bir Alternatif: Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi Veri Setleri. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 13(2).
- Ener, M., & Demircan, E. (2006). Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı ve Türkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 197-218.
- Ener, M., & Demircan, E. (2008). Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 13(1).
- Erdoğan, S. (2004). 1980-2000 Yılları Arasında Türkiye’de Gelir Dağılımı. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 46-57.
- Farazmand, A. (2001). Küreselleşme ve Kamu Yönetimi (Çev. S. Kaygalak), *Mülkiye Dergisi*, 25(229), 245-278.

- Fırat, M. (2009). Küreselleşme ve Devletin Değişen Rolü. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (14), 49-60.
- Filiztekin, A., & Çelik, M. A. (2010). Türkiye’de Bölgesel Gelir Eşitsizliği (Regional Income Inequality in Turkey). *Megaron*, 5(3), 116-127.
- Ford, J. L. (1982). The Ricardian and Heckscherohlin Explanations of Trade: A General Proof of an Equivalence Theorem and Its Empirical Implications. *Oxford Economic Papers*, 34(1), 141-149.
- Giddens, A. (1999). Küreselleşmenin İkilemleri. *Sosyal Demokrat Değişim Dergisi*, 12, 56.
- Giddens, A.; (2000) Elimizden Kaçıp Giden Dünya, (Çev. O.Akınbay), İstanbul: Alfa Yayınları (Eserin orijinali 1999’da yayımlandı).
- Göngen, M. A. (2013). Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu Küreselleşmeyi Yöneten Üç Ana Kurum: IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013(29).
- Gülçubuk, A. (2014). Küreselleşme Sürecinde Yeni Ürün Geliştirme, İnovasyon ve Stratejik İşbirliklerinin Artan Önemi Ve Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Güvenç, N. (1998). Küreselleşme ve Türkiye. İstanbul: BDS Yayınları.
- Güvenoğlu, H., & Erçakar, M. E. Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Sosyal Koruma Harcamalarına Bir Bakış. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2018(1), 38-53.
- Gygli, S., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J. E. (2019). The KOF globalisation index—revisited. *The Review of International Organizations*, 14(3), 543-574. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2>
- Harris, R., & Sollis, R. (2003). *Applied Time Series Modelling and Forecasting*. Wiley.
- Hasanoğlu, M. (2001). Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri. *Sayıştay Dergisi*, 43, 68-82.

- Held, D. ve A. McGrew (2008/2000), Küresel Dönüşümler (Çev. A. R. Güngen, A. S. Mercan, B. Özçelik, C. Boyraz, vd.), Ankara: Phoenix Yayınları.
- Held, D., McGrew A., Goldblatt D. and Perraton J. (1999). *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, Cambridge:Polity Press.
- Heshmati, A. (2003). The Relationship Between Income Inequality and Globalization. *April*, 25, 20.
- Hirst, P.; Thompson, G., (1998), *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Ankara: Dost Kitapevi.
- Hopkin, J. (2020), Thirty Glorious Years. Erişim Tarihi, (21.01.2021), Erişim Adresi, <https://aeon.co/essays/postwar-prosperity-depended-on-a-truce-between-capitalism-and-democracy>
- Hsiao, C. (2014). *Analysis of Panel Data* (No. 54). Cambridge University Press.
- Husson, M., (2013). *10 Derste Kapitalizm* (Çev. O.S. Binatlı). İstanbul: Habitus Yayıncılık (Eserin orijinali 2012’de yayımlandı).
- IMF (2006). Dünya Ekonomik Görünümü, Nisan 2006.
- Işık, N. (2006). Sektörel Gelir Dağılımının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi*, (11), 119-127.
- İlgün, B., & Develi, A. (2020). Türkiye’de ve Dünyada Gelir Dağılımı Üzerine Mikro Bir Analiz. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 110-123.
- İyibozkurt, E. (1995). *Uluslararası İktisat, Teori ve Politika*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Jauch, S., & Watzka, S. (2016). Financial Development and Income Inequality: A Panel Data Approach. *Empirical Economics*, 51(1), 291-314.
- Jaumotte, F., Lall, S., & Papageorgiou, C. (2013). Rising Income Inequality: Technology, or Trade and Financial Globalization?. *IMF Economic Review*, 61(2), 271-309.

- Judge, G. G., Hill, R. C., Griffiths, W. E., Lutkepohl, H., & Lee, T. C. (1982). Introduction to the Theory and Practice of Econometrics by John Wiley & Sons.
- Kalaycı, S., Öztürk, A., & Gündüz, M. A. (2017). Kuzey Avrupa ve Latin Amerika Ülkeleri Arasında Gelir Dağılımı Adaletsizliği Açısından Ekonometrik Bir ANALİZ. *Electronic Turkish Studies*, 12(29).
- Kar, B. B., & Mikail, K. A. R. (2019). Finansal Gelişme ve Gelir Eşitsizliği: BRICS Ekonomileri İçin Dinamik Heterojen Bir Yaklaşım. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 27-46.
- Karabulut, T. (2006). Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımı Araştırmalarının Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9(1-2), 21-36.
- Kartal, Z. (2007). Kavramsal ve Tarihsel Yönleri İle Küreselleşme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 251-264.
- Kaya, M (2009). Küreselleşme Yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (13) , 61-76 .
- Kaygısız, A. D. (2018). Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliğinin Dinamikleri: Seçilmiş Avrupa ve Merkez Asya Ülkeleri Üzerine Dinamik Panel Veri Analizi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 161-174.
- Kazgan, G. (2002). *Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kentor, J. (2001). The Long Term Effects of Globalization on Income Inequality, Population Growth, and Economic Development. *Social Problems*, 48(4), 435-455.
- Keskin, U. (2020). Küreselleşmenin Ortaya Çıkardığı Yeni Bir Alt Kültür: Uluslararası Öğrenciler. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 242-257.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 219-230.

- KOF (2019). Gygli, S., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J. E. (2019). The KOF globalisation index–revisited. *The Review of International Organizations*, 14(3), 543-574. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2>
- Kubar, Y. (2011). Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994–2007) Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 227-246.
- Kurt, Ü. (2018). Küreselleşme ve Ekonomik Kompleksite İlişkisi: Türkiye Örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2195-2202.
- Kuştepelı, Y. R., & Halaç, U. (2004). Türkiye'de Genel gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi, 6(4).
- Kuznets, S. (1955), “Economic Growth and Income Inequality”, *The American Economic Review*, 45(1), 1-28.
- Kuznets, S. (1963), “Quantitative Aspects of Economic Growth of Nations: III, Distribution of Income by Size”, *Economic Development and Cultural Change*, Vol. 11, 1-80.
- Küçükaya, H. (2017). *Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Eşitsizliğinin Panel Veri Analizi*. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Maddala, G. S. (1977). *Econometrics* McGraw Hill. *New York*.
- Marcuse, P. (2000). Küreselleşmenin Dili (Çev. A. Tartanoğlu). *Mülkiye Dergisi*, 25(229), 201-206.
- McGrew, A. (2010). Globalization and global politics. In J. Baylis, S. Smith, & P. Owens (Eds.), *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (5th ed., pp. 14-31). Oxford University Press.
- Milanovic, B. (2000). Determinants of Cross-Country Income Inequality: An ‘Augmented’ Kuznets Hypothesis. In *Equality, Participation, Transition* (pp. 48-79). Palgrave Macmillan, London.

- Milanovic, B. (2005). Can We Discern The Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence from Household Surveys. *The World Bank Economic Review*, 19(1), 21-44.
- Milanovic, B. (2018). *Küresel Eşitsizlik – Küreselleşme Çağı İçin Yeni Bi Yaklaşım* (Çev. Uzbay, M. ve Pirili, M.). Ankara: Efil Yayınevi (Eserin orijinali 2016’da yayımlanmıştır).
- Minabe, N. (1967). The Stolper-Samuelson Theorem, the Rybczynski Effect, and the Heckscher-Ohlin Theory of Trade Pattern and Factor Price Equalization: The Case of Many-Commodity, Many-Factor Country. *The Canadian Journal of Economics and Political Science/Revue canadienne d'Economie et de Science politique*, 33(3), 401-419.
- Nargeleçekenler, M. (2009). *Makroekonomik ve Finansal Serilerin Ekonometrik Analizi: Panel Veri Yaklaşımı*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Olgun, H. (2006). Küreselleşme Kavramı ve İçeriğine Genel Bir Bakış. *Sosyoekonomi Dergisi*, 2(3), 141-152.
- Oran, B. (2000). Kaçınıcı Küreselleşme? *Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları*, (9), 111-139.
- Oran, B. (2001). *Küreselleşme ve Azınlıklar* (Dördüncü Baskı). Ankara: İmaj Yayınevi.
- Osterhammel, J. and Petersson, N. P. (2005). *Globalization: A Short History*, Princeton University Press, Princeton and Oxford.
- Öymen, O. (2000). *Geleceği Yakalamak, Türkiye ve Dünyada Küreselleşme ve Devlet Reformu* (Birinci baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özcan, G., & Özmen, İ. (2018). Küreselleşme Yükselen Ekonomilerde Gelir Dağılımını Etkiler Mi?. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 35-52.

- Özdemir, M. (1992). *Turizmin Türkiye'nin Sosyo Ekonomik Yapısına Etkileri*. Ankara: Köksav.
- Özdemir, O. (2019). Gelir Eşitsizliği ve Finansallaşma Arasındaki İlişkinin Panel Veri Analizi: Farklı Gelir Grupları Üzerine Bir Uygulama. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 8(4).
- Özkazanç, A. (1997). Refah Devletinden Yeni Sağa: Siyasi İktidar Tarzında Dönüşümler. *Mürekkep Dergisi*, (S 7), 29.
- Öztürk, L. (2005). Bölgelerarası Gelir Eşitsizliği: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması'na (İBSS) Göre Eşitsizlik İndeksleri İle Bir Analiz, 1965-2001. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 5(10), 95-110.
- Parasız, İ., & Özer, M. (2005). *Bugünkü İktisadın Temelleri*. Bursa: Aktüel.
- Pehlivan, M. S., & Coşkun, S. (2009). *Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği*. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith, R. J. (2001). "Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships". *Journal of Applied Econometrics*, 16, pp. 289-326.
- Petersson, N. P. (2005). *Globalization: A Short History*. Princeton University Press.
- Piketty, T. (2018). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital* (Çev. H. Koçak). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (Eserin orijinali 2013'te yayımlanmıştır).
- Ram, R. (1997). Level of Economic Development and Income Inequality: Evidence from the Postwar Developed World. *Southern Economic Journal*, 576-583.
- Ritzer, G. (1996). *McDonaldization of Society*. London.
- Rose, N. (1999), *Powers of Freedom Refraining Political Thought*. Cambridge University Press.

- Rubin, A., & Segal, D. (2015). The Effects of Economic Growth on Income Inequality in the US. *Journal of Macroeconomics*, 45, 258-273.
- Sallan Gül, S. (2004). *Sosyal Devlet Bitti! Yaşasın Piyasa/Yeni Liberalizm ve Muhafazakarlık Kıskaçında Refah Devleti*, Ankara: Etik Yayınları.
- Salvatore, D. (1986). *Uluslararası İktisat* (Çev. T. İşgüden). İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Sarı, H. (2021). Piketty'nin Dediğine Gelmeye Başladılar, Erişim Tarihi, (09.04.2021), Erişim Adresi, <https://www.dunya.com/kuresel-ekonomi/pikettynin-dedigine-gelmeye-basladilar-haberi-617381>
- Sarı, H. (2021). Pandemi Orta Sınıfı Vuruyor, Erişim Tarihi, (12.04.2021), Erişim Adresi, <https://www.dunya.com/kuresel-ekonomi/pandemi-orta-sinifi-vuruyor-haberi-617568>
- Sarıkaya, M. (2019). Neoliberalizm Nedir?. Erişim Tarihi, (03.08.2020), Erişim Adresi, <https://mstfsarky.medium.com/neoliberalizm-i-CC%8711%C3%BCzyonu-neoliberalizm-nedir-d90a93f86f57>
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001). Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- Seyfi, T., & Çelik, S. Küreselleşme-Kültür İlişkisinin Eğitim Örgütlerini Etkileme Biçimleri (Kayseri İl Örneği). *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(27), 279-311.
- Seyrek, İ. (2002). Küreselleşme Sürecinde İktisat Politikaları ve Yakınsama Tezi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 167-187.
- Sezgül, İ. (2009). Küreselleşme, Neo-Liberalizm ve Etik. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 2(4).
- Schultz, T. W. (1993), The Economic Importance of Human Capital in Modernation,” *Education Economics*, Cilt 1, Sayı 1.

- Shankar, R., & Shah, A. (2003). Bridging The Economic Divide Within Countries: A Scorecard On The Performance of Regional Policies in Reducing Regional Income disparities. *World Development*, 31(8), 1421-1441.
- Smith, A. (2014). Milletlerin Zenginliği (Çev. H. Derin). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (Eserin orijinali 1776'da yayımlanmıştır).
- Solmaz, E. (2014). OECD Ülkelerinde Ülke İçi Gelir Eşitsizliklerinin Çok Boyutlu Küreselleşme Endeksleri İle İlişkisi. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 19(3).
- Stiglitz, J. E. (2015) Eşitsizliğin Bedeli; Bugünün Bölünmüş Toplumunu Geleceğimizi Nasıl Tehlikeye Atıyor?, (Üçüncü Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Stiglitz, J. E. (2018). Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı, (Çev. A. Taşçıoğlu ve D. Vural). İstanbul: Alfa Yayınları (Eserin orijinali 2002'de yayımlanmıştır).
- Stolper, W.F. and Samuelson, P.A. (1969), "Protection and Real Wages" *International Trade Selected Readings* (Ed. J. Bhagwati). England: Penguin Books.
- Şahin, K. (2006). *Türkiye'de Küreselleşme Işığında Ulus-Devlete Bakış*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Şaylan, G. (1994). *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Şener, B. (2014). Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları. *Journal of History School (JOHS) Year 7, Issue XVIII*, 51-77.
- Şengür, M. (2020). Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Üzerine Panel Veri Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1), 331-346.
- Şeniğne, B. (2007). *Küreselleşme, Bölgeselleşme ve Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Şerbetçi, G. (2015). Türkiye'de Uygulanan Finansal Politikaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 93-116.
- Şimşek, O. (2016). WI Robinson'ın Tezi Üzerinden Küreselleşmeyi Okumak. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 24-55.
- Takım, A., Ersungur, Ş. M., Tural Dikmen, A., & Aksu, L. E. (2020). Türkiye'de Ekonomik Büyüme ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki. *Ataturk University Journal of Economics & Administrative Sciences*, 34(1).
- Talaş, M., & Kaya, Y. (2007). Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları, Türklük Bilimi Araştırmaları.
- Taner Okan, (2004), *Dünyada ve Türkiye'de Küreselleşme ve Yoksulluk Süreci*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Topuz, S. G., & Dağdemir, Ö. (2016). Ekonomik Büyüme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Kuznets Ters-U Hipotezi'nin Geçerliliği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(3), 115-130.
- Topuz, S. G., & Yıldırım, K. (2017). Gelir Eşitsizliğinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(3), 57-72.
- Tunalı, H., & Çetinkaya, H. Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkisi: G7 Ülkeleri Panel Veri Analizi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 224-237.
- Turkay, S. (2011). Gelir Dağılımı Kavramı ve Gelir Dağılımı Yaklaşımları. Erişim Tarihi (11.12.2020), Erişim Adresi, <http://ikseruveni.blogspot.com/2011/12/gelir-dagilimi-kavrami-ve-gelir.html>
- TÜİK (2020). Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütleri. Erişim Tarihi, (04.05.2021), Erişim Adresi, https://tuikweb.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_Panel_2013/turkce/metaveri/tanim/gelir-daggiiliimii-essitsizlik-oelccuetleri/index.html

- Ulutürk, S., & Ersezer, D. (2011). Gelir, Gelir Dağılımı Yaklaşımları ve Devletin Rolü. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (47), 87-105.
- Uygun, O. (2001). Ulusüstü Siyasal Birlikler ve Küreselleşme. *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*, 151-178.
- Uysal, Y. (2007). Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Bağlamında Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 248-292.
- Yanar, R., & Şahbaz, A. (2013). Gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(3), 55-74.
- Yaraç, N. (2020). 30 Muhteşem Yıl Refah Devletinin Altın Yıllarına Geri Dönmek Mümkün Mü?, Erişim Tarihi, (21.01.2021), Erişim Adresi, <https://fikirturu.com/ekonomi/30-muhtesem-yil-refah-devletinin-altin-yillarina-geri-donmek-mumkun-mu/>
- Yeldan, E. (2002). Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler. *Praksis*, 7, 19-34.
- Yeldan, E. (2003). *Neo-Liberalizmin Bir Söylemi Olarak Küreselleşme. İktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen; Birikim Devlet ve Sınıflar.* (Derleyen A. H. Köse, E. Yeldan, F. Şenses). İstanbul: İletişim yayınları.
- Yeldan, E. (2017). Küresel Tarihçe, 1945-79. Erişim Tarihi, (15.09.2020), Erişim Adresi, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/erinc-yeldan/kuresel-tarihce-1945-79-880488>
- Yeldan, E. (2020). Neo-liberalizmin Ürünü Covid-19 ve Ne Yapmalı?. Erişim Tarihi, (17.09.2020), Erişim Adresi, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/erinc-yeldan/neo-liberalizmin-urun-covid-19-ve-ne-yapmalı-1730567>
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2020). *İleri Panel Veri Analizi Stata Uygulamalı* (Dördüncü baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

Yıldırım, N. (1997). Küreselleşme. *Öneri Dergisi*, 1(6), 171-175.

Yıldırım, A., & Akin, A. (2020). Küreselleşme, Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları ve Türkiye. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 6 (2), 487-512.

Yılmaz, S.S. (2017). *Makro İhtiyadi Araçların Finansal İstikrarı Sağlamadaki Etkinliği: Bir Dinamik Panel Veri Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme Konusundaki Yaklaşımlar ve Eğitim. *Eurasian Journal of Educational Research*, Issue 6, 61-66

Yücel, D., & Altıntaş, H. (2019). Küreselleşme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Gelir Dağılımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (53), 1-22.

WID (2018). Dünya Eşitsizlik Raporu 2018. Erişim Tarihi, (26.10.2020), Erişim Adresi, <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-turkish.pdf>